

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua.

Ідентифікатор медіа R30-01101

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 21 2024

ЗМІСТ

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського3

Аналітика

Політичні акценти

Закіров М.

Екстрений саміт ЄС у Будапешті: привід і результати.....4

Потіха А.

Український контекст європейської політики на тлі саміту Україна – Північна Європа і виборів у Грузії та Молдові11

Тарасенко Н.

Обрання Д. Трампа 47-м президентом США: імовірні наслідки для України в оцінках експертів.....18

Аулін О.

Реакція країн Близького Сходу на результати президентських виборів у США в оцінках експертів.....34

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України.....	40
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	44
Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....	58

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Шарикова З.

Майбутнє бібліотек – у співмірності із часом і запитами суспільства ...62

До уваги держслужбовця

Головащук А., Штих П.

Довженко Олександр Петрович

*До 130-річчя від дня народження (Закінчення. Початок у № 20)*69

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського

«Що далі можуть бити наявні в нас ракети, наші дрони, то менше реальної бойової сили буде в Росії», – наголосив Президент України.

«Бажаю здоров'я, шановні українці, українки!»

Коротко про сьогодні. Ранок – детальна доповідь Головкама Сирського. Фронт, передусім це наш Курахівський напрямок, інші напрямки також на Донеччині. Уважно – щодо Курської операції. Там наші хлопці стримують достатньо значне угруповання російських військ – 50 тис. особового складу армії окупанта, які завдяки Курській операції не можуть бути направлені на інші напрямки ударів Росії на нашій території. Дуже цінуємо хоробрість усіх наших воїнів, кожного підрозділу, який залучений до цих боїв. Також я хочу відзначити всі наші сили, які завдають ударів по російських базах, логістиці, тилах. Удари наших сил по російських арсеналах знизили кількість артилерії, яку застосовує окупант, і це помітно на фронті. Саме тому ми потребуємо далекобійних рішень від партнерів – від Америки, від Британії, від Німеччини; це те, що життєво необхідно. Що далі можуть бити наявні в нас ракети, наші дрони, то менше реальної бойової сили буде в Росії.

Провів сьогодні Ставку. Кілька питань було. Основне – захист нашого неба. Є непогані результати в зміцненні ППО, і будемо нарощувати відповідний досвід. Ми готуємо подальше організаційне й технічне посилення системи мобільних вогневих груп, а також роботи з дронами. Очевидний пріоритет.

Була сьогодні зустріч із керівником європейської дипломатії Боррелем. Наші відносини з Європейським Союзом, наша взаємодія. Дуже важлива новина: до кінця року європейські партнери мають встигнути повністю реалізувати ініціативу з постачання Україні мільйона снарядів для нашої артилерії. Сьогодні ж провів зустріч із міністром оборони Естонії. Нещодавно через російський удар “шахедами” по Києву був пошкоджений будинок, у якому розташована резиденція посла Естонії в Україні. Це один із численних доказів того, що нам потрібне значне посилення не лише захисту від російського терору, але й тиску на Росію заради обмеження її воєнного виробництва. Кожен “шахед”, кожна ракета, які використовує Росія, – це в основі своїй компоненти, які постачаються в обхід санкцій. І в наступному санкційному пакеті Європейського Союзу важливо вдарити, зокрема, по схемах обходу санкцій. Усі, хто продовжує таку торгівлю з Росією, повинні чітко розуміти наслідки. Мир завдяки силі – це, зокрема, завдяки силі санкцій. І щойно говорив з Президентом Польщі А. Дудою. Привітав Анджея та весь польський народ з Днем незалежності. Україна вдячна за всю підтримку Польщі від перших днів повномасштабної війни й до сьогодні. Незалежність і для України, і для Польщі – це сила, яка зміцнює обидва наші народи і яка

може бути на 100 % ефективною тільки в нашій співпраці, тільки в підтримці один одного. Польще, дякую та вітаю тебе! Дякую всім, хто допомагає Україні! Слава нашим людям!

Слава Україні!» *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2024. – 11.11).*

Аналітика

Політичні акценти

М. Закіров, заввідділу СІАЗ НБУВ

Екстрений саміт ЄС у Будапешті: привід і результати

Політична інтрига навколо виборів 47-го Президента Сполучених Штатів Америки, яка поступово розгоралася протягом усього поточного року та набувала дедалі більш драматичних рис з наближенням виборів, досягла свого піку й завершилася приголомшливою перемогою не лише Д. Трампа, а й всієї Республіканської партії, яка отримала більшість в обох палатах Конгресу. З урахуванням українського досвіду в публічному інформаційному просторі заговорили про формування в політичному керівництві США монобільшості. Треба звернути увагу на те, що Сполучені Штати Америки це президентська республіка, за умов наявної більшості представників власної партії і в нижній палаті – Конгресі, і верхній палаті – сенаті Президент Д. Трамп отримує значно більшу свободу дій, ніж свого часу мав, за умов монобільшості, президент України. У президентській республіці президент не лише очолює державу – він формує федеральний уряд та очолює виконавчу гілку влади, що відповідно істотно розширює його можливості. Отже, обраний Президент Д. Трамп після інавгурації матиме значно більшу свободу в реалізації своїх задумів, ніж мав свого часу Д. Байден, якому доводилося шукати компроміси й домовлятися з республіканською більшістю в Конгресі.

З огляду на зазначене та на особистість обраного Президента США можна зазначити, що, на відміну від звичних обставин, коли вибори знаменують певне завершення, у нинішній ситуації все тільки починається. Д. Трамп від самого початку своєї політичної кар'єри та протягом усього свого першого президентського терміну дивував світ своїми неоднозначними, неочікуваними, а іноді парадоксально радикальними заявами і вчинками. Варто лише пригадати його зустрічі з диктатором Кім Чен Ином, перенесення Посольства США до Єрусалиму, заяви про можливий вихід США з НАТО тощо. Отже, у світлі подій і з огляду на серйозність ситуації світ не лише очікує, а й почав робити певні кроки назустріч можливим проблемам. Одним з таких кроків став екстрений саміт ЄС. Певним реверансом у бік нового

Президента США, на думку спостерігачів, можна вважати те, що саміт зібрався в Будапешті, оскільки серед усіх європейських лідерів саме В. Орбан відкрито демонстрував свою підтримку Д. Трампу протягом передвиборчих змагань.

Аналіз виступів голів європейських держав свідчить про розуміння як зовнішньополітичних ризиків від зменшення ролі США в забезпеченні безпеки у Європі, так і внутрішньополітичних ризиків від вірогідного посилення популярності правих сил на тлі перемоги Д. Трампа як Президента та трампізму як політичного руху й навіть своєї політичної ідеології. Зокрема, міністр закордонних справ Польщі Р. Сікорський закликав європейців узяти на себе більшу відповідальність за власну безпеку. Міністр з європейських справ Франції Б. Хаддад закликав європейців визнати, що вони більше не можуть залежати від капризів американської політики, та закликав до більш серйозного європейського співробітництва у сфері оборони. «Кінець історії» підійшов до фіналу, саркастично заявив Б. Хаддад ([URL: https://nv.ua/ukr/opinion/orban-tramp-portnikov-pro-zbori-lideriv-yes-u-budapeshti-50464877.html](https://nv.ua/ukr/opinion/orban-tramp-portnikov-pro-zbori-lideriv-yes-u-budapeshti-50464877.html)).

Особливо небезпечним є ситуація з огляду на те, що у європейських країнах уже сформовано стійкий тренд на посилення правих настроїв: «І, зрозуміла річ, це не тільки Орбан. Достатньо просто подивитися записи лідерів ультраправих політичних партій у соціальних мережах, щоб зрозуміти, яке свято, яке передчуття перемоги сьогодні на їхній вулиці. Ультраправі вже посилили свою роль і у Європарламенті, і в національних парламентах. Вони – як у Нідерландах, Австрії чи Італії – стають першими партіями на виборах, формують уряди, очолюють парламенти... вони сподіваються, що наляканий розлученням з Америкою європейський виборець сам занесе їх на руках до владних кабінетів. До того ж ультраправі політики можуть не тільки сподобатися Трампу, а й зробити те, на що вже не готові піти традиційні ліберали чи консерватори. Вони можуть домовитися з Путіним» ([URL: https://nv.ua/ukr/opinion/orban-tramp-portnikov-pro-zbori-lideriv-yes-u-budapeshti-50464877.html](https://nv.ua/ukr/opinion/orban-tramp-portnikov-pro-zbori-lideriv-yes-u-budapeshti-50464877.html)). Звісно, такий варіант розвитку ситуації категорично не влаштовує Україну, тому до візиту на саміт Президента України В. Зеленського та до його виступу була прикута увага значної частини експертного й політичного середовища.

Президент України намагався донести необхідність не лише збереження курсу на рішучу протидію агресору, а й закликав до посилення боротьби. Зокрема, «під час привітання Д. Трампа з перемогою на виборах В. Зеленський згадав про підхід “мир через силу”, який, на його думку, “може реально наблизити справедливий мир в Україні”. Саме про підхід “мир завдяки силі” Зеленський говорив і у своєму зверненні до саміту Європейської політичної спільноти в Будапешті. Український Президент наголосив, що із часів останнього саміту в Лондоні на війні відбулася ескалація, за яку відповідальна Росія: “Рахунок за цю війну треба виставляти росіянам, а не Україні”.

Зеленський також згадав, що його пробували схилити до “поступок”, і назвав це “неприйнятним для України та самогубством для всієї Європи”. На саміті Європейського політичного співтовариства в Будапешті Зеленський попросив зброю, а не “підтримку в переговорах”» (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cgr0xr1ddq1o>).

Отже, Президент України В. Зеленський підкреслив, що будь-які зволікання чи поступки лише заохочуватимуть агресію. Він зауважив, що, навіть якщо хтось «втомився від війни» або комусь шкода грошей чи ресурсів на допомогу Україні, він має звинувачувати першоджерело проблеми, звинувачувати агресора, на нього направляти весь негатив і до нього висувати претензії. Переговори не забезпечать ні миру, ні стабільності. «Тому нам потрібна достатня кількість зброї, а не підтримка в переговорах. Обійми з Путіним не допоможуть. Дехто з вас обіймається з ним уже 20 років, і все стає тільки гірше. Він думає лише про війни й не зміниться. Тільки тиском можна його стримати», – наголосив В. Зеленський (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cgr0xr1ddq1o>). Дехто з професійних політиків або політичних експертів, звісно, може звинуватити Президента України в певній різкості заяв, яка іноді виходить за межі дипломатичних протоколів, але серйозність викликів, що стоять перед світом, потребує саме такого відкритого діалогу, і до останнього часу, на думку спостерігачів, саме такий нестандартний підхід допомагав достукатися до розуму партнерів.

Особливо небезпечно ситуація почала складатися останніми місяцями, коли та ескалація, про запобігання якої європейські лідери протягом 2022–2024 рр. пояснювали зволіканням з поставками певних видів озброєння або обмеженням з його застосуванням, уже відбувається. «Президент В. Зеленський заявив, що залучення Росією північнокорейських військ у війну проти України – це значна ескалація» (URL: <https://suspilne.media/874715-zelenski-j-pribuv-u-budapest-dla-ucasti-u-samiti-evropejskoi-politicoi-spilnoti>). Проте навіть у такій ситуації партнери намагаються знайти можливість уникнути рішучих кроків, оскільки ці солдати перебувають на території Росії. Але й на території ворога вони протистоятимуть українським воїнам і тим самим допомагатимуть ворогу незалежно від того, перейшли північнокорейські солдати українській кордон чи ні. Отже, відкритий факт постачання зброї від Ірану та КНДР уже нормалізовано та не сприймається як ескалація, факт надходження тисяч північнокорейських солдатів у зону бойових дій також не сприйнято як ескалація.

Разом з тим залишається невирішеною проблема з економічним тиском. Зокрема, Президент України В. Зеленський закликав лідерів країн ЄС підштовхнути Росію до справедливого миру, знайти механізм для того, щоб російські заморожені активи якомога швидше почали працювати на Україну, та обмежити її здатність отримувати прибутки від продажу нафти та можливість обходити санкції. «Рахунок за цю війну треба виставляти росіянам, а не Україні. Щоб Росія більше не могла висувати свої фальшиві

претензії всім навколо – від країн Балтії до Балкан. Будь-яка країна, будь-який лідер, що поважає міжнародне право й сидить за цим столом, має розуміти, що хижак завжди вимагають щораз більшої й більшої здобичі... Швидке приєднання Фінляндії та Швеції до НАТО показало, як європейські лідери та лідери Альянсу насправді уявляють собі гарантовану безпеку – не на словах, а через НАТО. Україна взяла це до відома» (URL: <https://suspilne.media/874715-zelenskij-pribuv-u-budapest-dla-ucasti-u-samiti-evropejskoj-politicnoi-spilnoti>).

Отже, Президент України вкотре підкреслив важливість саме дій, а не слів за столом переговорів, які ніяк не сприятимуть зупиненню агресії. В. Зеленський закликав учасників саміту Європейської політичної спільноти об'єднатися для захисту спільних інтересів європейських народів. «Це можливо для нас, для Європи, а не для одного окремого лідера. Прошу вас об'єднатися для захисту спільних інтересів наших народів. І так само ми маємо працювати разом з нашими союзниками заради наших спільних інтересів», – резюмував Президент України В. Зеленський (URL: <https://suspilne.media/874715-zelenskij-pribuv-u-budapest-dla-ucasti-u-samiti-evropejskoj-politicnoi-spilnoti>).

Проте, на жаль, світ отримав яскраве підтвердження того, що ситуація у Європі дійсно далеко неоднозначна й на сьогодні набуває нових доволі неприємних рис. Зокрема, на думку спостерігачів, відбувся кричущий і навіть ганебний для організаторів саміту факт. «Виступ Президента України В. Зеленського на саміті Європейської політичної спільноти в Будапешті 7 листопада не потрапив до офіційного стріму заходу, який отримують журналісти,» – повідомляє кореспондентка «Радіо Свобода». В. Зеленський виступав другим, перед ним слово мав Прем'єр-міністр Угорщини В. Орбан, після українського лідера – Президент Франції Е. Макрон. Виступ Е. Макрона та В. Orbana трансливали наживо та виклали онлайн, а виступ В. Зеленського не показали й не виклали. На запитання про те, чому так сталося, угорський представник організаторів заходу сказав, що «виступ Президента (Зеленського) не був публічним, однак кадри були передані команді Президента». «Будь ласка, звертайтеся до них для отримання відео», – відповів він. Представники української влади, до яких звернулося «Радіо Свобода», назвали неправдивим твердження, що це Україна просила не давати стрім. «Промови Президента завжди публічні, якщо це передбачено форматом заходу. Ніяких запитів щодо того, щоб не транслиувати чи не оприлюднювати промову, ми не робили», – ідеться у відповіді. Журналісти зрештою отримали відеокадри виступу Президента України та змогли поділитися ними з колегами (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-vystup-zelenskoho-v-budapeshti-ne-pokazaly/33192272.html>).

Спостерігачі відмітили певну двозначність атмосфери, яка була на саміті. Попри запевнення у єдності й розуміння нової реальності в атмосфері відчувалася певна нервозність, а дії організаторів після відмови від стріму продовжували дивувати: «Перед тим як на пресконференцію вийшов

український Президент, у тій самій залі з пресою спілкувався В. Орбан. Речник угорського Прем'єра не повідомив журналістам, що наступним виступатиме В. Зеленський, сказавши лише, що очікується “ще один поважний гість”. Частина медійників покинула залу, інші розпитували один одного, чи не Зеленського чекати?» (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/shcho-hovoryly-pro-ukrayinu-v-budapeshti/33195308.html>). Така поведінка, на думку спостерігачів, виходить уже за межі фолу. За таких умов уже не викликав здивування результат візиту Президента України В. Зеленського в контексті розвитку двосторонніх відносин з Угорщиною. Зокрема, за тиждень до цього В. Зеленський говорив, що готує двосторонню угоду з Угорщиною, щоб вирішити всі попередні й майбутні непорозуміння. І хоч головною перевагою саміту Європейської політичної спільноти Рада ЄС називає можливість проведення ряду двосторонніх розмов і неформальних зустрічей, з В. Орбаном В. Зеленський угоди не уклали. «Двосторонній документ містить не лише те, чого хоче одна сторона, він містить те, що важливо для безпеки, для сьогодення та майбутнього обох сторін. Для нас важлива підтримка Угорщиною України в НАТО. У документі немає сьогодні підтримки з боку Угорщини в НАТО. І, оскільки цього немає, цей документ не підписано. На цьому крапка», – наголосив Президент В. Зеленський на пресконференції за підсумками саміту, не уточнивши, чи відбулася, власне, його зустріч з В. Орбаном (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/shcho-hovoryly-pro-ukrayinu-v-budapeshti/33195308.html>).

Цілком очікувано свій виступ на саміті використав В. Орбан, який відомий своєю прихильністю до Путіна та, за оцінками більшості експертів, за словами про необхідність досягнення миру шляхом переговорів ховає свої політичні й економічні інтереси, тісно пов'язані і з російськими грошима, і з російськими ресурсами. Угорський Прем'єр заявив: «Табір прихильників миру зростає. І на американських виборах табір прихильників миру значно зріс. Ми не говоримо про перемогу та поразку. Ми говоримо про припинення вогню. Ми говоримо про людські життя, говоримо про припинення руйнувань. Тож ті, хто має таку точку зору на війну, сьогодні в більшій більшості в західному світі, ніж до американських виборів. Це нова ситуація, на яку Європа має відреагувати», – заявив В. Орбан (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/shcho-hovoryly-pro-ukrayinu-v-budapeshti/33195308.html>). Можна побачити неозброєним оком, що всі миролюбні плани в редакції В. Орбана це намагання допомогти Росії перемогти й зупинити війну на певний час, щоб дати можливість накопичити сили, а також отримати для себе не лише нові преференції, а й підняти свій імідж вдалого політика та «голуба миру».

Треба зауважити, що пори ганебну поведінку організаторів і виступи В. Орбана заяви, озвучені на саміті, залишають надію на збереження підтримки України та навіть її розширення. Зокрема, бельгійській Прем'єр А. Де Кроо наголосив, що теза В. Орбана про збільшення табору тих, хто «за

мир», стосувалася не лідерів ЄС, а ширшого кола – Європейської політичної спільноти, куди входить 40 держав (фактично всі, крім Росії та Білорусі). «Поміж 27 держав, я бачу, загалом думка Орбана відрізняється. І решта з 27 досі дуже об'єднані в продовженні допомоги Україні», – пояснив бельгійський Прем'єр (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/shcho-hovoryly-pro-ukrayinu-v-budapeshti/33195308.html>).

Разом з тим спостерігачі зауважують, що беззаперечної єдності такої немає. Однак це не дивно, враховуючи важливість ролі США у європейській архітектурі безпеки та світі в цілому, а також з огляду на зазначені на початку матеріалу особливості цих виборів у Сполучених Штатах Америки. Зокрема, дипломати в коментарях виданню «Bloomberg» поінформували, що західні лідери розділилися в думках, як діяти далі. Дехто з посадовців стверджував, що Європі треба почекати до інавгурації Д. Трампа в січні, щоб дізнатися про його наміри щодо України. Інші наполягали, що не можна дозволяти собі такої розкоші і Європейська комісія мусить розробити пропозиції щодо того, як ЄС реагуватиме на припинення допомоги з боку США (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/shcho-hovoryly-pro-ukrayinu-v-budapeshti/33195308.html>).

Зазначене лише ілюструє збереження ситуації, яка існує та цілком природна для будь-якої демократичної спільноти, у якій завжди є плюралізм думок і ставлення до проблем, а особливо таких важких. У цілому треба зауважити, що якихось несподіванок не сталося. Противники допомоги Україні залишилися противниками, а прихильники продовжують підтримку. Наприклад, очільниця Єврокомісії У. фон дер Ляєн, яка за підсумками саміту заявила, що до 2026 р. кошти є. І ЄС переконуватиме нове американське керівництво, що питання України – це не просто європейський конфлікт. Ідеться про співпрацю Росії з Північною Кореєю, Іраном, тобто про глобальну безпеку загалом, і ЄС хоче бути союзником США в цьому питанні (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/shcho-hovoryly-pro-ukrayinu-v-budapeshti/33195308.html>).

Достатньо рішучу позицію після саміту висловив і канцлер ФРН О. Шольц. Він наголосив, що жодних переговорів про мир в Україні без участі цієї країни, яка обороняється від агресії РФ, не повинно бути. «Україна зазнала нападу. Вона ухвалила рішення бути європейською державою, державою, що входить до Європейського Союзу та поділяє його цінності демократії і верховенства закону». Він також зазначив, що у ЄС уже створено умови для надання Києву кредитів на 50 млрд дол. «На час, про який ідеться, є кошти, які дадуть Україні змогу забезпечити свою обороноздатність незалежно від фінансових обмежень окремих країн або розвитку політичної ситуації», – зазначив канцлер ФРН О. Шольц (URL: <https://www.dw.com/uk/solc-vidhiliv-budaki-peregovori-sodo-ukraini-bez-ii-ucasti/a-70742032>).

Крім зазначених заяв, позитивним результатом саміту можна вважати й зустрічі Президента України з політичними лідерами Європи. Зокрема, у

Будапешті В. Зеленський зустрівся з Генеральним секретарем НАТО М. Рютте. Серед головних тем зустрічі – виконання рішень Вашингтонського саміту НАТО, зокрема щодо посилення ППО, інвестицій в українське виробництво снарядів, дронів і далекобійних засобів. В. Зеленський зазначив, що Україна потребує дозволу на використання далекобійної зброї по військових об'єктах на території Росії. Під час зустрічі з Президентом Франції Е. Макроном глава Української держави подякував за підтримку Плану перемоги й наголосив, що важлива єдність Європи в підтримці України. Одна з тем зустрічі – військова допомога, зокрема тренування української бригади «Анна Київська», посилення далекобійних спроможностей. Президент України відзначив участь Франції в більшості коаліцій формату «Рамштайн».

Серед ключових тем переговорів також підтримка України на шляху до НАТО. В. Зеленський наголосив на тому, що важливо дати Україні запрошення на вступ до Альянсу – це перший пункт Плану перемоги. Головна тема зустрічі В. Зеленського з Прем'єр-міністром Великої Британії К. Стармером – імплементація Плану перемоги, який глава держави представив очільникові уряду Великої Британії минулого місяця в Лондоні. Президент подякував Сполученому Королівству за нещодавнє рішення надати Україні кредит розміром 3 млрд дол. коштом прибутків від заморожених активів РФ. Ці гроші – частина 50 млрд дол., які країни G7 зобов'язалися передати Україні для посилення оборонних спроможностей. На полях саміту Європейської політичної спільноти в Будапешті Президент України зустрівся також з Президентом Молдови М. Санду. Привітавши її з перемогою на президентських виборах, він наголосив, що важливо координувати зусилля України та Молдови на шляху до членства у Євросоюзі (URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/pripinennya-vognyu-ne-mozhe-buti-bez-chitkih-garan>).

Важливою частиною порядку денного саміту ЄС у Будапешті 7–8 листопада було питання подолання економічного відставання від США та Китаю. «Україні важливо, щоб ми терміново закрили розрив в інноваціях і продуктивності як з нашими глобальними конкурентами, так і в самому ЄС. Ми працюватимемо у єдності та солідарності на благо всіх громадян ЄС, підприємств і держав-членів», – ідеться в ухваленій Декларації «Про нову угоду про європейську конкурентоспроможність». Декларація ставить, зокрема, таку мету – «активізація зусиль щодо забезпечення єдиного ринку, що повністю функціонує, і розкриття його повного потенціалу як ключового чинника інновацій та інвестицій, конвергенції, зростання, взаємопов'язаності та економічної стійкості». Для цього Єврокомісії доручається представити до червня 2025 р. нову всеосяжну стратегію щодо поглиблення єдиного ринку, включно з «дорожньою картою» з чіткими термінами та етапами (URL: <https://interfax.com.ua/news/political/1026313.html>).

Отже, екстрений саміт ЄС у Будапешті виявився певним лакмусовим папірцем, який допоміг проявити наявні у ЄС проблеми та існуючі

суперечності, які з огляду на результати виборів у США мають потенціал до загострення. Європейські лідери постали перед важким вибором збільшення вкладень у власну безпеку за рахунок втрати прихильності виборців, які можуть активізувати перехід на бік правих сил у разі зростання бюджетних витрат на оборону і як наслідок скорочення соціальних програм. Крім того, чималих фінансових витрат потребуватиме реалізація заходів з подолання економічного відставання європейських країн від США та Китаю. У таких умовах як найскоріше завершення російсько-української війни для деяких країн Європи може виглядати дуже привабливим варіантом зменшення фінансових витрат і зниження політичної напруженості. Разом з тим саміт продемонстрував, що переважна більшість учасників розуміє, що перемога Росії або укладення миру на її умовах несе значно більшу загрозу для Європи, ніж тимчасові фінансові труднощі, основу поточної політики ЄС продовжує складати непохитний курс на підтримку України.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Український контекст європейської політики на тлі саміту Україна – Північна Європа і виборів у Грузії та Молдові

В Ісландії 28 жовтня відбувся IV саміт Україна – Північна Європа, у роботі якого взяло участь майже 90 делегатів країн Північної Європи. Це прем'єри, міністри закордонних справ і члени парламенту. Узяв у ньому участь і Президент України В. Зеленський.

Глава Української держави, виступаючи на 76-й сесії Північної ради, наголосив, що Україна має розширювати співпрацю як у Європі, так і у Євроатлантичному регіоні. В. Зеленський зазначив, що єдність зберігає мир у Європі, саме тому Київ прагне бути частиною цієї єдності. «Наш народ, наша нація заслуговують на вступ до ЄС і НАТО, і я вдячний вашим державам за підтримку на цьому шляху до геополітичної визначеності. І прошу пам'ятати: у воєнний час кожне рішення, ухвалене країною-партнером стосовно того, на кого нападають, – це насамперед рішення про час. Час, як довго триватиме війна. Як довго триватиме несправедливість. Як довго не буде справжнього, тривалого миру», – заявив В. Зеленський (URL: <https://uatv.ua/uk/ukrayina-pivnichna-yeuropa-yaki-zaklyku-do-soyuznykiv-prolunaly-na-samiti-v-islandiyi-video>. 2024. 29.10).

Як інформують ЗМІ, глави урядів Ісландії, Данії, Норвегії, Швеції підтримали План перемоги України та пообіцяли працювати над зміцненням позиції напередодні другого Глобального саміту миру. Крім того, вони запевнили, що продовжуватимуть підтримувати Україну на її незворотному шляху до повної євроатлантичної інтеграції, включно з членством у НАТО. «Країни Північної Європи підтримують План перемоги України,

представлений Президентом В. Зеленським. ...Ми переконані, що майбутнє членство України матиме значну додану вартість для Європейського Союзу та сприятиме миру, стабільності та процвітання у Європі. Ми вітаємо початок переговорів з Україною щодо вступу до ЄС та активізували наші спільні зусилля з підтримки вступу України до ЄС», – зазначається в Спільній заяві саміту Україна – Північна Європа.

Президент України під час саміту провів переговори з лідерами країн Північної Європи. На зустрічах з прем'єр-міністрами Данії, Швеції та Норвегії обговорювалися ключові питання підтримки України в боротьбі проти російської агресії. Зокрема, головною темою зустрічі між Президентом України та Прем'єр-міністром Норвегії стала підтримка українців на полі бою, а також у дипломатичній та фінансовій сферах. Зі свого боку Й. Г. Стьоре пообіцяв збільшити допомогу. За його словами, у рамках програми, запланованої до 2027 р., Норвегія мала забезпечувати Україні підтримку в розмірі 1,5 млрд дол. щорічно. Згідно з новою ініціативою цю суму буде збільшено.

В. Зеленський і Й. Г. Стьоре також обговорили питання оборонного співробітництва, довгострокового співробітництва в безпековій сфері, План перемоги, стратегію наближення миру, зміцнення протиповітряної оборони (ППО) та розвиток далекобійних можливостей України. Крім того, сторони обговорили перекидання північнокорейських військових у зону бойових дій і наголосили на необхідності спільної рішучої відповіді на цей виклик.

Як інформують ЗМІ, Норвегія разом з іншими союзниками виділить близько 120 млн євро Україні, щоб забезпечити її ще однією системою «Patriot» від Румунії. Крім того, Україна отримає енергогенерувальне обладнання на 80 МВт, закупівлю якого профінансувала Норвегія.

Під час зустрічі з Прем'єр-міністром Швеції У. Крістерссоном головною темою став План перемоги. В. Зеленський наголосив на важливості запрошення України до НАТО та дозволу на використання далекобійної зброї проти російських військових об'єктів. «Вдячні Швеції за розуміння нашої потреби гарантувати довгострокову безпеку для України. Дуже розраховуємо на прогрес у питаннях щодо посилення українського повітряного щита», – зазначив глава держави (URL: <https://uatv.ua/uk/najposlidovnishii-soyuznyky-rezultaty-zustrichi-zelenskogo-z-lideramy-krayin-pivnichnoyi-yevropy-proanalizuvaly-eksperty>. 2024. 30.10).

Президент України та Прем'єр-міністр Швеції також обговорили, як зберегти та посилити єдність у Європі. Вони розглянули питання фінансування українського виробництва далекобійних ракет і дронів, а також підтримку енергомережі в зимовий період.

Під час зустрічі Президента України з Прем'єр-міністром Фінляндії П. Орпо основними темами стали оборонна підтримка, реалізація формули миру та підготовка до другого Глобального саміту миру. Крім того, вони

обговорили посилення ППО, постачання артилерійських боєприпасів та інвестиції у виробництво українських далекобійних дронів і ракет.

В. Зеленський відзначив лідерство Фінляндії в коаліції цивільного захисту в будівництві укриттів і подякував за організацію та проведення в Гельсінкі тематичної конференції з імплементації п. 8 формули миру «Екологічна безпека».

На полях саміту В. Зеленський також зустрівся з Президентом Ісландії Х. Томасдоттір. Зокрема, сторони обговорили участь Рейк'явіка в коаліції з розмінування та тренування українських саперів (URL: <https://uatv.ua/uk/najposlidovnishih-soyuznyky-rezultaty-zustrichi-zelenskogo-z-lideramy-krayin-pivnichnoyi-yevropy-proanalizuvaly-eksperty>. 2024. 30.10).

Глава держави також подякував Ісландії та Прем'єр-міністру країни Б. Бенедіктссону за організацію саміту і відданість міжнародному праву.

Президент України, підбиваючи підсумки саміту, зазначив, що IV саміт Україна – Північна Європа завершився продуктивно, ознаменувавши посилення підтримки від країн Північної Європи. «Данія, Ісландія, Норвегія, Фінляндія та Швеція висловили готовність зробити нові кроки для підтримки України в умовах війни, сприяючи зміцненню оборонної здатності країни та геополітичної стабільності», – наголосив В. Зеленський (URL: <https://politics.comments.ua>. 2024. 30.10).

За його словами, учасники IV саміту Україна – Північна Європа домовилися про збільшення оборонного виробництва в Україні та країнах-партнерах. «Це був продуктивний саміт. Найкраще, що можна почути від партнерів в умовах такої війни, який наступний крок можемо зробити, щоб підтримати Україну... Промислова база оборони від російської агресії тільки зростатиме», – зазначив В. Зеленський.

Він наголосив, що всі країни-партнери з Північної Європи підтримали План перемоги України та питання запрошення України до НАТО. «Я вдячний за готовність працювати з іншими партнерами, переконувати їх у тому, що рішучість може змінювати історію на краще», – підкреслив Президент України (URL: <https://interfax.com.ua/news/general/1023996.html>. 2024. 30.19).

За його словами, одним із ключових рішень стало погодження на поставки нових систем протиповітряної оборони, включаючи Patriot, а також домовленість про нарощування виробництва оборонного обладнання. «Це стане фундаментом для посилення оборонного потенціалу перед лицем агресії. На саміті обговорювали також перспективу членства України в НАТО як гарантії тривалої безпеки для всіх членів Альянсу та спосіб покласти край амбіціям Росії. Північні країни погодилися з необхідністю посилення санкцій проти РФ, зокрема для припинення використання Росією “тіньового флоту” танкерів, які допомагають фінансувати агресію. Маємо спільне розуміння й щодо необхідності посилити санкції проти Росії, зокрема обмежити здатність використовувати тіньовий танкерний флот для фінансування агресії», – зазначив Президент.

Він вважає, що дуже важливо, щоб наших партнерів у Північній Європі підтримали в цьому всі партнери у Євросоюзі та G7. Путінський тіньовий танкерний флот – це глобальна загроза, і настав час знайти рішення, щоб її подолати.

Як інформують ЗМІ, північні країни вже спрямували 195 млн євро на закупівлі української оборонної продукції. Крім того, доходи від арештованих російських активів можуть стати одним із джерел фінансування таких ініціатив (URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/pivnichni-krajini-pidtrimuyut-oboronnu-promislovist-ukrajini-pidsumki-samitu-50462065.html>. 2024. 29.10).

Експерти й політики зазначають, що IV саміт з країнами Північної Європи – Данією, Швецією, Фінляндією, Ісландією та Норвегією продемонстрував, що ці держави є нашими фундаментальними лобістами разом з країнами Балтії. Адже країни Північної Європи чітко розуміють російську загрозу. Як зазначив М. Подоляк, радник голови Офісу Президента України, наші північні партнери дуже чітко розуміють усе, що стосується природи цієї війни: «якщо РФ сьогодні не стримати військовим шляхом і не покарати юридично та фінансово, то російська експансія триватиме. І в цьому випадку північ Європи може стати метою для Кремля... Не менш важливими є двосторонні зустрічі з лідерами держав, які можуть допомогти нам аргументувати важливість Плану перемоги України, де основні пункти говорять про конкретне озброєння, необхідне на полі бою з РФ» (URL: <https://uatv.ua/uk/najposlidovnishih-soyuznyky-rezultaty-zustrichi-zelenskogo-z-lideramy-krayin-pivnichnoyi-yevropy-proanalizuvaly-eksperty>. 2024. 30.10).

У свою чергу політолог В. Фесенко наголошує на важливості зміцнення зв'язки з ключовими партнерами України. «Країни Скандинавії, як правило, діють спільно з країнами Балтії. Хоча це і відносно невеликі за населенням держави, але вони, мабуть, найбільш послідовно підтримують Україну. Якщо брати обсяги військово-економічної допомоги, яку нам надали ці держави в співвідношенні з їхнім ВВП, то вони в лідерах, – зазначив експерт. – І у Європейському Союзі, і в НАТО ці держави, мабуть, одні з найактивніших союзників України. Тому нашу співпрацю потрібно зміцнювати та розвивати».

Експерт переконаний, що в перспективі і в рамках НАТО, можливо, і у Європейському Союзі почнеться формування своєрідних регіональних союзів, які об'єднуюватимуть спільні інтереси, наприклад стосовно безпеки, протистояння ризикам і загрозам російської агресії. «Із цієї думки якраз країни Балтії та Північної Європи є одними з наших головних союзників. Зміцнення зв'язків з ними є для України одним з пріоритетів у рамках європейської політики та боротьби з російською агресією. У цій співпраці народжується багато важливих ініціатив. Данія, у якої обмежені можливості військового виробництва, готова інвестувати сотні мільйонів євро в розвиток військового виробництва в Україні», – підкреслив політолог.

Політолог М. Джигун наголошує на тому, що країни Північної Європи не проти ударів углиб території Росії. «Північна рада – це організація, яка

завжди вирізнялася активною підтримкою України з початку повномасштабного вторгнення. Ці держави завжди допомагали Україні не лише у фінансовому плані та політичному, а і у військовому. Більшість із цих країн доволі багаті та мають хороші обсяги природних ресурсів. Ми знаємо, що Норвегія виділяє 500 млн євро, з яких 350 млн підуть на військові потреби України, а решта на фінансову допомогу», – зазначив експерт.

За його словами, держави Північної Європи, як і Україна, розуміють російську загрозу, тому що багато хто з них має фізичні кордони з РФ. Очевидно, що поразка України в цій війні призведе до подальшої агресії з боку Росії, зокрема проти цих держав. «Я вважаю, що саміт Україна – Північна Європа був досить успішним. Норвегія – одна з небагатьох держав у світі, яка дуже виграла від накладених на Росію санкцій. Ідеться про те, що відбулося збільшення цін на нафту та ресурси, а Норвегія якраз і спеціалізується на видобутку й продажу нафти та газу. Крім того, ця країна допомагає Україні в розмірі 0,5 % від свого ВВП. Данія, наприклад, віддає 1,8 % від свого ВВП. Країни Північної Європи цікаві Україні в контексті озброєння, тому що і Норвегія, і Данія володіють винищувачами F-16. Також Норвегія виробляє велику кількість САУ (самохідна артилерійська установка) та інших військових систем. Важливий пошук точок взаємодій. Наприклад, Данія закуповувала в українських виробників САУ “Богдана”. Це мало економічний ефект», – наголосив М. Джигун.

Народний депутат, заступник голови парламентського Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва А. Пушкаренко також дає високу оцінку результату саміту. За його словами, IV саміт Україна – Північна Європа, як і започаткований Президентом В. Зеленським аналогічний формат з державами Балкан, доводить свою ефективність. У цьому випадку ми консолідуємо навколо України цілий регіон, який об’єднаний історично, культурно, політично й економічно. «Четвертий саміт Україна – Північна Європа, у якому взяв участь Президент В. Зеленський, укотре підкреслив, наскільки потужною сьогодні є підтримка з боку північних держав. Ідеться про конкретну військово-технічну допомогу, зокрема зброєю, а також про інвестиції в наш військово-промисловий комплекс, допомогу в енергетиці, підтримку конкретних пунктів “формули миру”. Наприклад, Норвегія дуже багато робить для повернення з РФ українських дітей, військовополонених, цивільних заручників. Загалом кожен такий саміт приносить конкретні практичні результати, які посилюють нашу державу», – зазначив народний депутат (URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/255118.html. 2024. 30.10). За його словами, північноєвропейські держави дуже багато роблять військово, економічно та політично для консолідації всього світу навколо України (URL: <http://www.golos.com.ua/article/380603>. 2024. 31.10).

Народний депутат ВР дев’ятого скликання, голова Комітету з питань фінансів, податкової та митної політики Д. Гетманцев вважає, що головний

результат саміту, а також проведених перемовин у двосторонньому форматі з керівництвом Ісландії, Норвегії, Данії, Швеції, Фінляндії – підтримка представленого їм Плану перемоги України, нашої «дорожньої карти» для прискорення досягнення міцного та справедливого миру. «Держави Північної Європи з першого дня повномасштабного вторгнення зайняли чітку непохитну позицію щодо підтримки України та підкріпили її масштабними практичними кроками. Ідеться про безпосередню військову допомогу та лідерство в питаннях надання систем протиповітряної оборони, авіації та бронетехніки, участь у численних “коаліціях спроможностей”, а також надання значної фінансової, енергетичної, гуманітарної підтримки нашій державі, обсяги якої перевищують 20 млрд євро», – зазначив політик (URL: https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=892265966449421&id=100069980785434&_rdr. 2024. 30.10).

За його словами, маємо з кожною згаданою державою двосторонні довгострокові безпекові угоди, узгодження та підписання яких було надзвичайно оперативним і завершилося ще навесні (Данія, наприклад, стала четвертою після Великої Британії, Німеччини та Франції з 27 держав та об'єднань, з якою угоду укладено ще 23 лютого).

На думку Д. Гетманцева, головний сигнал, який отримали від держав Північної Європи, – ніякої «втоми» від України немає, а є чітке розуміння та плани, як рухатися та що робити задля досягнення справедливого тривалого миру.

Інша ситуація складається в Чорноморському регіоні. Деякі країни, які спільно з Україною ставили за мету вступ до ЄС і НАТО, зменшують темпи руху, а можливо й змінять мету країн щодо цього напрямку. Зокрема, це стосується Грузії, де нещодавно відбулися вибори та перемогли проросійські сили. У Молдові перемогли проєвропейські сили, але з невеликим відривом.

Одинадцяті парламентські вибори в Грузії відбулися 26 жовтня; 20 жовтня та 3 листопада – два тури президентських виборів у Молдові. Як зазначив експерт Недержавного аналітичного центру «Українські студії стратегічних досліджень» О. Чупак, обидва волевиявлення стали яскравим прикладом політичної боротьби між проєвропейськими та проросійськими силами в пострадянських країнах. Адже обидві держави продовжують визначати свій зовнішньополітичний курс, стикаючись із сильним тиском з боку Росії. Підсумки цих виборів матимуть вплив не лише на національному рівні, а й на ситуацію в усьому регіоні, зокрема на Україну. «Як у Грузії, так і в Молдові вибори супроводжувалися численними повідомленнями про втручання з боку Росії та порушенням демократичних стандартів. В обох країнах спостерігалися випадки фальсифікацій і маніпуляцій на виборчих дільницях, що відзначили спостерігачі ОБСЄ та інші міжнародні організації. Проросійські політичні сили в обох країнах використовували пропаганду та інструменти тиску на електорат, акцентуючи на небезпеці зближення з ЄС», – наголосив експерт (URL: <https://armyinform.com.ua/2024/11/06/vyboru-u>

moldovi-ta-gruziyi-shho-spilnogo-ta-yak-cze-vplyne-na-sytuacziyu-v-ukrayini. 2024. 6.11).

За його словами, обидві країни мають значні проєвропейські сегменти суспільства, особливо серед молоді та міського населення, що прагнуть до інтеграції з ЄС. Ці люди виходили на масові демонстрації в обох столицях, щоб висловити свою підтримку проєвропейським лідерам і протистояти проросійському тиску. У Молдові ця підтримка допомогла проєвропейському кандидату М. Санду здобути перемогу, а в Грузії, попри значний опір, проєвропейські сили продовжують свою боротьбу. «Події в Молдові та Грузії мають безпосередній вплив на Україну, оскільки ці країни стикаються з подібними до нас викликами на шляху до євроінтеграції. Україна, що веде повномасштабну війну проти Росії, має активно працювати з країнами, які можуть стати нашими союзниками в боротьбі проти окупанта. Особливо з Молдовою та Грузією, що подібно до нас потерпають від окупації їхніх територій Росією», – вважає О. Чупак.

На його думку, ситуація в Грузії є нагадуванням про ті ризики, які виникають, коли проросійські сили утримують владу. Можна провести паралель між владою Іванішвілі та часами Януковича, коли в Україні закріпилася чітка олігархічна вертикаль контролю над владою й бізнесом. За таких умов перспективою є наближення до нинішнього статусу Білорусі, що й добре розуміє грузинська опозиція.

Грузинські політики песимістично оцінюють підсумки виборів у своїй країні. Зокрема, Б. Кутелія, віцепрезидент НУО «Атлантична рада Грузії», експосол Грузії в США, вважає, що Москва намагається завершити те, що вона почала, окупувавши частину Грузії. У Грузії на сьогодні авторитаризм, а в авторитарних системах не проводять нормальних виборів. «Тож якогось очікування, що вони віддадуть владу демократичним шляхом, по-моєму, ні в кого не було. Якщо в когось було, вони просто себе обманювали. Реально, як і очікувалося, Іванішвілі обрав шлях Мадуро. Те, що відбувається в країні, це не тільки грузинська проблема. Авторитарії в усьому світі наступають проти демократії. Те, що відбувається тут, пов'язано з тим, що відбувається в Україні, Молдові. Так само відбувається, коли Росія та інші авторитарні режими намагаються втручатися у внутрішні справи демократичних держав, Сполучених Штатів Америки, Європи тощо», – заявила Б. Кутелія (URL: <https://uatv.ua/uk/pochatok-velykogo-protystoyannya-za-majbutnye-gruziyi-eksperty-obgovoryly-pidsumky-parlamentskyh-vyboriv-u-krayini>. 2024. 28.10).

Д. Шашкін, член політради «Єдиного національного руху» Грузії, також вважає, що ці вибори є критичними для Грузії. «Ми неодноразово про це заявляли, оскільки тут не вирішується питання, хто буде міністром, депутатом тощо. Тут вирішується питання: Грузія буде взагалі існувати як суверенна держава чи ні, або це буде губернія Росії, куди її тягне “Російська мрія” на чолі з російським олігархом Іванішвілі. Але крім того, ці вибори дуже потрібні з геополітичного погляду, оскільки від прозахідного, продемократичного уряду

Грузії залежить майбутня конфігурація безпеки Європи, зокрема України», – зазначив політик.

Він звернув увагу, що проросійські сили у виборчій кампанії часто негативно згадували Україну. При цьому політик наголосив, що Україна ніколи не просила Грузію відкрити другий фронт, чим лякає населення «Російська мрія». «Україна просила лише одне: припинити реекспорт підсанкційних товарів – мікрочипів, товарів, з яких виготовляється зброя в Росії. А ці люди на цьому заробляють», – підкреслив Д. Шашкін.

У свою чергу Президент Грузії (2013–2018) Г. Маргвелашвілі зробив висновок, що це була якась спецоперація, яку проводили на території Грузії за участі російських спецслужб і грузинського уряду. Грузинський народ точно відчуває, що в нього вкрали вибори. «Це – спецоперація Кремля, яку він проводить ідеологічно для того, щоб показати, що в Росії є ще якісь можливості», – зазначив Г. Маргвелашвілі.

Щодо Молдови, то, на думку експертів, тут ситуація простіша, адже перемогли проєвропейські сили на виборах Президента та під час референдуму щодо євроатлантичного вибору. Перемога М. Санду означає, що Україна має можливість посилювати свій вплив (політичний, економічний тощо) на Кишинів з метою недопущення повернення Молдови в російську орбіту.

Н. Тарасенко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Обрання Д. Трампа 47-м президентом США: імовірні наслідки для України в оцінках експертів

Сполучені Штати Америки 5 листопада обирали президента, близько третини членів сенату та новий склад палати представників США. За посаду Президента змагалися республіканець Д. Трамп та діюча віцепрезидент, демократ К. Гарріс. За результатами підрахунку голосів 47-м Президентом США американці обрали Д. Трампа. З необхідних для перемоги 270 голосів Колегії виборців Д. Трамп набрав 312, тоді як його опонентка від Демократичної партії К. Гарріс отримала лише 226 голосів. При цьому кандидат від Республіканської партії набрав більшість голосів виборців у так званих хитких штатах, які не мають стійких тенденцій до голосування за демократів чи республіканців. Варто зазначити, що про перемогу Д. Трампа на президентських виборах стало відомо ще вночі після голосування, коли він отримував понад 270 голосів виборців. Однак подальший підрахунок голосів у всіх штатах лише зміцнив лідерство республіканця в президентських перегонках. У відсотковому еквіваленті за Д. Трампа підтримало 50,5 % американців, або 74 650 754 осіб. К. Гарріс набрала 48 %, отримавши голоси 70 916 946 громадян США (URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/tramp->

otrimav-312-golosiv-opublikovano-ostatochni-rezultati-viboriv-prezidenta-ssha.htm).

У свої 78 років Д. Трамп є найстаршою людиною в історії країни, яка була обрана президентом, і другим президентом в історії США, другий термін правління якого настане після чотирирічної перерви після першого. Утім, термін його перебування на посаді Президента все ж буде обмежений 22-ю поправкою Конституції США, тобто він не зможе балотуватися на переобрання у 2028 р.

Американські виборці 5 листопада також обирали 34 зі 100 сенаторів і всіх 435 членів палати представників Конгресу США. За підсумками голосування в сенаті республіканці отримали 53 місця зі 100, здобувши таким чином республіканську більшість. У палаті представників станом на 8 листопада республіканці забезпечили собі 211 місць із 435. Підрахунок голосів триває, і республіканці впевнені в збереженні контролю над палатою представників. Водночас демократи вважають, що також мають шанс отримати більшість і наполягають на повному підрахунку голосів. Якщо демократи здобудуть більшість, що можливе у випадку отримання 18 з 24 місць, які ще залишаються не підрахованими, це дасть їм змогу блокувати законодавчі ініціативи Президента в палаті представників. Досягти цієї мети демократи сподіваються завдяки підтримці в штатах Каліфорнія та Нью-Йорк, де їм вже вдалося вибороти два місця в республіканців. Якщо в обох палатах Конгресу більшість здобуде Республіканська партія, у влади США майже не лишиться запобіжників, які в разі чого стримуватимуть Д. Трампа від радикальних кроків (URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/vibori-u-ssha-senat-pid-kontrolem-respublikanciv-borotba-za-palatu-predstavnikiv-trivaye-50465086.html>).

Перемога Д. Трампа стала головною темою у світових ЗМІ. Видання аналізують, як йому вдалося повернутися в Білий дім попри кримінальні обвинувачення і вирок, використовуючи популізм та розчарування діями адміністрації Д. Байдена. «Інша країна», «вражаючий політичний камбек» та «подарунок Кремлю» – такі меседжі лунали в матеріалах в американській пресі. Оглядачі акцентували на тому, що виборча кампанія Д. Трампа була зосереджена на питаннях, які є ключовими для виборців – інфляція та імміграція. Він зміг залучити виборців, які раніше підтримували демократів, зокрема молодих людей, представників меншин і виборців без вищої освіти. Водночас лунала теза про те, що цьогоріч перемога Д. Трампа не була такою несподіваною, як його перемога у 2016 р. Імовірно, демократи недооцінили свого опонента, тому Д. Трампу вдалося повернутися в Білий Дім (URL: <https://suspilne.media/874433-demokratia-pomerla-so-svitovi-zmi-pisut-pro-peremogu-trampa-na-viborah>).

Першим іноземним лідером, який привітав Д. Трампа з перемогою, був Прем'єр-міністр Угорщини В. Орбан, другим – Прем'єр-міністр Ізраїлю Б. Нетаньяху, далі новообраного Президента США привітали арабські та

європейські лідери. Президент України В. Зеленський був також одним з перших світових лідерів, хто привітав Д. Трампа з обранням на посаду. У зверненні, оприлюдненому незабаром після того, як Д. Трамп заявив про перемогу, В. Зеленський зазначив, що з нетерпінням чекає «ери сильних Сполучених Штатів Америки під рішучим керівництвом Президента Трампа». «Абсолютно переконливий результат виборів в Америці – чітке лідерство Президента Трампа. Я вітаю з цією перемогою. Взагалі для нас в Україні, в усій Європі надзвичайно важливо було увесь час чути слова тоді ще 45-го президента Сполучених Штатів Америки про мир завдяки силі. І коли це буде принципом політики 47-го Президента Сполучених Штатів, Америка і увесь світ від цього точно виграють. Недаремно так часто тепер згадують Р. Рейгана. Люди хочуть упевненості, хочуть свободи, нормального життя. І для нас це життя без російської агресії. І з сильною Америкою, з сильною Україною, з сильними союзниками».

«Я ціную відданість Президента Трампа підходу “мир через силу” в глобальних справах, – написав В. Зеленський у мережі “X”. – Це саме той принцип, який практично може наблизити справедливий мир в Україні. Я сподіваюся, що ми разом втілимо його в життя». В іншому дописі на X український Президент заявив, що подзвонив Д. Трампу, щоб привітати його, та пообіцяв співпрацювати з ним. «Ми домовилися підтримувати тісний діалог і розвивати співпрацю. Сильне та непохитне лідерство США життєво важливе для світу та для справедливого миру», – написав В. Зеленський (URL: <https://www.holosameryky.com/a/ukrajina-vybory-ameryka-dopomoha/7854766.html>).

Аналогічний наратив використав у своєму привітанні керівник Офісу Президента А. Єрмак. Він, зокрема, наголосив на важливості «двопартійної підтримки у США» та зазначив, що «мир через силу» – це саме той підхід, який потрібен сьогодні, тому що Росія та автократи розуміють виключно мову сили. «Агресори мають бути повернуті в чіткі рамки справедливості. Нам потрібен справедливий світ, а світу – сильні США і триумф демократії», – наголосив А. Єрмак.

Перемога на виборах у Сполучених Штатах Америки кандидата від Республіканської партії Д. Трампа викликала зливу коментарів серед українських політиків та експертів і стала домінуючою темою у вітчизняному інформаційному просторі. Предметом обговорення стали побоювання щодо можливого припинення підтримки Вашингтоном України у її боротьбі проти російських загарбників чи схиляння України до підписання мирної угоди на невігідних умовах. Такі побоювання викликані діями та заявами республіканців, які вони демонстрували ще задовго до виборчої кампанії, коли, зокрема, заблокували допомогу Україні на понад дев'ять місяців (з жовтня 2023 по квітень 2024 р.), що змусило Київ виснажити свій бюджет воєнного часу та призвело до втрати людей і територій, зважаючи на риторику обраного віцепрезидента Д. Ді Венса, який в одному з інтерв'ю заявив, що

мирне врегулювання в Україні має включати створення демілітаризованої зони вздовж лінії фронту та відмову України від членства в НАТО, а також суперечливі заяви самого Д. Трампа, який, з одного боку, стверджує, що, якби він був президентом, Росія не наважилася б напасти на Україну, з іншого – критикує адміністрацію Д. Байдена й демократів за виділення коштів Україні.

Переважно політики та експерти утримуються від однозначних оцінок перспектив розвитку відносин США та України за адміністрації Д. Трампа, але більшість упевнені, що його перемога на президентських виборах у США вплине на Україну як мінімум у трьох сферах – передусім стосуватиметься перебігу війни, перспектив вступу до НАТО, економіки нашої країни.

Одразу після свого переобрання Президентом Д. Трамп заявив, що припинить війни у світі. Також під час виборчої кампанії він не раз обіцяв, що зупинить війну в Україні за 24 год. Президент України В. Зеленський заявив 7 листопада, що йому не відомі деталі плану Д. Трампа щодо швидкого припинення війни між Україною та Росією і що він не обговорював це з ним.

Виступаючи на пресконференції в рамках саміту Європейського політичного співтовариства в Будапешті, В. Зеленський зазначив, що вірить у бажання Д. Трампа знайти швидке рішення щодо завершення війни, але це не означає, що так обов'язково станеться. «Хоче – це не значить, що так вийде, і я тут без закидів... Ми хочемо справедливого закінчення війни. Я впевнений, що швидке закінчення війни – це втрати. І я думаю, що якщо дуже швидке, я не знаю цю ідею, ми не говорили про це з Президентом Трампом, я думаю, що він буде готуватися зі своєю командою до тих чи інших пропозицій або поглядів, – зазначив В. Зеленський. – Якщо це просто швидко – то це втрати для України. Може, ми чогось не знаємо, не бачимо, треба трохи більше часу» (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zhyvyy-bloh-vybory-u-ssha-khto-peremahaye/33188861.html>).

Експерти вважають, що перемога Д. Трампа на виборах дійсно прискорить процес переходу до мирних переговорів, але багато хто сумнівається, що вони будуть успішними. Д. Трамп може допомогти призупинити війну, але не завершити, вважає директор центру «Нова Європа» А. Гетьманчук. Але це він може зробити лише в тому разі, якщо майбутній президент не буде «паралізований у своїх діях страхом ескалації» та «буде готовий за допомогою конкретних політичних рішень продемонструвати Путіну, що продовження війни для нього означатиме не кінець незалежної України, а кінець його власного режиму» (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cd6vg2wn89jo>).

А. Гетьманчук наголошує, що на сьогодні не відомо, як новообраний Президент США Д. Трамп бачить завершення війни в Україні. «Є висловлювання представників його команди про заморожування війни. І тут питання: чи будуть Україні надані гарантії безпеки – або НАТО, або якісь військові компоненти, які захищатимуть нас у дуже вразливій фазі та не дадуть

почати Росії ще більш brutальну атаку через рік чи кілька років», – зазначила А. Гетьманчук.

Вона підкреслила, що ґрунтовно пропрацювати це питання не можливо за 24 год, бо потрібні домовленості, які приведуть до сталого справедливого миру. Експерт зазначає, що теза про «мир через силу» популярна в Республіканській партії, хоча не всіма її представниками підтримується. «Якщо цей концепт буде прийнятий Трампом, то ми маємо всіляко пояснювати, що капітуляція України, намагання дати Путіну все, що він хоче, і ненадання Україні ні гарантій безпеки, ні подальшої військової допомоги, ні можливості розвиватися як європейській державі, означатиме мир через силу Путіна, а не через силу Трампа, що не є в його інтересах», – наголосила А. Гетьманчук.

Малоймовірною вважає реалізацію обіцянки Д. Трампа закінчити війну за 24 год журналіст-міжнародник Т. Семенюк. «Тут не зрозуміло, відлік цього часу піде від сьогодні? Чи від інавгурації? А може, від початку вже самих переговорів щодо закінчення цієї війни? Тобто це така абстрактна обіцянка, яка в рамках політичної комунікації звучить як певний популізм і не завжди прийнятний до реалізації», – зазначає він (URL: <https://zaborona.com/vijna-zakinchytysya-22-sichnya-2025-roku-yak-tramp-prezydent-bude-zupynyaty-rf-tachy-bude>).

Тому залишається дочекатися конкретних кроків від Д. Трампа. Але до цього потрібно комунікувати з новою адміністрацією Білого дому щодо підготовки до можливих переговорів або кроків для припинення війни в Україні. І потрібно не просто доносити українську позицію, а й підкріплювати її реальними пропозиціями. «Частково такі пропозиції Зеленський озвучив у своєму Плані перемоги. І там дійсно є пункти, які з погляду бізнес-моделі можуть бути цікавими для обговорення. Але як це буде реалізовано, поки не відомо, тому що неможливо спрогнозувати поведінку й політику Д. Трампа», – наголосив Т. Семенюк.

«Результат війни між Росією та Україною залежить не від того, хто є президентом Сполучених Штатів Америки, а від того, хто є президентом Росії, – упевнений журналіст та публіцист В. Портніков. – І я не бачу в президента США, у будь-якого президента США, можливості запропонувати президенту Росії те, що президенту Росії дійсно потрібно». Водночас В. Портніков вважає, що в будь-якого президента США є змога зменшувати ресурс, необхідний Росії для продовження війни. Але це тривалий процес, який має враховувати економічні можливості таких країн, як Китай чи Індія (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cd6vg2wn89jo>).

На думку директора Центру політичних досліджень «Пента» В. Фесенка, після перемоги Д. Трампа на виборах Україні з високою ймовірністю треба готуватися до двох речей: можливих переговорів з Росією та зменшення фінансової допомоги. «Про переговори Трамп говорив давно, і найближчим часом він може почати робити кроки в цей бік, – пояснює

політолог. – Але домовитися швидко не вийде, у першу чергу з Путіним. Команда Трампа не усвідомлює, наскільки складними і проблемними будуть ці переговори. Наскільки важко буде домовитися, знайти якийсь компромісний варіант». Водночас він стверджує, що Д. Трамп навряд чи погодиться на мир тільки на російських умовах. «Це сприймуть не тільки як поразку України, а і як поразку США», – вважає він. Враховуючи амбіційність Президента Д. Трампа, він навряд чи захоче виглядати переможеним, зауважує політолог (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c6246ljm81ko>).

Тому можуть розпочатися розмови про припинення бойових дій або, як це називають в Україні, «замороження конфлікту». На думку експерта, одна з головних поступок, яку нова адміністрація США може запропонувати Москві для початку переговорів, – відмова України від перспективи членства в НАТО. У такому випадку Україна вимагатиме альтернативних гарантій безпеки, можливо, на основі двосторонніх домовленостей на зразок тих, що існують для Японії, Південної Кореї, Ізраїлю, Тайваню.

Загалом варто зауважити, що ідея про початок переговорів з Росією здобуває чимдалі більше прихильників серед українців. Згідно з опитуваннями Фонду ім. О. Разумкова, минулої осені ідею переговорів з Росією підтримувало 21 % опитаних, цього ж року їх уже 35 %. Однак те, що Д. Трамп і його оточення називають «миром», можливо, передбачає припинення вогню, замороження конфлікту, тобто подальший контроль Росією завойованих українських земель, і відмову від вступу до НАТО. Такі умови «миру» найімовірніше викличуть незадоволення в суспільстві, а для українського керівництва підтримати таку ідею буде політичним самогубством, тому компроміс про статус окупованих територій неможливий, і саме цей момент Д. Трамп і Д. Ді Венс, схоже, не цілком усвідомлюють, зазначає В. Фесенко.

Утім, на думку експерта, якщо угоду пропонуватимуть американці, це може зняти ряд проблем. «Якби Зеленський висунув цю ініціативу, він би став головною жертвою та зрадником, а так це буде мир під тиском США, нашого головного партнера, і зрадником стане Трамп», – пояснює В. Фесенко. Але проблема, за словами експерта, не в тому, як це сприймуть в українському суспільстві, а в Путіні: «Путіну не заморозка потрібна. Путіну потрібен мир на його умовах».

Саме тому, як вважає депутат Верховної Ради О. Мережко, досягти миру дипломатично неможливо. Відсутність довіри до Росії та Путіна робить пошуки варіантів мирної угоди безглуздими, вважає він. До 2022 р. О. Мережко був членом так званої Мінської групи, тристоронньої контактної групи, завданням якої було врегулювати конфлікт на Донбасі дипломатичним шляхом. «Але Росія використала переговорний процес, щоб отримати привід для вторгнення», – заявляє він. Тому О. Мережко побоюється, що результат мирних переговорів, які Д. Трамп хоче ініціювати, буде таким самим. «Якщо ми погодимося на припинення вогню, це просто відстрочить нашу поразку. А

наступна хвиля агресії буде ще небезпечнішою, ніж зараз», – вважає О. Мережко.

Такої ж думки дотримуються й дослідники авторитетного Британського аналітичного центру «Chatham House», які в жовтні минулого року представили звіт «Як зупинити війну Росії в Україні». Російські війська не підуть з України, якщо їх не прогнати силою, пише Д. Шер, один з авторів звіту. «Для Росії заморожені конфлікти завжди були не засобом досягнення миру, а платформою для подальшого послаблення противників», – пише він.

Автори звіту виступають проти примушування України до згоди на припинення бойових дій. Вони закликають надати ще більшу підтримку Києву, щоб дати їй можливість воювати й досягти перемоги. Однак, судячи з висловлювань Д. Трампа, він якраз таки проти цього підходу. Він – прихильник якнайшвидшої домовленості та припинення вогню, яке він зможе назвати «миром» і своїм успіхом.

«Трамп – найбільш непередбачуваний американський політик за мого життя, і, гадаю, для багатьох поколінь також», – так на запитання «Радіо Свобода» про очікування для України від 47-го президента США відповів П. Дікінсон, аналітик Atlantic Council, головний редактор Business Ukraine Magazine і видавець журналу «Lviv Today». Тому, каже, вгадати заздалегідь, як він діятиме та що робити, нині важко. Водночас П. Дікінсон припускає, що якщо Д. Трамп намагатиметься укласти певну угоду з Путіним щодо України, то він до цього підготується.

«Якщо ви хочете укласти угоду з такою людиною, як Путін, вам потрібно вести переговори із сильної позиції. Тому я думаю, що перші місяці його адміністрації будуть періодом, коли він намагатиметься зміцнити позиції Америки в Україні, а це, за визначенням, означає зміцнення позицій України. Тож я сподіваюся, що в перші місяці 2025 р. ми побачимо консолідацію і, можливо, розширення американської підтримки України, щоб підготувати ґрунт для тієї угоди, яку Трамп планує укласти з Путіним у майбутньому», – припускає П. Дікінсон (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/choho-chekaty-ukrayintsyam-vid-prezydentstva-trampa/33192077.html>).

Але обрання Д. Трампа все ще може стати хорошою новиною для України, вважає О. Мережко. «Коли Трамп дізнається гірку правду й позбудеться ілюзій, що з Путіним можна домовитися, він може прийняти це особисто на свій рахунок. Тоді він допомагатиме Києву ще більше, і може прийняти для підтримки України якісь радикальні кроки».

Політолог І. Рейтерович з Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка очікує, що Д. Трамп спрятиме завершенню війни та робитиме це на справедливих умовах, хоча ці умови й передбачатимуть певний компроміс. «Дві третини його виборців підтримують Україну у війні з Росією. І якщо Трамп піде на поступки Росії, це сприймуть вкрай негативно, зокрема і його однопартійці. Бо Трамп говорить про “Велику Америку”, а це означає відновлення її геополітичного впливу та ролі в геополітичних

розкладах, які є зараз у світі», – коментує І. Рейтерович. На його думку, Д. Трамп любить марнославство, він не може дозволити собі програти війну в Україні, бо перемога Путіна стала б серйозним ударом по могутності США. Це може зіграти Україні «на руку», сподівається політолог (URL: <https://www.dw.com/uk/mirnij-plan-tramp-se-movcit-ukraina-vze-diskutue/a-70742406>).

Водночас І. Рейтерович не виключає, що команда Д. Трампа нині свідомо робитиме суперечливі заяви щодо України та вкидатиме різноманітні сценарії, аби протестувати реакцію Європи, Росії та безпосередньо України до його ймовірних пропозицій закінчити війну, яку розв'язала РФ в Україні. «У нас багатоваріантне майбутнє. У будь-який момент цей сценарій може змінитися. Єдине, що їх об'єднує, що Трамп точно хоче закінчити війну. Але умови завершення – це предмет для дискусій. Є розуміння, що це має бути компроміс, але межа цього компромісу поки невідома», – зазначає І. Рейтерович.

Тим часом Путін намагається впливати на політику Д. Трампа й хоче домогтися перезавантаження російсько-американських відносин на російських умовах. Про це йдеться у звіті американського Інституту вивчення війни (ISW). Так, на 21-й щорічній зустрічі дискусійного клубу «Валдай» 7 листопада Путін виступив за перезавантаження російсько-американських відносин. Він зазначив, що президентська кампанія Д. Трампа висловила «бажання відновити відносини з Росією, допомогти покласти край українській кризі», а пізніше зазначив, що Росія відкрита до «можливості відновлення відносин зі Сполученими Штатами Америки» (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zhyvyu-bloh-vybory-u-ssha-khto-peremahaye/33188861.html>).

Водночас Путін спробував звинуватити США в підриві російсько-американських відносин, зазначивши, що Вашингтон наклав санкції та обмеження на Росію і вирішив підтримати Київ – без згадки про те, що ці заходи були відповіддю на незаконне й неспровоковане повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Як вважають аналітики, із заяви Путіна випливає, що Росія погодиться на перезавантаження російсько-американських відносин лише за умови, що США скасують санкції та обмеження проти Росії й припинять підтримувати Україну – фактично на умовах, які вигідні Росії за рахунок інтересів США.

Прикметно, що Москва спочатку прохолодно відреагувала на перемогу Д. Трампа, а речник Кремля Д. Песков заявив журналістам, що Путін не планує телефонувати новому президенту «недружньої країни, яка прямо чи опосередковано бере участь у війні проти нашої держави». Однак 7 листопада під час пресконференції на Валдайському форумі Путін публічно привітав Д. Трампа з перемогою, високо оцінивши його «мужню» реакцію на замах на його життя в Пенсильванії, і заявив, що «готовий» поговорити з Д. Трампом, якщо той йому зателефонує до інавгурації, і навіть першим йому

зателефонувати (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-putin-tramp/33192405.html>).

Як стало відомо пізніше, Президент США Д. Трамп поспілкувався з президентом Росії В. Путіним 7 листопада. Вони обговорювали війну в Україні, повідомляє Washington Post із посиланням на людей, ознайомлених із дзвінком. Ця розмова стала першою після перемоги Д. Трампа на президентських виборах, зазначає видання.

Під час телефонної розмови, яку новообраний Президент США проводив на своєму курорті у Флориді, він порадив Путіну утриматися від ескалації війни в Україні та нагадав йому про значну військову присутність Вашингтону у Європі. WP пише, що темою розмови Д. Трампа та Путіна було досягнення миру на Європейському континенті і Д. Трамп висловив зацікавленість у подальших розмовах, щоб обговорити «швидке вирішення війни в Україні» (URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/tramp-proviv-telefonnu-rozmovu-z-putinim-pro-ukrajinu-7-listopada-wp-50465344.html>).

Видання зауважує, що 7 листопада Д. Трамп заявив NBC, що після виборів він спілкувався з приблизно 70 світовими лідерами, включаючи Президента України В. Зеленського. Також за інформацією WP, уряд України був поінформований про дзвінок Д. Трампа В. Путіну та не заперечував проти того, щоб розмова відбулася. Джерела видання зазначили, що українські чиновники вже давно розуміють, що Д. Трамп співпрацюватиме з Путіним з приводу дипломатичного рішення щодо України.

Крім питання про ймовірні умови, визначені Д. Трампом для переговорів з Росією, експерти переймаються можливістю зміни за нового керівництва США формату військової та фінансової підтримки України. На думку В. Фесенка, допомога, скоріше, надходитиме в кредит, своєрідний ленд-ліз. Але навряд чи можна чекати, що США припинять надавати зброю та фінансово підтримувати Київ. Це викличе шквал критики, у тому числі з боку республіканців. В. Фесенко також зауважує, що військова допомога може стати інструментом тиску не тільки на Україну, а й на Росію, щоб переконати обидві сторони почати переговори. Наприклад, якщо Київ відмовиться, то США зменшать розмір допомоги ЗСУ, якщо Москва не погодиться, то США, навпаки, збільшать військову підтримку України (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cd6vg2wn89jo>).

Директор Центру міжнародних досліджень, доцент кафедри міжнародних відносин Одеського національного університету ім. Мечникова В. Дубовик нагадав, що багато хто в команді Д. Трампа виступав за припинення гуманітарної допомоги Україні, пропонуючи залишити лише надання зброї. Якщо Д. Трамп прийме таке рішення, то це означатиме, що Україна, скоріше, не буде більше отримувати гроші від США на економіку, уряд, енергетику, зазначає експерт. «І це буде теж дуже велика проблема, бо, у принципі, ця американська допомога давала нам усе ж таки можливість якось існувати як країні, яка має порожні бюджети, економіку в руїнах, але все ж

таки хоча б може робити якісь найбільш важливі виплати. Тому, крім того, що нам потрібна зброя, і багато, і зараз, нам ще потрібна була ця фінансова допомога на інші сфери. Якщо республіканці при президентстві Трампа її припинять, то це буде додатковий момент тиску на Україну», – наголосив В. Дубовик (URL: <https://war.obozrevatel.com/ukr/yak-peremoga-trampa-vpline-na-perspektivi-ukraini-v-nato-i-chi-chekati-zmin-bizhentsyam-u-ssha-ekspert-dav-royasnennya.htm>).

Досить високою вважає ймовірність зменшення фінансової допомоги Україні адміністрацією Д. Трампа економіст О. Устенко. За його словами, до виборів у США очікувалося, що американці продовжать надавати фінансову невійськову допомогу Україні в тому ж обсязі, що й раніше. У 2024 та 2023 р. вона становила близько 8 млрд дол. Відповідно, якщо адміністрація Д. Трампа та Конгрес не погодяться продовжувати виділяти такі суми, адже команда Д. Трампа неодноразово заявляла про необхідність скорочення взагалі всіх витрат, українському уряду доведеться економити. Реалізація подібних обіцянок може вплинути й на Україну.

«Зараз, коли будуть відбуватися зміни у Білому домі, ризики, пов'язані з можливим неотриманням в повному обсязі фінансової допомоги зі США, зростають. Максимізація цих ризиків з боку можливості отримання фінансування від США в такому обсязі, як був раніше, означає, що потрібно буде переходити до сценарію “Б” – перегляду видаткових частин нашого бюджету», – наголошує економіст. О. Устенко застерігає, що уряд та Верховна Рада мають уже думати, як скоротити видатки майбутнього держбюджету, щоб прожити стабільно 2025 р. (URL: <https://informer.ua/uk/obronna-trampa-ce-krah-byudzhetu-ukrajini-ekspert>).

Припинення або значне скорочення допомоги Україні буде одним з кроків, які Д. Трамп може зробити стосовно України, вважає експерт Д. Трампа з нацбезпеки Д. Болтон. «Він може продовжити постачати зброю, але думаю, економічна допомога припиниться майже одразу. Чи має він план щодо України? Трамп не мислить категоріями планів. Він думає про те, що буде робити в конкретний день. У своїй книзі “Кімната, де це сталося. Мемуари з Білого дому” я описав як архіпелаг точок ті тисячі рішень, які він ухвалив за свій перший президентський термін. Але він не може намалювати лінію, яка їх з'єднає. Те, що він говорив під час передвиборчої кампанії про Україну – що він зібрав би Зеленського і Путіна в одній кімнаті і це вирішило б проблему за 24 год. Ми знаємо, що це просто неможливо. Усе набагато складніше», – констатує Д. Болтон (URL: <https://suspilne.media/874389-tramp-privneno-peremig-na-prezidentskih-viborah-u-ssa-cogo-cekati-ukraini>).

Експерт В. Дубовик також вважає, що Д. Трамп абсолютно заблокує для України перспективу вступу в НАТО. «На чотири роки його президентства про це можна забути, у практичній площині. Тому так, можна на перспективу знову ж таки сподіватися, що буде якийсь прогрес у цьому напрямі, але не під час президентства Трампа», – переконаний експерт (URL:

<https://war.obozrevatel.com/ukr/yak-peremoga-trampa-vpline-na-perspektivi-ukraini-v-nato-i-chi-chekati-zmin-bizhentsyam-u-ssha-ekspert-dav-rouyasnennya.htm>).

Важливо зауважити, що світові ринки бурхливо відреагували на перемогу Д. Трампа на президентських виборах в США. Американський долар продемонстрував упевнений ріст щодо ряду світових валют, який став наймасштабнішим його укріпленням з березня 2020 р. За даними Reuters, уже 6 листопада просідання основних валют світу щодо долара США виглядало таким чином: євро – (-)2,09 %, британський фунт – (-)1,43 %, японська ієна – (-)1,71 %, китайський юань – (-)1,02 %. Зросли також світові фондові індекси й акції багатьох компаній, у тому числі російських. За даними The Moscow Times, після новин про результати виборів у США виріс Індекс Московської біржі, а також здорожчали акції найбільших компаній – «Сбербанк», «Газпром», «Новатек», ВТБ, НЛМК, «Сургутнефтегаз», «Лукойл», «Транснефть», «Совкомфлот», «Аерофлот» (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/k-svitova-ekonomika-reague-peremogu-trampa-1730917532.html>).

Очікуваний ціновий сплеск продемонстрував ринок криптовалют. Так, біткоїн оновив цінові максимуми, наблизившись впритул до позначки в 75 тис. доларів за монету. Це не стало сюрпризом ні для кого, оскільки Д. Трамп під час виборчої кампанії публічно обіцяв створити «Національний резерв біткоїнів», зробити США «світовою столицею біткоїнів», відмінити податок на приріст капіталу в біткоїнах, підтримувати майнінг біткоїнів у США, відмінити антикриптовалютне регулювання; захистити право на самостійне зберігання криптовалюти тощо.

На цьому тлі український борговий ринок також демонструє відчутний ріст. Зокрема, зростають у ціні єврооблігації та ВВП-варанти України. Але, на жаль, очікувано просідає курс гривні. Котирування акцій окремих українських компаній на іноземних біржах узагалі б'ють рекорди. Так, акції гірничорудної компанії «Ferrexpo» на Лондонській фондовій біржі зросли на 35 %, акції агрохолдингу «МХП» – на 3,45 %. На Варшавській фондовій біржі акції української компанії «ІМК» подорожчали на 2,36 %, «Астарти» – на 0,63 %. Експерти зазначають, що ріст у ціні український активів, скоріше, пов'язаний з очікуваннями світових інвесторів на швидке закінчення війни в Україні, яке обіцяв Д. Трамп, але зазначений ріст – це, скоріше, результат короткочасної емоційної реакції ринку, ніж продукт глибокого аналізу ситуації в Україні.

Разом з тим українська гривня через укріплення долара наразі перебуває під тиском. Особливо відчутно це було в перші години після закінчення американських виборів. У другій половині дня 6 грудня – чи то внаслідок зусиль Національного банку, чи як результат саморегулятивної дії ринку – тиск на гривню послабився, описує ситуацію фінансовий аналітик А. Шевчишин. Надалі все залежатиме від дій НБУ, у якого є достатньо

резервів та інструментів впливу на валютний ринок для утримання курсу гривні від значного просідання.

Щодо подальших економічних перспектив України, вони, за словами аналітика, залежать від неоднозначної ситуації, що склалася у світовій економіці через американські вибори. Зокрема, якщо ринок у США, частково в Україні та Росії налаштований оптимістично, ринки Європи й Азії «перебувають у розпачі». Перемога Д. Трампа на виборах Президента США ставить Європу перед реальною загрозою торговельної війни між Америкою та Європейським Союзом, адже під час передвиборчої кампанії він обіцяв запровадити 60-відсоткові мита на всі товари з Китаю, а також 10–20-відсоткові на товари з інших країн, зокрема з Європи. Так Д. Трамп прагне захистити внутрішній ринок і зробити його доступнішим для американського виробника. За даними Кільського інституту світової економіки (Німеччина), якщо Д. Трамп справді почне запроваджувати великі мита на імпорт, це призведе до «значних економічних втрат». Зокрема, ВВП Євросоюзу може скоротитися на 0,5 %, а Німеччини – аж на 3,2 %. Втрати Китаю можуть бути ще більшими.

«Євро – падає. Економічна політика Трампа – очікувано протекціоністська. Отже, Європа, яка сьогодні перебуває не в найкращій економічній формі, стагнуватиме. Оскільки Європа – головний економічний партнер України, то варто чекати на падіння попиту й на українські товари. Усе це стримуватиме економіку України», – прогнозує А. Шевчишин (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/k-svitova-ekonomika-reague-peremogu-trampa-1730917532.html>).

Що стосується бюджетних перспектив України та можливостей Національного банку утримувати курс гривні, то вони залежатимуть насамперед від обсягів і графіка надходжень фінансової допомоги від наших партнерів. І політика США щодо війни в Україні, безперечно, впливатиме на ситуацію.

За словами експерта Ради зовнішньої політики «Українська призма» О. Краєва, в українському експертному середовищі є розуміння, яка стратегія роботи з Д. Трампом була б найбільш ефективною. Водночас, на думку експерта, наші політики й дипломати радше висловлюють «упевнений спокій» щодо майбутніх взаємин, але не будують конкретних планів. Тим не менше, О. Краєв говорить, що, судячи з опублікованих заяв та листів Офісу Президента, українська сторона знайшла підхід у комунікації з Д. Трампом.

«По-перше, Трамп сам дає підказки: під час одного з виступів він заявив, що спілкується лише з тими людьми, яким він подобається. Якщо згадати листа, який Д. Трампу нібито надіслав В. Зеленський, там помітна ця бізнесова компліментарність.

По-друге, політика для Д. Трампа – це завжди про імідж, створення образу потужного, упевненого лідера, й Україна може це йому дати.

Підтримка України та перемога над Росією зробила б йому славу сильного лідера.

По-третє, величезний інтерес Д. Трампа – це прибутки, адже бекграунд бізнесмена впливає й на політичне мислення Д. Трампа. У цьому контексті нашим союзником є оборонно-промисловий комплекс США. Не дарма керівники великих компаній, таких як General Motors, публічно казали, що озброєння України – це контракт сторіччя, який у перспективі може принести трильйонні прибутки. Ці гроші залишаються всередині США, вони спрямовуються на створення робочих місць, налагодження нової інфраструктури, стають реінвестиціями в американське виробництво» (URL: <https://hromadske.radio/podcasts/na-pulsi-analizuiemo-holovne-na-hromadskomu-radio/chomu-tramp-mozhe-butu-zatsikavlenyu-u-peremozi-ukrainy-poiasnennia-eksperta>).

Україна має дати можливість Д. Трампу показати, наскільки він сильний як лідер – такою українську стратегію щодо нової адміністрації бачить аналітик Atlantic Council, головний редактор Business Ukraine Magazine П. Дікінсон. «Українці повинні прагнути показати, що головною геополітичною проблемою сучасного світу є війна в Україні, і в такій позиції Трамп зможе продемонструвати свій авторитет на світовій арені найбільш переконливо, підтримавши Україну. Тобто, по суті, підкреслюючи, наскільки важливою є Україна з геополітичної точки зору й наскільки важливою є роль Америки в підтримці України і тих, хто опинився під загрозою в цій війні», – вважає П. Дікінсон (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/choho-chekaty-ukrayintsyam-vid-prezydentstva-trampa/33192077.html>)

Експерт Центру оборонних стратегій О. Хара вважає, що Україна має напрацювати нову стратегію для роботи з адміністрацією Д. Трампа. При цьому він наголошує, що тепер для України хоча є великі ризики, але є і можливості. Залучити до роботи також потрібно наших європейських друзів, які мають добрі відносини з республіканцями в цілому та Д. Трампом зокрема (URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/zovnishnja-politika-ssha-pidtrimka-ukrajini-ta-zakinchennja-vijni-shcho-ukrajinski-eksperti-kazhut-pro-prezidentstvo-trampa.html>).

Посол України, голова ГО «Центр нових рішень» К. Єлісеєв теж зазначив, що Президенту В. Зеленському та його команді необхідно кардинально змінити дипломатичну тактику взаємодії з адміністрацією Президента США після перемоги Д. Трампа на виборах. Також важливо налагоджувати тісніші особистісні відносини з новим главою Білого дому.

Водночас ще один колишній посол України у США В. Чалий заявив, що наша держава повинна спершу продовжити та виконати всі домовленості, досягнуті з адміністрацією Д. Байдена, яка ще до 20 січня працюватиме. І найважливішими він назвав ті, що стосуються постачання зброї. Що ж стосується відносин з адміністрацією Д. Трампа, то дипломат вважає, що Київ має створити цілий координаційний механізм на чолі з Президентом. Далі

повинна відбуватися дуже ефективна координація на інших рівнях на американському напрямі. При цьому робота має вестися на різних напрямках.

За словами експосла України у Сполучених Штатах Америки О. Шамшура, багато в чому відносини України з Д. Трампом та його командою залежатимуть від того, чи готова українська сторона пропонувати свої варіанти розв'язання проблем і посилити внутрішній складник «плану перемоги». Також з порядку денного двосторонніх відносин нікуди не зникне проблематика реформ, насамперед боротьби з корупцією.

Водночас директор Центру «Нова Європа» А. Гетьманчук зауважила, що питання демократичних реформ і дотримання антикорупційної стратегії в діяльності української влади буде не настільки важливим для адміністрації Президента США Д. Трампа, як для Д. Байдена, однак за допомогою цих питань можна буде добре маніпулювати.

На думку колишнього очільника МЗС України П. Клімкіна, відносини між Києвом і Вашингтоном тепер будуть більше сконцентрованими на інтересах, але вони не стануть менш стратегічними. Він вказав, що геополітика в майбутньому для України буде ще важливішою, ніж за часів адміністрації Д. Байдена, а Київ опиниться на своєрідному мінному полі, адже і військова, і фінансова допомога США залежатимуть від політичних кроків української влади.

Завершення війни в Україні, надання допомоги та вступ до НАТО

На думку О. Хари, Д. Трамп спробує наскоком вирішити питання війни в Україні. Однак враховуючи всю складність ситуації, вирішити її таким способом неможливо. Та і взагалі, за словами О. Хари, Д. Трампу ще не вдалося вирішити жодного конфлікту.

У свою чергу В. Чалий вважає помилковим очікування того, що зміна адміністрацій чи президентів – це достатня умова для зупинення війни чи вирішення питання миру. Тих, хто критикує Д. Трампа за слова про завершення війни за 24 год, В. Чалий закликав не сприймати це буквально. Дипломат наголосив, що президент, який вже сидить у своєму кабінеті, і кандидат на пост президента – це люди, які мають різні позиції.

У подібному руслі висловлюється й експерт закордонних справ України, нині керівник Центру вивчення Росії В. Огризко. Він очікує згорання антиукраїнської риторики в лавах республіканців та найближчого оточення Д. Трампа і впевнений, що команда українського Президента В. Зеленського вийде на задовільний рівень співпраці з новообраним Президентом США.

«Ми маємо насправді трьох Трампів. Перший був до вчорашнього дня як кандидат. Зараз Трамп буде другим на час цього перехідного періоду, до 20 січня. Потім буде третій Трамп, реальний, який буде затиснутий державною машиною і зліва, і справа, і зверху, і знизу. І він буде в золотій клітці. Коли на щастя для всіх інших, там не може бути варіанта узурпації влади. Тому що є

купа способів такого узурпатора поставити на місце. От, власне, та ситуація, яка, як мені здається, дає нам абсолютно нормальні шанси працювати з Трампом у такому прагматичному дусі. Пояснювати йому наш і його інтерес. Й отримувати нормальний результат. Я проти тих, хто сьогодні в нас кричить, що все пропало, треба здаватися, підіймати руки й таке інше. Та нічого не пропало. Ми повинні із цієї ситуації знайти найкращий, найоптимальніший для нас вихід. І саме в такий спосіб діяти з адміністрацією Трампа. Відносно Венса, його роль другорядна, у прямому розумінні цього слова, він за визначенням не займатиметься зовнішньою політикою. Як тільки ми зможемо переконати Трампа в тому, що наша позиція є для нього виграшною, Венс заспіває абсолютно іншу арію. І вона буде щонайменше якщо не проукраїнською, то дуже нейтральною. І на тому вся його політична антиукраїнська історія закінчиться» (URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7857/Artykul/3444480,експерти-перемога-трампа-відкриває-будьякі-можливості>).

Водночас В. Огрізко закликає не приставати на пропозиції, які не влаштовують українців. «Для декого на Заході позбутися проблем коштом України – найкращий вихід, цей цинізм нікуди не подівся і він триватиме. Ці циніки навколо Трампа схилитимуть його саме до такого варіанта, бо він найлегший. Ми ж повинні повернути цю ідеологію в інший бік і сказати Трампу: “Дивись, ми тобі пропонуємо речі, які для тебе будуть вигідними. Ти заробиш на тому, що посилиш Україну, десятки та сотні мільярдів доларів”», – наголосив дипломат.

На переконання колишнього міністра закордонних справ, Україні нині потрібно перехопити ініціативу та ще до інавгурації Д. Трампа чітко і ясно, «з калькулятором у руках», пояснити йому, про що йдеться. Зокрема, що збільшення допомоги Україні означатиме збільшення коштів, що залишатимуться в США через оборонні замовлення, зауважив В. Огрізко.

На думку П. Клімкіна, на Україну, скоріше, чекає тиск у зв'язку з публічною позицією Д. Трампа щодо ескалації. Але те, що він вважає завершенням війни, насправді буде паузою. І сам республіканець, вважає ексглава МЗС, теж це швидко зрозуміє. П. Клімкін також додав, що Д. Трамп, як людина з бізнесовою ментальністю, намагатиметься шукати компроміси. І це відбуватиметься як за наш рахунок, так і не лише. Україні варто буде шукати дуже непрості рішення, і перед нами постануть непрості ситуації вибору.

Тоді як колишній міністр закордонних справ В. Пристайко вважає, що відносини між Києвом і новою адміністрацією Білого дому можуть бути ще кращими, ніж сьогодні. На його думку, Д. Трамп був набагато рішучіший у питанні надання Україні військової допомоги, ніж демократичні уряди до та після нього. Щоправда, А. Гетьманчук зауважила, що належне використання американської допомоги однозначно лишається принциповим і пріоритетним

для республіканців у контексті антикорупції. Тому, за її словами, якщо хоча б один цент зникне, це буде кінець підтримки республіканцями України.

Що ж стосується прагнення нашої держави стати членом НАТО, то, на думку В. Пристайка, за президентства Д. Трампа це буде важче зробити, ніж за президентства Д. Байдена. Попри це, за словами дипломата, НАТО – це насамперед політична організація, де переважають політичні рішення. Тож, на його думку, наша впертість у відстоюванні наших власних інтересів – це головний важіль. Головним аргументом є те, що Україна здатна «сприяти безпеці в Північноатлантичному регіоні» та «поділяє принципи блоку».

У свою чергу К. Єлісєєв зауважив, що Д. Трамп завжди був орієнтований на бізнес і його цікавить, як той чи інший інструмент буде вигідний для США. Тому, коли Україна наполягатиме на різних речах, як от підтримка, зброя або запрошення до НАТО, потрібно буде пояснювати не стільки, чому це важливо для України, а чому це вигідно для Сполучених Штатів Америки та народу США.

Отже, за результатами президентських виборів у США перемогу здобув республіканець Д. Трамп, ставши 47-м президентом країни. Він переміг за рахунок популізму, розчарування виборців через політику демократів і системної втрати довіри до демократії та державних інституцій. Республіканська партія також отримала контроль над сенатом і має реальний шанс на здобуття більшості в палаті представників Конгресу, що означатиме фактичну її монополію на владу в США. Водночас Демократична партія також сподівається на здобуття переваги в палаті представників, що створило б певний баланс у прийнятті рішень у Сполучених Штатах Америки.

Перемога Д. Трампа на президентських виборах у США вплине на Україну як мінімум у трьох сферах: насамперед позначиться на перебігу бойових дій з Росією та ймовірному сценарію завершення війни, перспективах вступу України до НАТО та стані української економіки, яка нині залежна від фінансової допомоги США, утім її подальше надання має сумнівні перспективи. Ключовим для України питанням залишається продовження американської підтримки в протистоянні з Росією і її союзниками. Тут визначеності поки немає, оскільки Д. Трамп хоча й анонсував наміри припинити всі війни під час свого президентства та завершити війну в Україні за 24 год, механізми реалізації цієї мети поки що залишаються нез'ясованими.

Експерти застерігають від очікування як однозначних успіхів співпраці України та США за президентства Д. Трампа, так і від повного песимізму щодо подальшої підтримки України. Поширеною є думка, що з Д. Трампом у нас будуть набагато більші ризики, але й набагато більші шанси та можливості. Тож попереду багато роботи зі схилення адміністрації Д. Трампа на бік України в протистоянні російській агресії. Фахівці з міжнародних відносин вважають, що Україні доведеться докласти значних дипломатичних зусиль для збереження підтримки Вашингтону. Проте ситуація не виглядає критичною – експерти переконані, що Д. Трамп усвідомлює всі ризики й після

інавгурації його передвиборча риторика зміниться на позицію світового лідера, відповідального за глобальний порядок і безпеку, у тому числі за допомогу в справедливому завершенні російсько-української війни.

О. Аулін, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Реакція країн Близького Сходу на результати президентських виборів у США в оцінках експертів

У США 5 листопада відбулися президентські вибори, які викликали помітну реакцію в багатьох країнах світу, зокрема близькосхідних. У нинішніх реаліях, коли найгарячішими точками протистояння світів демократії й терористичного авторитаризму є території України, а також вищезгаданого регіону, для офіційного Києва важливо адекватно оцінювати ситуацію на Близькому Сході. У цьому контексті насамперед ідеться про розподіл уваги, а також фінансово-економічної допомоги Заходу за цими двома напрямками.

Ім'я Д. Трампа на Великому Близькому Сході найчастіше пов'язується з кількома важливими подіями. По-перше, у 2017 р. США визнали Єрусалим столицею Ізраїлю, через що палестинці розірвали контакти з американською адміністрацією. По-друге, Д. Трамп став одним з ініціаторів припинення ядерної програми Ісламської Республіки Іран (далі – ІРІ), що викликало негативну реакцію не тільки з боку Тегерану, а й інших учасників (насамперед провідних країн ЄС і Китаю). По-третє, проектом Д. Трампа «Мир заради процвітання» передбачалася нормалізація регіональної ситуації в разі відмови палестинців від значної частини територій, захоплених Ізраїлем після 1948 р., за фінансово-економічну компенсацію. Наслідком було (що й прогнозувалося) негативне ставлення палестинців до цього плану. По-четверте, «Авраамічні угоди» стали для адміністрації тодішнього Президента Д. Трампа першим реальним зовнішньополітичним досягненням. У результаті 15 вересня 2020 р. під час першої президентської каденції Д. Трампа та за його активної участі було підписано першу з «Угод Авраама» – Договір про нормалізацію і відновлення дипломатичних відносин між Об'єднаними Арабськими Еміратами (ОАЕ), Бахрейном та Ізраїлем. Трохи пізніше було відновлено відносини єврейської держави з Марокко та Суданом ([URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3316402-ugodi-avraama-abo-comu-na-sasta-vicnih-vijn-ne-buvae.html](https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3316402-ugodi-avraama-abo-comu-na-sasta-vicnih-vijn-ne-buvae.html)).

Аналізуючи «Угоди Авраама» експерти з Європейського центру досліджень у сфері безпеки ім. Д. К. Маршала Т. Норлен і Т. Сінай дійшли висновку, що участь у цьому проекті Ізраїлю, США та ОАЕ станом на 2020 р. сприяла нормалізації регіональної ситуації в цілому й символізувала початок значних зрушень у геополітиці на Близькому Сході, де тривалий час панувала відмова арабських монархій від контактів з Ізраїлем. Зокрема, автори

вважають, що мирний документ дав змогу ізраїльському Прем'єру Б. Нетаньяху уникнути контroversійного плану анексії на Західному березі. У свою чергу, ОАЕ офіційно використовували це, наголошуючи, що їхні дії допомогли зупинити анексію. Разом з тим Емірати отримували серйозні переваги від співпраці з Ізраїлем у галузі економіки, ВТС і безпеки. Ці угоди також потенційно були здатні мотивувати інші арабські країни до нормалізації відносин з Ізраїлем. Водночас складні питання палестинського врегулювання або відносини з Іраном залишалися в стороні, що могло призвести до ізоляції Тегерану та палестинців і викликати з їхнього боку негативну реакцію (URL: <https://grani.org.ua-journal-article-download/1681-Текст%20статті-3029-1-10-20211121.pdf>). У цілому проєкт був досить вдалим і до угод планувало приєднатися навіть керівництво Саудівської Аравії (але напад у 2023 р. Хамасу на Ізраїль, через який постраждали десятки тисяч палестинських арабів, заморозив переговори).

Інша доля чекала на проєкт Д. Трампа «Мир заради процвітання» (2020), який також відомий під неофіційною назвою «Угода століття». В експертному середовищі та серед політиків на міжнародному рівні одразу розпочалася дискусія довкола цього документа, розробляти який розпочали ще в листопаді 2017 р. До творців нової мирної ініціативи належали зять Д. Трампа Д. Кушнер, тодішні спеціальний представник США з міжнародних переговорів Д. Грінблатт, заступниця радника з питань національної безпеки Д. Павелл і діючий посол США в Ізраїлі Д. Фрідман. Текст плану містить дві частини – політичну та економічну. Його ключовими положеннями є концептуальні рішення, які названі моделлю «безпрограшного й реалістичного співіснування ізраїльської та палестинської держав».

Згідно з планом Єрусалим ставав неподільною столицею Ізраїлю. Статус-кво щодо Храмової гори залишався незмінним, йорданці повинні були виступити посередниками в цих питаннях. Столицю палестинської держави планувалося розмістити на околицях Східного Єрусалима, у м. Абу-Діс; створення ізраїльських поселень на території Західного берега р. Йордан заморозити на чотири роки, проте ті ізраїльські поселення, що вже існують, лишалися під його контролем. Також чотири роки було відведено на проведення палестино-ізраїльських переговорів щодо всеохоплюючої мирної угоди. Палестинська держава повинна була стати демілітаризованою, завдяки чому передбачалося забезпечити мирне співіснування. Водночас Ізраїль повинен був гарантувати безпеку Йорданської долини, тобто фактично ввести до свого складу прикордонні з Йорданією території. Проте палестинці отримували право й далі реалізовувати там свої сільськогосподарські проєкти. Територію Гази, що лишалася незмінною за розмірами, та Західного берега р. Йордан (з контролем палестинців над м. Джанін, Тулькарм, Наблус, Калькілія, Рамалла, Єрихон, Вифлєс та Хеврон) з'єднав би підземний тунель. Як територіальну компенсацію за палестинські території під ізраїльськими поселеннями Палестина отримувала дві додаткові території в географічній

близькості до єгипетсько-ізраїльського кордону, де планували створити «високотехнологічну промислову зону» та «житлову й сільськогосподарську зону». Палестинці отримували змогу створити курорт на узбережжі Мертвого моря, а також доступ до об'єктів у портах Хайфи та Ашдода. План економічного розвитку палестинських земель передбачав виділення країні 50 млрд дол., що мало допомогти створити 1 млн робочих місць та подвоїти ВВП. Палестинські біженці не змогли б селитися в Ізраїлі, натомість їм пропонувалося право вибору місця проживання: або в Палестинській державі, або в третіх країнах (URL: <https://tyzhden.ua/uhoda-stolittia-mizh-izrailem-ta-palestynoiu>).

Д. Трамп назвав план «напевно останньою можливістю» для палестинців здобути власну державу, але за це вони мали визнати Ізраїль. Палестинці, навіть відносно поміркований лідер ФАТХ, що керує місцевою адміністрацією на Західному березі р. Йордан, М. Аббас назвав мирний план Д. Трампа щодо врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту неприйнятним і таким, що порушує міжнародне право. «Ми категорично відкидаємо цю угоду, ми говорили про це раніше, і наша позиція не змінилася», – зазначив із цього приводу палестинський політик. Тоді ж до критики плану американського Президента приєдналися інші мусульманські країни. Міністр закордонних справ Ірану Д. Заріф назвав цей план «жахом для регіону і всього світу». У МЗС Катару наголосили на необхідності дотримання прав палестинців і встановлення кордонів між Ізраїлем та Палестиною в межах 1967 р. У МЗС Туреччини назвали ініціативу Д. Трампа «мертвонародженою» та попередили, що не допустять кроків, які б «узаконили ізраїльську окупацію» палестинських територій (URL: <https://www.dw.com/uk/реакція-світу-на-угоду-століття-трампа-від-схвалення-до-жаху/a-52183018y>).

Ось такий політико-дипломатичний бекграунд має сьогодні на Близькому Сході переможець на президентських виборах у США Д. Трамп. Тому зовсім не дивна дуже різна реакція на його обрання Президентом США – держави, яка має потужні важелі впливу на ситуацію в регіоні. Треба також звернути увагу на те, що, хоча Вашингтон має стратегічні союзницькі відносини з Ізраїлем, його стратегічним партнером водночас є сучасний лідер арабського світу Саудівська Аравія, на території якої із часів першої війни з Іраком (1991) зберігаються американські військові бази.

Так, Прем'єр-міністр Ізраїлю Б. Нетаньягу привітав Д. Трампа з перемогою на виборах, назвавши це «найбільшим поверненням в історії». «Дорогі Дональд і Меланія Трамп, вітаємо з найбільшим поверненням в історії! Ваше історичне повернення в Білий дім знаменує собою новий початок для Америки та потужне підтвердження прихильності великому союзу між Ізраїлем й Америкою. Це величезна перемога!» – написав він у соцмережі «X». «Я думаю, що багато людей тут, у країні, радіють перемозі Трампа з погляду безпеки», – зазначив житель Тель-Авіва А. Кріспін, хоча він також вважає, що Д. Трамп буде «жорсткішим» по відношенню до Ізраїлю. Громадянин США та

Ізраїлю М. Шварц зазначив, що вважає Д. Трампа «хорошим бізнесменом», порівнюючи керування урядом з керуванням підприємствами. За словами М. Шварца, «Трамп буде тим, хто зможе, так би мовити, подбати про бізнес». «Сьогодні Трамп здобув перемогу. Це перемога для всього американського народу, для всього ізраїльського народу, це перемога, яка стирає всі слова про антисемітизм у світі», – заявила мешканка Тель-Авіва Е. Хадас (URL: <https://ru.euronews.com/2024/11/06/uselex-israel-reax>).

Президент палестинської адміністрації М. Аббас також привітав Д. Трампа з перемогою на президентських виборах і висловив готовність «працювати з Президентом Трампом для досягнення справедливого та всеосяжного миру на основі міжнародної легітимності». Д. Трамп у свою чергу сказав М. Аббасу, що «працюватиме, щоб зупинити війну» і з нетерпінням чекає співпраці з лідером Палестини та всіма зацікавленими сторонами, щоб «просувати мир на Близькому Сході» (URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/donald-tramp-poobitsjav-hlavi-palestinskoji-avtonomiji-zupiniti-vijnu.html>). На відміну від лідера ФАТХ, пересічні мешканці м. Рамаллах на окупованому Ізраїлем Західному березі р. Йордан дивляться на це інакше. Наприклад, Н. Фавзі вважає, що перемога Д. Трампа означає продовження кровопролиття, і говорить про те, що американська політика не змінилася: вона, як і раніше, підтримуватиме Ізраїль. Інший мешканець Рамаллаху А. Абу Рахма вважає, що його земляки завжди сподіваються на зміни в американській політиці, перемогу прав людини, перемогу палестинців. Але, на його думку, незалежно від того, хто переможе, політика щодо палестинців залишиться незмінною (URL: <https://ru.euronews.com/2024/11/06/uselex-israel-reax>).

Не оминули своєю увагою перемогу Д. Трампа лідери провідних близькосхідних країн. Зокрема, під час свого виступу на відкритті Шостого міжнародного саміту «Жінки та справедливість» Президент Турецької Республіки Р. Т. Ердоган зазначив: «У телефонній розмові з обраним Президентом США ...Трампом ми привітали його з історичною перемогою на виборах та звернули увагу на масові вбивства у Газі та Лівані. Ми очікуємо, що мій дорогий друг Трамп під час свого другого президентського терміну відмовиться від помилкової політики колишньої адміністрації» (URL: <https://www.aa.com.tr/ru/политика/президент-ердоган-ожидаем-что-дональд-трамп-откажется-от-ошибочной-политики-прежней-администрации/3388861>).

Д. Аширов, журналіст-міжнародник національного суспільного мовника Туреччини «ТРТ», опублікував аналітичну статтю, у якій ідеться про те, що на поразку К. Гарріс значний вплив мала її позиція щодо ситуації в Секторі Газа, коли вона підтримала попередній проізраїльський курс Президента Д. Байдена. На погляд експерта, головна помилка К. Гарріс полягала в тому, що вона не змогла (чи не захотіла) провести чітку межу між собою та політикою попередніх чотирьох років, хоча виборці явно сигналізували про

бажання змін. К. Гарріс обіцяла продовжити підтримку Ізраїлю та твердо відстоювала право цієї держави на «самооборону». Адміністрація Д. Байдена надала Ізраїлю більше фінансової та військової допомоги, ніж будь-яка попередня американська адміністрація. За менше ніж рік США витратили щонайменше 22,76 млрд дол. на військову допомогу Ізраїлю та пов'язані із цим операції в регіоні. «Гарріс не змогла відійти від підтримки Байденом військових дій Ізраїлю в Секторі Газа – геноциду, який щодня розгортався на екранах телевізорів та особливо вплинув на молодих виборців», – вважає Д. Аширов (URL: <https://www.trtrussian.com/mnenie/ten-gazy-v-porazhenii-harris-18229520>).

Впливовий арабський медіа-ресурс «Aljazeera», штаб-квартира якого на території однієї з найбагатших країн Перської затоки Катару, виділила для виборів у США, також як і для ситуації в Секторі Газа, окремий розділ. У ньому щоденно публікувалися новини та аналітичні матеріали, що було свідченням надзвичайно високого інтересу до американських виборів з боку багатомільйонній аудиторії цього ЗМІ. Проте більшість із таких матеріалів містили в цілому песимістичне ставлення лідерів думок щодо можливості подальших позитивних змін в ізраїльсько-палестинських відносинах. Так, М. Хумаїд і М. Нашед у своїй статті писали про те, що перемога республіканців у США посилює занепокоєння щодо продовження ізраїльської агресії та зменшує надії на самовизначення Палестини. «Дейр-ель-Балах, Газа, Палестина та Бейрут, Ліван – палестинські та ліванські цивільні особи готуються до нових руйнувань, коли Д. Трамп розпочне свій другий термін на посаді Президента Сполучених Штатів Америки в січні. Поки мільйони прихильників Трампа святкують його перемогу, багато людей на Близькому Сході дивляться на це з трепетом», – повідомляють журналісти (URL: <https://www.aljazeera.com/news/2024/11/7/trumps-return-to-white-house-worries-lebanese-palestinian-civilians>).

Іран, що позиціонує себе як головного борця з «великим сатаною» – США та «маленьким сатаною» – Ізраїлем, офіційно заявив, що вибори в США не матимуть впливу на життя іранців, навіть після того як Д. Трамп оголосив про свою перемогу на президентських виборах у США. Речниця уряду ІРІ Ф. Мохаджерані підкреслила, що іранська політика залишається стабільною та не залежить від змін у керівництві інших країн. Водночас заступник керівника Корпусу вартових ісламської революції А. Фадаві зазначив, що Іран має достатньо зброї для того, щоб протистояти Ізраїлю, і пообіцяв відплату за останні удари Ізраїлю по іранських об'єктах. Водночас Тегеран не виключає можливості американсько-ізраїльського превентивного удару (URL: <https://ua.news/ua/world/v-irani-zayavili-shho-vibori-u-ssha-ne-vplinut-na-zhittya-krayini>).

Реакція фактичного правителя Саудівської Аравії спадкового принца М. бен Салмана щодо результатів виборів у США була відверто позитивною. Принц першим з арабських лідерів зателефонував Д. Трампу, щоб привітати

його з обранням на пост Президента США. Раніше саудівський король і наслідний принц надсилали Д. Трампу телеграми зі «щирими привітаннями» у зв'язку з його обранням на пост Президента. Треба також зазначити, що в період першої президентської каденції Д. Трампа між Саудівською Аравією та США встановилися дуже тісні відносини, які помітно охололи після приходу до влади в Сполучених Штатах Америки демократів на чолі з Д. Байденом (URL: <https://www.spa.gov.sa/en/N2202140>).

Єгипетський лідер А. Ф. ас-Сісі зателефонував Д. Трампу, привітавши його з перемогою на президентських виборах. А. Ф. Ас-Сісі наголосив на прагненні Єгипту продовжити спільні зусилля під час нової каденції Д. Трампа, підкресливши стратегічний характер давніх відносин між двома країнами. Він також відзначив плідну співпрацю під час першого президентства Д. Трампа, яка принесла користь як єгипетському, так і американському народам, сприяла стабільності, миру й розвитку на Близькому Сході. У свою чергу Д. Трамп висловив вдячність президенту А. Ф. Ас-Сісі за добрий жест і підкреслив, що пишається стратегічним партнерством між двома країнами. Він підтвердив прихильність Сполучених Штатів Америки зміцненню та розвитку цих відносин для досягнення спільних інтересів як на двосторонній основі, так і з погляду підтримки регіонального миру й безпеки. Для Єгипту, територія якого безпосередньо межує із Сектором Газа, і де є єдиний пункт пропуску для гуманітарної допомоги, що не контролюється Ізраїлем, дуже важливим є завершення ізраїльсько-палестинського конфлікту. Каїру зовсім не подобається сценарій, коли в разі чергової хвилі ескалації в Секторі Газа на єгипетській території можуть опинитися десятки тисяч біженців-арабів, зокрема багатьох прихильників ХАМАС, що спирається на ідеологію руху «Брати-мусульмани», з яким уряд А. Ф. Ас-Сісі веде жорстоку боротьбу (URL: <https://www.dailynewsegypt.com/2024/11/06/al-sisi-congratulates-us-president-elect-trump-emphasizes-continued-strategic-partnership>).

Отже, серед шістьох головних мусульманських акторів, від яких, крім Ізраїлю та США, багато в чому залежить можливість розв'язання палестинської проблеми, немає єдиного ставлення до майбутньої політики США під час президентської каденції Д. Трампа. Позицію майже єдиного на сьогодні легітимного лідера палестинського народу М. Аббаса можна позначити як нейтрально-помірквану, на відміну від поглядів пересічних палестинців, що очікують істотного погіршення свого соціально-політичного та економічного стану. Також песимістичними є прогнози експертів, що транслюються найвпливовішим арабським медіа-ресурсом «Aljazeera», який часто віддзеркалює політичні погляди катарської правлячої еліти, що є сьогодні головним спонсором міжнародного ісламістського руху «Брати-мусульмани». За декларативно-нейтральними висловлюваннями іранських посадовців можна побачити відверту погрозу Ізраїлю та США, які, на думку Тегерану, планують подальшу ескалацію бойових дій на Близькому Сході. Анкара традиційно займає в цьому питанні двоїсту позицію. З одного боку,

турецький Президент Р. Т. Ердоган називає Д. Трампа «дорогим другом», з іншого – фактично вимагає від нього відмовитися від попереднього політичного курсу (тобто активної підтримки Ізраїлю). У позиції Ер-Ряду можна побачити оптимізм, пов'язаний з другою каденцією Д. Трампа, з яким, на погляд принца бен-Салмана, наприклад, простіше домовитися щодо постачання в авторитарну Саудівську Аравію високотехнологічної американської зброї. Єгипетський президент А. Ф. Ас-Сісі також не приховує радості від повернення політики Д. Трампа на Близький Схід. Каїр, від якого багато в чому залежить врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту, може розраховувати на посилення з боку Сполучених Штатів Америки фінансової та військово-технічної допомоги.

Такі очікування, родинні зв'язки Д. Трампа, а також сталий інтерес нового Президента США щодо розв'язання близькосхідних проблем в інтересах великого бізнесу можуть свідчити про те, що під час своєї другої каденції він звертатиме підвищену увагу саме в цей бік. І це може негативно позначитися на американській допомозі офіційному Києву.

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Привітання президента Національної академії наук України академіка А. Загороднього з нагоди Всесвітнього дня науки в ім'я миру та розвитку

«Вельмишановні колеги, дорогі друзі!

Щороку, 10 листопада, ми відзначаємо Всесвітній день науки в ім'я миру та розвитку. Це міжнародне свято покликане популяризувати науку, її роль та здобутки, заохочувати розвиток наукових знань заради користі усього людства, привертати увагу до сучасних глобальних викликів, розв'язання яких вимагає національної та міжнародної солідарності.

Для українських науковців у нинішніх складних обставинах сама назва цього свята звучить дуже актуально та набуває особливого сенсу – наука в ім'я миру. Третій рік триває кривава війна з російськими загарбниками, і від самого початку наша наукова спільнота показала надзвичайну згуртованість та мобілізувала всі сили заради наближення перемоги та миру в нашій країні. І зараз науковці академії, попри всі труднощі та втрати, продовжують тримати “свій фронт”, працюють над розв'язанням украї актуальних для держави і суспільства проблем, у першу чергу пов'язаних зі зміцненням обороноздатності й безпеки країни, її післявоєнною відбудовою та відродженням.

Підступний ворог відбирає у наших науковців безцінний час, який міг бути використаний для проведення важливих фундаментальних і прикладних

досліджень, розвитку наукових шкіл, примноження наукових знань, які сприяли б національному розвитку та світовому прогресу.

Поза сумнівом, наука – це основа цивілізаційного поступу. Упевнений, що імена талановитих українських науковців ще не раз звучатимуть у світовій науці, а їхні наукові відкриття зроблять не тільки Україну, а й світ кращим, сприятимуть утвердженню миру та сталому розвитку людства.

Від щирого серця вітаю усіх, хто присвятив своє життя науковій діяльності, та бажаю шановній науковій спільноті міцного здоров'я, добра і миру, невичерпної творчої наснаги та підкорення нових наукових вершин в ім'я науки та на благо України!

А ще не втомлюємося дякувати героїчним Збройним силам України, які щодня боронять нашу рідну землю й наші життя, даючи можливість працювати і відзначати Всесвітній день науки в ім'я миру та розвитку.

З глибокою повагою президент Національної академії наук України А. Загородній» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>)* – 2024. – 9.11).

Під головуванням президента Національної академії наук України академіка А. Загороднього 30 жовтня 2024 р. відбулося чергове засідання Президії НАН України.

Його розпочав перший віцепрезидент Національної академії наук України академік В. Горбулін, який доповів про виконання наукової програми НАН України.

Далі було заслухано наукові повідомлення молодих науковців академії.

Так, з доповіддю «Давня лексика української мови на тлі суспільних змін» виступила вчений секретар Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України кандидат філологічних наук А. Гончаренко.

Вона зазначила, що однією з характерних тенденцій мовної практики різних кіл сучасного українського соціуму є прагнення до усунення слідів впливів російської мови на різних структурних рівнях української мови й активізації вживання в ній питомих, органічних елементів. Утім, наголосила науковець, такий потяг до чистоти мови та мовлення актуалізує проблему відмежування не тільки від власне російських запозичень чи елементів, утворених за зразком російської мови, а й (не завжди усвідомлювано) від споконвічних надбань української мови, історично спільних для обох мов одиниць, які структурно можуть нагадувати відповідні російські слова. Серед основних причин, що призводили й призводять до помилкового оголошення питомих українських форм надбанням російської лінгвокультури (або суржилом) та вилучення їх з ужитку, мовознавець назвала необізнаність з історією розвитку й стандартизації української літературної мови, уніфікацію в минулому її словника з російськими назвами.

В обговоренні цієї доповіді виступили в. о. академіка-секретаря Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України академік НАН України Б. Ажнюк і заступник директора з наукової роботи Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні О. Скопненко.

Про «Підвищення ефективності функціонування виробників енергії з відновлюваних джерел в сучасних умовах ринку електричної енергії України» поінформував старший науковий співробітник Інституту електродинаміки НАН України кандидат технічних наук В. Мірошник. Одним із ключових напрямів досліджень Інституту електродинаміки є вдосконалення методів прогнозування обсягів генерації та розроблення нових моделей для керування небалансами. Зокрема, науковцями було запропоновано підхід до зниження вартості похибки прогнозу в існуючих балансуючих групах шляхом розрахунку коригуючих коефіцієнтів до прогнозних графіків. Це дає змогу зменшити загальні витрати на небаланси для учасників групи. Крім того, розроблена модель штучної нейронної мережі глибокого навчання для прогнозування обсягів генерації електроенергії з поновних джерел енергії показала значні результати в зниженні похибки прогнозів. Використання цієї моделі дозволяє істотно знизити середню похибку прогнозу на добу наперед порівняно з класичними моделями.

В обговоренні цієї доповіді взяли участь заступники директора з наукової роботи Інституту електродинаміки доктор технічних наук І. Білов та академік НАН України А. Жаркін.

Результатами своїх досліджень поділився молодший науковий співробітник Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України доктор філософії О. Грабовський.

Він представив доповідь на тему: «Як розкрити та підкорити механізми коагуляції за допомогою методів *in silico*». Один з напрямів досліджень науковців полягав у розробленні нових сполук, здатних пригнічувати полімеризацію фібрину та формування фібринового згустку – каркасу тромбу. Іншим важливим напрямом, за словами науковця, є пошук сполук, що мали б протилежну дію, а саме активаторів тромбоутворення, які б ефективно запобігали крововтратам при пораненнях.

Підсумовуючи, О. Грабовський зазначив, що застосування методів *in silico* дало змогу ідентифікувати сайти міжмолекулярних взаємодій протеїнів системи гемостазу та запропонувати структуру їхніх ефекторів, здатних інгібувати формування кров'яного згустку або ж, навпаки, стимулювати тромбоутворення для ефективною зупинки кровотечі. Висновки, отримані під час біоінформатичного аналізу, було підкріплено експериментально, що дало змогу започаткувати напрям створення антитромботичних і кровоспинних засобів з унікальним принципом дії.

В обговоренні цієї доповіді виступив в. о. академіка-секретаря Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України, директор Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна академік С. Комісаренко.

Учасники засідання відзначили актуальність і перспективність представлених результатів досліджень молодих науковців, а також високий рівень їх виконання.

Президент академії академік А. Загородній вручив молодим ученим свідоцтва на згадку про виступ на засіданні Президії НАН України.

Далі учасники засідання заслухали інформацію заступника директора з наукової роботи Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України академіка С. Костеріна про діяльність міждисциплінарного загальноакадемічного семінару в галузі природничих наук «Актуальні питання фізико-хімічної та математичної біології».

Він поінформував, що семінар проводиться від 2023 р. За цей час було проведено 15 засідань за участі представників академічних установ, закладів вищої освіти тощо. Анонси та інформація про проведені семінари регулярно публікується на офіційних сайтах Інституту біохімії та Національної академії наук України.

В обговоренні цієї доповіді взяли участь академіки А. Наумовець та С. Комісаренко.

Наостанок було розглянуто кадрові та поточні питання. Зокрема, члени Президії обговорили перспективність і можливості широкого використання квантових технологій. Квантові матеріали і квантові технології – новий напрям, що динамічно розвивається, поєднуючи фізику й інженерію. Квантові технології здатні здійснити революційні зміни в стратегічно важливих сферах національної безпеки та оборони України, а також в економічно значущих галузях, таких як обчислювальна техніка, комунікації, зондування, матеріалознавство тощо. У світі вже активно здійснюється також пошук оптимальних фізичних систем, здатних стати основою для квантового моделювання, квантових джерел, квантової метрології, квантових детекторів та комунікацій, що відкриває шлях до створення квантових матеріалів.

З огляду на це, важливим є посилення координації зусиль науковців і освітян України в напрямі розвитку в державі квантової науки, а також інтеграція відповідного наукового потенціалу України в міжнародний науковий простір.

Для досягнення цієї мети Президія НАН України ухвалила рішення про створення Координаційної наукової ради НАН України з питань квантових матеріалів і квантових технологій. Місія цього науково-дорадчого органу полягатиме в підготовці пропозицій та експертних висновків щодо започаткування, розроблення і впровадження українських квантових технологій, організації навчання наступного покоління науковців та інженерів у квантовій галузі, налагодженні міжнародного співробітництва для обміну передовим досвідом, використанні потенціалу відомих міжнародних лабораторій, координації доступу до сучасного наукового обладнання та залученні експертів у цій галузі. Крім того, діяльність такого органу сприятиме формуванню міждисциплінарного середовища, де науковці, інженери,

експерти галузі, а також студенти й аспіранти співпрацюватимуть, щоб розкрити нові грані квантових явищ.

Постановою Президії НАН України було затверджено також Положення про Координаційну наукову раду НАН України з питань квантових матеріалів і квантових технологій та її склад (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 31.10).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Науковець академії представила оптимальні методи регенерації ґрунтів на конференції з відновлення земель після розмінування.

У середині жовтня 2024 о. Міжнародному виставковому центрі в Києві в межах Міжнародної спеціалізованої виставки «AgroMachineryExpo-2024» Українська асоціація гуманітарного розмінування провела наукову конференцію «Відновлення земель та ґрунтів після розмінування», до якої долучилися провідні українські дослідники. На заході представили унікальний і вкрай важливий для нашої країни соціально-економічний проєкт відновлення понівечених війною земель. Його мета – використати лабораторні дослідження, наукові розрахунки й рентгенофлуоресцентні аналізатори для пошуку оптимальних методів регенерації ґрунтів. Учасницею зібрання стала й завідувач відділу загальної та ґрунтової мікробіології Інституту мікробіології ім. Д. К. Заболотного НАН України доктор біологічних наук Л. Білявська. Науковець виступила з двома доповідями – «Біотехнологічні можливості прискореного відновлення територій, постраждалих від воєнних дій» і «Ліквідація складних забруднень водоймищ із використанням мікробіологічних препаратів».

Як поінформувала доктор біологічних наук Л. Білявська, від червня 2022 р. вчені Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України відбирають проби ґрунту та води, забруднених токсичними речовинами через бойові дії. І сьогодні вже можна стверджувати, що запропонована біотехнологія ефективна та має певні успіхи, хоча дослідження ще тривають.

Головними перевагами розробленої в інституті біотехнології є чіткий алгоритм дій, що базується на відносно простій у застосуванні, але показовій системі оцінювання й контролю стану ґрунтів на різних стадіях біоремедіації. Біотехнологія дієва для різних видів забруднень (тобто практично не потрібно орієнтуватися на конкретний перелік полютантів) і придатна до масштабування. Застосування біопрепаратів комплексної дії з оптимальною кількістю штамів мікроорганізмів у їх складі забезпечує також економічну ефективність біоремедіації. Ці біопрепарати містять штами мікроорганізмів, що їх ще за мирних часів науковці інституту селекціонували і вивчали як деструктори пестицидів, нафтових забруднень, відходів промисловості: *Dietzia maris*, *Rhodococcus erythropolis*, *Bacillus subtilis* і *Pseudomonas*

aureofaciens, Streptomyces violaceus. На додаток до привнесення корисних мікроорганізмів, поєднання мікробних препаратів з органічними речовинами під час оброблення забезпечує уражений ґрунт біологічно активними речовинами, а це, у свою чергу, активізує роботу аборигенної (місцевої) мікробіоти.

Усі перелічені переваги особливо важливі, якщо йдеться про великі площі забруднених територій, широкий спектр поллютантів, непередбачуваність у часі та різні рівні токсичності проміжних продуктів процесу їх (поллютантів) деградації.

Застосування мікробних біотехнологій для пришвидшення відновлення водойм після шкідливого впливу різноманітних поллютантів має великі перспективи. Модельні лабораторні експерименти й дослідження мікробної деструкції у водоймах Київщини підтвердили прискорення очищення та початок відновлення біологічного балансу. Подальше застосування пробіотичних штамів мікроорганізмів може стати перспективним напрямом відновлення аквакультури і ведення рибного господарства як важливого елемента комплексного відновлення пошкоджених водойм.

За активну участь у конференції і вагомий внесок у розвиток протимінної діяльності та відродження українських земель шляхом пошуків оптимальних рішень для відновлення ґрунтів після розмінування доктор біологічних наук Л. Білявська отримала Подяку від Української асоціації гуманітарного розмінування *Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 30.10).

У Львові презентували результати виконання проєкту «Українська писанка в європейському культурному просторі».

У Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства (МЕХП ІН) НАН України завершилася робота в рамках проєкту «Українська писанка в європейському культурному просторі», що реалізовувався за підтримки Українського культурного фонду.

Мета проєкту – збереження історико-культурної спадщини шляхом диджиталізації давніх українських писанок музею, їх наукового опрацювання, створення структурованого вебкаталогу для подальшого представлення.

Фінальна презентація проєкту відбулася 25 жовтня. З вітальними словами виступили директор Інституту народознавства НАН України академік НАН України С. Павлюк, керівник ГО «Західноукраїнська спілка музеїв» і КЗ ЛОР «Історико-краєзнавчий музей» І. Тимець, артменеджер, куратор артцентру «Ya Gallery» П. Гудімов.

Команда проєкту представила головні результати роботи.

«Сьогодні, під час великої війни, – зазначила автор ідеї та науковий експерт проєкту, зберігач фонду “Писанка” МЕХП ІН НАН України, завідувач сектору фондів МЕХП ІН НАН України В. Теслюк, – ми розуміємо, що

створення цифрових копій музейних пам'яток є критичною необхідністю, оскільки це допоможе зберегти артефакти та відкрити світ української писанки для сучасників і майбутніх поколінь».

Для оцифрування команда проєкту відібрала 287 давніх писанок з колекцій, які на початку ХХ ст. були зібрані у львівських музеях (Музей Наукового товариства ім. Т. Шевченка, Львівський міський промисловий музей і Музей ім. Дідушицьких), а на сьогодні є складовою музейної колекції писанок МЕХП.

«Ми умовно поділили наші пам'ятки на два періоди: перший – пам'ятки з кінця ХІХ ст. та до періоду Першої світової війни; другий – пам'ятки міжвоєнного періоду. Основні критерії відбору писанок для оцифрування: час створення (чи надходження до колекції), регіональна специфіка, стан збереження, орнаментальні мотиви, техніка виконання», – підкреслив керівник проєкту, заступник директора з наукової роботи ІН НАН України кандидат мистецтвознавства А. Клімашевський.

Ще на етапі підготовки грантової заявки команда проєкту розуміла, що для цифрового збереження таких музейних пам'яток (писанки) оптимальним є застосування технології 3-D моделювання. Об'ємна модель писанки дає змогу оглянути її з усіх сторін, побачити цілісність орнаменту, що уможливорює точне відтворення музейної пам'ятки.

Фахівці з оцифрування, 3D-художники Р. та О. Разінкови поінформували про головні етапи 3-D моделювання писанок.

«Першим етапом була фотограмметрія, а саме фотофіксація кожної писанки в більш як 72 ракурсах. Тут ми відчули певні труднощі, адже ця пам'ятка не є статичним об'єктом, а її матеріал через вплив віку, часу, температури, вологості став ще крихкішим. Тому довелося змайструвати спеціальне обладнання, яке б не доторкалося до писанки, наскільки це можливо, – lightbox із платформою, що обертається всередині», – зазначив О. Разінков.

Наступний етап – створення 3D-моделі, що складався з кількох кроків: створення високополігональної моделі та карти текстур, власне 3D-моделі писанки, її розгортання й запікання, оброблення фотографій, робота над самими текстурами.

«Найважливішим кроком було текстурування, завдяки якому вийшло максимально реалістично відобразити всі деталі писанки. Для цього ми створили карти, що відповідають за фактуру, об'єм, відбиття світла і відображення всіх нюансів кольору», – наголосила Р. Разінкова.

«Складним процесом був скульптинг, тобто нанесення фактури, яка відповідає за глибину й об'єм. Він був необхідний, адже деякі писанки мали тріщини чи сліди реставрації. Для окремих пам'яток ми використовували метод візуальної реставрації, оскільки ті мали значні пошкодження, пов'язані з втратою цілісності поверхні», – розповідають 3D-художники.

Для оптимізації відображення 3D-моделей на різних пристроях фахівці застосували метод запікання високополігональної моделі на низькополігональну. Результатом цієї роботи стали надзвичайно деталізовані й реалістичні моделі писанок.

Задля забезпечення відкритого доступу до оцифрованих писанок у рамках проекту розроблено інтерактивний двомовний вебкаталог. Він містить 50 3-D моделей і понад 1 тис. цифрових фото 287 автентичних писанок 1880-х – 1930-х років, що зберігаються у збірці МЕХП Інституту народознавства НАН України.

«Особливістю вебкаталогу є можливість пошуку писанок за регіоном, часовим періодом, орнаментальними мотивами, художньою технікою, – інформує розробник сайту, старший викладач Львівської національної академії мистецтв О. Піджарий. – Також там можна прочитати про головні цілі та зміст нашого проекту, переглянути відеосюжети від учасників команди, ознайомитися з науково-популярними статтями про писанки».

Наукові статті за результатами виконання проекту буде опубліковано в № 5 фахового журналу «Народознавчі зошити». Переглянути сайт з оцифрованими писанками МЕХП Інституту народознавства НАН України можна за посиланням **(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 7.11).**

«Перехресні стежки науки»: інтерв'ю заступника директора з наукової роботи Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, завідувача відділу біохімії м'язів цього інституту професора С. Костеріна

С. Костерін – академік НАН України, доктор біологічних наук, професор, випускник кафедри біофізики Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Пройшов шлях від аспіранта до заступника директора з наукової роботи та завідувача відділу біохімії м'язів Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, професор Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Автор і співавтор 370 наукових публікацій, 14 монографій, підручників і посібників (одна з монографій у співпраці з колегами з Канади, США, Японії та Франції вийшла друком у США). Стажувався у МакМастерському університеті (Канада, провінція Онтаріо, м. Гамільтон).

За безпосередньої участі С. Костеріна та під його науковим керівництвом одержано фундаментальні результати в дослідженнях біохімічних, фізико-хімічних і функціональних властивостей енергозалежних Ca²⁺-транспортувальних протеїнів мембран гладеньком'язових клітин. Учений розробив нові методи кінетичного аналізу біохімічних і біофізичних процесів.

Підготував 7 докторів і 15 кандидатів наук у галузі біохімії та біофізики.

Голова Загальноакадемічного міждисциплінарного семінару в галузі природничих наук НАН України «Актуальні питання фізико-хімічної та математичної біології». Віцепрезидент Українського біохімічного товариства.

Як розповів науковець у своєму інтерв'ю, «математична й обчислювальна біологія – міждисциплінарна галузь наукових досліджень, а водночас – розділ прикладної математики. Фізико-хімічна біологія та пов'язані з нею науки активно використовують в експериментальних і теоретичних дослідженнях такі математичні підходи, як теорія диференціальних рівнянь і теорія коливальних процесів, інформатика, прикладна математика (включно з математичним моделюванням) та математична статистика, а також обчислювальна техніка й комп'ютерні технології. Сьогодні використання математики в біології не потребує адвокації.

Є вагомі підстави стверджувати, що математичні підходи добре зарекомендували себе в різноманітних галузях і напрямках біологічної науки – біохімічній кінетиці, фармако- й онкокінетиці, біологічній термодинаміці, біофізиці м'язів, дослідженні механізмів генерації нервового імпульсу, клітинній нейробіології, молекулярній рецепторіці, імунології, мікробіології, радіобіології, створенні моделей клітинних автоматів, розбудові динамічної теорії біологічних популяцій, популяційній і порівняльній генетиці, вивченні просторово-часової поведінки біологічних систем, екології, епідеміології, біомедичній візуалізації та аналізі зображень біологічних об'єктів, біотехнології тощо. Загалом можна навіть вести мову про математичну фізику біологічних об'єктів, спрямовану на вивчення кількісних закономірностей реалізації фізичних законів на біологічному рівні організації матерії.

У XXI ст. вже недостатньо тлумачити властивості живої системи, яка вивчається на молекулярному, мембранному та клітинному рівні в біохімії, біофізиці, молекулярній біології, у форматі “тут показник менший, а там – більший”. Таке феноменологічне трактування одержаних результатів слушне на першому, початковому етапі дослідження, але і це вже радше вчорашній день... Адже сьогодні, тлумачачи властивості й механізм функціонування біологічної системи на зазначених рівнях організації живої матерії, треба намагатися використовувати об'єктивні характеристичні параметри, які не залежать від суб'єктивізму дослідника (наприклад, від концентрацій речовин або від часу інкубації в досліді, які обираються експериментатором довільно), бо ж як тоді порівнювати ці результати з результатами інших дослідників? Такі характеристичні параметри відомі – це, наприклад, константи швидкості й константи рівноваги окремих стадій досліджуваного біофізикохімічного процесу, які визначаються за умов встановлення часових і концентраційних залежностей швидкості процесу.

Утім, у науковому пошуку, спрямованому на залучення математики до вивчення біологічних процесів, важливим є запитання: хто до кого має “йти” – біолог до математика чи математик до біолога? Мені видається, що біолог до

математика. Адже саме біолог повинен сформулювати коректну наукову задачу в науках про життя, яку в перспективі можна формалізувати та розв'язати. Дуже добре, якщо біолог має необхідну математичну підготовку й сам може кваліфіковано формалізувати задачу у вигляді математичної моделі, наприклад системи диференціальних рівнянь. У такому разі математик може зосередитися на розв'язанні (аналітичному чи чисельному) цієї системи. Далі спільними зусиллями біолог і математик зможуть розглянути одержаний модельний результат, зокрема різноманітні часткові випадки, надати цьому результаті біологічну інтерпретацію, передбачити раніше не встановлені властивості біологічної системи. Як стверджував професор С. Гокінг, будь-яка теорія є доброю, якщо вона відповідає щонайменше двом вимогам: точно описує великий клас спостережень на основі моделі, яка містить лише кілька елементів; дає змогу точно передбачати результати майбутніх спостережень.

Відомі випадки, коли завдяки формулюванню й розбудові певних біологічних завдань створювалися нові математичні технології. Тобто біологічна проблема стимулювала розвиток нових галузей математики. Типовий приклад: результати досліджень у генетиці сприяли розвитку теорії ймовірностей і варіаційної статистики. Я певен, що біологічні явища і проблеми й надалі будуть джерелом розроблення нових математичних підходів і технологій. Бо застосування математичних підходів і комп'ютерних технологій вкрай корисне для дослідження біологічних процесів на всіх рівнях організації живого. Але це гра з результатом "win-win", адже й біологічні проблеми для допитливого математика будуть дуже цікавими та перспективними: завдяки ним формуватимуться нові математичні задачі, розбудовуватиметься новий математичний апарат.

Не втомлююся наголошувати: природа – єдина. Насправді вона "не знає", що ми, відповідно до наших вподобань, освіти, знань, схильностей, підготовки, поділяємо її на біологію, хімію, фізику. Тому цілком логічним видається те, що в останні десятиріччя виникли та бурхливо розвиваються такі міждисциплінарні комплексні науки й наукові напрями, як біофізична хімія, фізична біохімія, хімічна біофізика, біохімічна фізика, фізика живого, медична фізика, математична та комп'ютерна біологія, молекулярна фізіологія, нанобіотехнологія і багато інших. Ясна річ, часто-густо між ними важко "прокласти бордюр" (та й навряд чи це потрібно), бо зазвичай вони взаємодіють між собою і в предметі, і в методах дослідження. Але кожен із цих напрямів має власні мету, завдання, експериментальні підходи. Можу назвати десятки "перехресних" біологічних проблем, що їх вивчають і біохіміки, і біофізики, і фахівці в галузі молекулярної біології, а також фізичної хімії та хімічної фізики тощо. Це, до прикладу, ензиматичний каталіз, внутрішньоклітинний сигналінг, мембранний транспорт речовин, поширення нервового імпульсу, скорочення м'язів, біосенсорика, функціонування біологічних об'єктів (клітини, органу, тканини, цілісного організму,

популяції) як відкритих нерівноважних термодинамічних систем, проблеми біоінформатики та структурної біології, фізико-хімічних засад теорії еволюції.

Між іншим, наша академія наук має чудові традиції у виконанні міждисциплінарних досліджень. Приклад з близької мені біофізики м'язів – солітонна модель механізму скорочення м'язових волокон, створена нашим видатним фізиком-теоретиком академіком НАН України О. Давидовим. Фізик-теоретик член-кореспондент НАН України К. Толпиго, котрий, як я вже розповідав, навчав мене вищої математики, запропонував оригінальну теорію м'язового скорочення, що ґрунтувалася на ідеї, відповідно до якої енергія розкладання нуклеозидтрифосфату АТФ передається ланцюжками водневих зв'язків між скоротливими білками актином і міозином, що й викликає переміщення останніх. Міждисциплінарні дослідження були притаманні науковим пошукам академіків НАН України К. Яцимирського, Д. Гродзинського, П. Костюка, М. Шуби, В. Кухаря, М. Амосова, члена-кореспондента НАН України Д. Говоруна, професора М. Деркача. Зараз на міждисциплінарному рівні активно працюють, тримаючи у фокусі своїх досліджень біологічні проблеми, академіки НАН України С. Комісаренко, М. Тукало, В. Кальченко, С. Дзядевич, Я. Шуба, члени-кореспонденти НАН України А. Вовк, І. Бровченко, О. Корнелюк, І. Фрицький, М. Куліш, А. Шевченко, М. Гончар, професори та доктори наук І. Комаров, Д. Волочнюк, Р. Родік, С. Черенок, О. Горобець, О. Жолос, А. Сиволоб, С. Волков, Ю. Прилуцький, В. Пивоваренко, С. Перепелиця, О. Цимбалюк та ін. І часто-густо відповідні міждисциплінарні дослідження супроводжуються активним використанням математики для вивчення біологічних проблем. Виникла навіть така дисципліна, як математична біологія, або ж біоматематика, або ж, як її ще називають, математичне біомодельовання.

Надалі плануємо долучати до наших зібрань також учених-гуманітаріїв, бо, наприклад, питання демографії, економіки, структурної лінгвістики тощо теж потребують використання кількісних підходів (зокрема, на рівні математичних моделей). Оскільки наш семінар сильний не лише своїми доповідачами, а й учасниками, то його двері відкриті для всіх, кому є що сказати. Я глибоко певен, що якісна освіта, всебічна фундаментальна трансдисциплінарна підготовка наукових кадрів – фахівців у галузі природничих (зокрема, медико-біологічних), технічних і комп'ютерних наук – є запорукою наукового, технологічного та соціального прогресу України.

За постійну підтримку нашого Міждисциплінарного загальноакадемічного семінару щиро дякую президентові Національної академії наук України академіку НАН України А. Загородньому, віцепрезидентові академії академіку НАН України В. Кошечку, в. о. академіка-секретаря Відділення біохімії, фізіології та молекулярної біології НАН України, директору Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України академіку НАН України С. Комісаренку, який також є постійним

учасником нашого семінару» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 7.11).

В Одесі урочисто відзначили Міжнародний день Чорного моря та 100-річчя з дня народження видатного гідробіолога академіка НАН України Ю. Зайцева.

Національна академія наук України, Інститут морської біології НАН України (ІМБ НАН України), проект ЄС-ПРООН «Європейський Союз задля посилення екологічного моніторингу Чорного моря» (EU4EMBLAS), Комісія із захисту Чорного моря від забруднення, Український центр екології моря Міндовкілля України, Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. С. Грушевського об'єдналися з метою святкування Міжнародного дня Чорного моря та 100-річчя з дня народження видатного гідробіолога академіка НАН України Ю. Зайцева, яке відбулося в приміщенні Одеської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. С. Грушевського 31 жовтня 2024 р.

На святкування були запрошені провідні науковці НАН України, представники Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, закладів Міністерства освіти й науки України, адміністрацій установ природно-заповідного фонду України, представники владних структур Одеської області, екологічна громадськість. Загалом у святкуванні взяло участь понад 60 учасників.

Під час заходу було заслухано доповіді директора ІМБ НАН України члена-кореспондента НАН України Г. Мінічевої «Чорне море: шлях в 30 років» та «100 років з дня народження Ю. П. Зайцева», в. о. директора НДУ «Український науковий центр екології моря» Міндовкілля України кандидата географічних наук В. Коморіна «Створення національної системи морського екологічного моніторингу України у відповідності до вимог ЄС з урахуванням міжнародних зобов'язань причорноморських країн».

У другій половині зустрічі фахівці ІМБ НАН України представили результати робіт у рамках різних міжнародних проєктів, які вони активно реалізують. Ці проєкти передбачають розроблення нових підходів до оцінювання стану морських екосистем, аналіз поширення інвазійних видів, особливості зв'язування вуглецю та оцінювання екосистемних послуг, які надають морські акваторії.

У рамках заходу директор ДУ «Національний антарктичний науковий центр» кандидат біологічних наук Є. Дикий презентував оновлене та доповнене видання книги Ю. П. Зайцева «Твій друг – море» під назвою «Мій друг Чорне море». Нове видання включає скорочений переклад українською мовою цієї книги, а також презентує багато нових даних про сучасний стан Чорного моря. Книга містить елементи доповненої реальності (QR-коди на неімовірні відео підводного життя, зняті провідним інженером ДУ «ІМБ НАН

України» О. Куракіним) та окремих розділ про вплив російської військової агресії на Чорне море. Книга буде наявна у відкритому доступі.

Експерт з комунікації проєкту EU4EMBLAS О. Марушевська оголосила про початок освітнього конкурсу для молоді на основі нового видання «Мій друг Чорне море» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 6.11).

Благодійна виставка «Осінній вернісаж у Ботанічному саду»: як це було.

У середині жовтня 2024 р. в Національному ботанічному саду (НБС) ім. М. М. Гришка НАН України відбулася Благодійна виставка «Осінній вернісаж у Ботанічному саду», яку відвідали численні кияни та гості столиці.

У відкритті виставки взяли участь представники адміністрації, співробітники НБС, інші учасники та відвідувачі. З вітальним словом виступили директор НБС ім. М. М. Гришка НАН України член-кореспондент НАН України Н. Заїменко, заступники директора член-кореспондент НАН України Д. Рахметов (координатор заходу), кандидат біологічних наук М. Гапоненко.

На виставці було презентовано насіння, плоди та посадковий матеріал екзотичних рослин: тропічних і субтропічних, квітничково-декоративних, плодових, ягідних, овочевих, лікарських, пряно-ароматичних, медоносних, ефіроносних, енергетичних та ін.

Під час заходу також було представлено оригінальну продукцію з різних видів нових плодових культур (кизил, айва, хеномелес та ін. – понад 30 найменувань), ароматичних трав (фіточаї, приправи, напої), інші хендмейд ласощі. Проводилася дегустація власної продукції.

У Вернісажі взяли участь Фондація жінок пасічниць України, які презентували оригінальну продукцію бджільництва.

Під час роботи виставки було організовано круглі столи, де відвідувачі могли отримати консультацію фахівців з вирощування, догляду і використання екзотичних рослин, а також проведено екскурсії до «Великої купольної оранжереї» та експозиційними ділянками НБС та майстер-класи.

Крім того, у Вернісажі було презентовано оригінальні ботанічні ілюстрації наукової співробітниці саду Н. Кушнір. У зображеннях рослин з науковою точністю відображено деталі, форми, а також різноманітні кольорові відтінки.

На виставці також відбулася презентація дитячих робіт (хендмейд) учнів школи № 133 Печерського району Києва.

У рамках Вернісажу відбувся «Перший український ботанік weekend 4.0».

У Вернісажі було презентовано картини сучасного українського художника Л. Мартинюка. У неповторних творах митця знайшли гармонійне відображення мальовничі ландшафти ботанічного саду.

Кошти від благодійного заходу перераховано на допомогу Збройним силам України (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>).* – 2024. – 4.11).

Дослідження науковців академії дає змогу гармонізувати охорону прав інтелектуальної власності в договорах наукових установ і закладів вищої освіти на виконання досліджень відповідно до практики Європейського Союзу.

Протягом 10 років держави-члени ЄС удосконалювали охорону прав інтелектуальної власності в договорах наукових установ та університетів про співробітництво / на виконання досліджень (договори ДР). Процес розпочався з діяльності робочої групи під керівництвом Р. Ламберта, створеної у 2003 р. за ініціативою Казначейства Великої Британії для посилення співпраці університетів і промислових компаній.

У 2008 р. Європейська комісія схвалила Рекомендації «Щодо управління правами інтелектуальної власності в діяльності з трансферу знань та Кодекс практики для університетів та інших державних науково-дослідних організацій». Вони визначили принципи охорони прав інтелектуальної власності в договорах ДР і завдання держав-членів ЄС із розроблення модельних договорів ДР, а також інструментарію, що допомагає вибрати потрібний вид договору.

Результатом змін стала чітка ідентифікація в договорах ДР раніше створеної інтелектуальної власності (ІВ) та нової ІВ і визначення принципу, що за використання результатів ДР на додаток до суми за виконання договору компанія-замовник має сплачувати додаткові кошти за використання раніше створеної ІВ, що містяться в результатах ДР.

В Україні досі зберігся ще підхід колишнього СРСР, коли права на результати робіт за договором ДР визначалися власністю замовника або замовника і виконавця спільно. Водночас немає розуміння, що замовникові за договором ДР передаються як отримані за договором ДР нові результати, так і результати, отримані раніше, з необхідністю застосування різного правового режиму їх використання.

З огляду на те що наукові установи і ЗВО переважно укладають з підприємствами договори ДР, де раніше створені результати досліджень адаптуються до потреб замовника, то замовник фактично безоплатно отримує права використання раніше створених результатів, які багато років створювалися за рахунок бюджетного фінансування.

Фахівці Центру досліджень інтелектуальної власності та трансферу технологій НАН України дослідили проблематику охорони прав

інтелектуальної власності в договорах на виконання наукових досліджень і розробок та договорах про співробітництво з проведення наукових досліджень наукових установ і ЗВО. Результати дослідження опубліковано в монографії «Права інтелектуальної власності у договорах наукових установ на виконання досліджень та розробок» (за ред. Ю. Капіци; автори – директор Центру доктор юридичних наук Ю. Капіца, вчений секретар центру кандидат юридичних наук К. Шахбазян, старший науковий співробітник центру Д. Махновський), яка вийшла друком у Видавничому домі «Академперіодика» НАН України.

У цьому виданні вперше в практиці держав-членів ЄС і нових незалежних держав комплексно розглянуто врегулювання створення, охорони та використання об'єктів права інтелектуальної власності (ОІВ), розподілу прав інтелектуальної власності в договорах ДР наукових установ, закладів вищої освіти трьох регіонів (ЄС; США; Україна та нові незалежні держави), що їх укладають наукові установи й університети з:

- організаціями, підприємствами – замовниками досліджень;
- органами державного управління, які фінансують дослідження наукових установ та університетів за рахунок бюджетних коштів або спільного фінансування коштами бюджету й підприємств;
- міжнародними організаціями та фондами;
- іноземними установами й організаціями.

Досліджено також питання:

- набуття і використання прав інтелектуальної власності на винаходи й інші ОІВ, створені сторонами договору ДР спільно;
- врегулювання в договорах ДР збереження результатів наукових досліджень у конфіденційності та використання конфіденційної інформації;
- особливості врегулювання відносин інтелектуальної власності в зовнішньоекономічних договорах ДР з науковими установами;
- відкритий доступ до результатів наукових досліджень і врегулювання питань відкритого доступу в договорах ДР;
- особливості врегулювання створення та використання ОІВ дослідником в іноземних наукових установах й університетах.

Автори обґрунтували пропозиції з наближення законодавчого регулювання й практики врегулювання відносин інтелектуальної власності в договорах ДР в Україні до практики ЄС.

На підставі дослідження розроблено пакет рекомендацій, орієнтовних договорів, застережень щодо врегулювання охорони прав інтелектуальної власності в договорах ДР наукових установ з метою наближення практики укладання договорів ДР в Україні до практики держав-членів ЄС, договорів Рамкової програми ЄС з наукових досліджень та інновацій «Горизонт Європа».

Пакет рекомендацій і застережень затверджено розпорядженням Президії НАН України від 05.07.2023 р. № 343. Він містить:

- рекомендації щодо вибору варіанта взаємовідносин з національною (іноземною) організацією та орієнтовного застереження з розподілу прав інтелектуальної власності для договору ДР;
- Посібник з використання раніше створеної ІВ і нової ІВ у договорах ДР;
- Орієнтовні застереження щодо врегулювання прав інтелектуальної власності в договорах ДР;
- Орієнтовний договір на виконання ДР з національною організацією;
- Орієнтовний договір на виконання ДР з іноземною організацією та інші документи.

Розроблюючи застереження щодо прав інтелектуальної власності, автори врахували досвід держав-членів ЄС, а також запропонували подальший розвиток цього напрямку правового забезпечення досліджень. Наприклад, для Великої Британії, ФРН, Данії, Австрії, Франції, Ірландії тощо характерним є підготовка ряду модельних договорів ДР, де змінюється лише частина, що стосується специфіки врегулювання прав інтелектуальної власності. Водночас такі договори визначають лише деякі базові варіанти відносин наукових установ, університетів і компаній.

З огляду на практику укладання договорів ДР в Україні, автори визначили шість основних варіантів відносин наукових установ і закладів вищої освіти з організаціями, підприємствами-замовниками, а також запропонували матричний принцип використання застережень щодо прав інтелектуальної власності. Вказане передбачає, що орієнтовний договір на виконання ДР чи договір про співробітництво з проведення ДР з національною (іноземною) організацією доповнюється додатком із врегулювання прав ІВ, який містить типізовані елементи застережень для використання: раніше створеної ІВ; раніше створеної ІВ нової ІВ; лише нової ІВ; нової ІВ, створеної сторонами договору спільно, та різних поєднань цих об'єктів.

Наукові установи та заклади вищої освіти в Україні можуть використовувати результати, наведені в монографії, рекомендації та застереження для наближення практики укладання договорів про співробітництво / на виконання досліджень до практики ЄС; отримання додатково до вартості виконання досліджень за договором ДР коштів за використання раніше створеної інтелектуальної власності; посилення охорони прав інтелектуальної власності на наукові результати (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2024. – 9.11).*

Дослідження науковців академії стало головною темою круглого столу «Соціальний діалог як інструмент повоєнної солідаризації та оновлення суспільного договору в Україні».

Захід відбувся в змішаному (офлайн та онлайн) форматі. Ініціаторами проведення круглого столу стали Український союз промисловців і

підприємців (УСПП) та Національна академія наук України. Підтримали ініціативу та виступили співorganizаторами заходу Об'єднання організацій роботодавців України (ООРУ), Національна служба посередництва і примирення (НСПП) та Федерація профспілок України.

Науковим підґрунтям проведення круглого столу стали результати комплексного дослідження науковців Інституту економіки та прогнозування НАН України під назвою «Соціальний діалог як інструмент повоєнної солідаризації та оновлення суспільного договору в Україні».

З вітальними словами до учасників круглого столу звернулися президент УСПП А. Кінах, віцепрезидент НАН України академік НАН України О. Рафальський, голова НСПП Д. Кухнюк, перший заступник голови Федерації професійних спілок України О. Шубін.

У своєму виступі академік НАН України О. Рафальський зазначив, що подальше існування України як держави залежатиме не тільки від подій на фронті, а і від суспільної згуртованості, солідарності громадян у відстоюванні свого права на національне існування в мовно-культурному, громадянському, а можливо і фізичному сенсі.

Він поінформував, що Національна академія наук України вже має значний досвід вивчення проблем суспільної солідарності. Зокрема, науковці Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса досліджують та оцінюють стан консолідації українського суспільства. Науковими установами Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України підготовлено національні доповіді, у яких розглядалися чинники суспільної консолідації, політико-інституційні детермінанти національної стійкості тощо. Науковцями трьох академічних установ – Інституту економіки та прогнозування, Інституту соціології та Інституту політичних і етнонаціональних досліджень виконується міждисциплінарне дослідження «Солідаризація українського суспільства у війні та перспективи збереження і відтворення солідарного соціального потенціалу в повоєнному розвитку країни».

О. Рафальський висловив упевненість, що спільне обговорення цих питань дасть серйозний поштовх для подальшої роботи в досягненні суспільної гармонії чи суспільного консенсусу, який може бути основою консолідації суспільства пропри його політичну та ідеологічну плюралістичність.

Заступник голови ФПУ О. Шубін підкреслив актуальність дискусії з огляду на ініціативи влади щодо необхідності залучення громадськості, профспілок до розроблення плану перемоги та відбудови України.

Дослідження соціального діалогу як інструмента повоєнної солідаризації та оновлення суспільного договору в Україні представив директор Інституту економіки та прогнозування академік НАН України В. Геєць. Соціальний діалог він назвав важливим чинником макроекономічної стійкості, соціальної підтримки та інституціоналізації держави. У своєму

виступі він також зосередився на оцінюванні існуючих здобутків і недоліків в українській практиці соціального партнерства та обґрунтував напрями його подальшого розвитку як в умовах війни, так і в умовах повоєнного відродження вітчизняної економіки з урахуванням перспектив входження України до складу країн-членів Європейського Союзу.

Перша заступниця голови НСПП С. Запара презентувала законопроект «Про соціальний діалог в Україні» (у новій редакції), метою якого є оновлення механізмів залучення соціальних партнерів до процесів прийняття рішень. Вона зазначила, що проект розробляється за активної участі всіх соціальних партнерів, зокрема науковців, роботодавців і профспілок.

Про сучасні проблеми й перспективи солідаризації в Україні поінформував учасників круглого столу директор Інституту соціології член-кореспондент НАН України Є. Головаха.

З доповіддю «Суспільно-політична солідарність українців в умовах війни» виступив заступник директора Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса член-кореспондент НАН України О. Майборода.

Шляхи мінімізації інституційних деструкцій соціального діалогу в Україні висвітлила у своєму виступі завідувач відділу соціоекономіки праці Інституту економіки та прогнозування доктор економічних наук В. Близнюк.

За результатами обговорення учасники круглого столу констатували, що певне зниження активного соціального діалогу, рівня залучення бізнесу, профспілок і громадськості до розроблення й ухвалення державних політик негативно позначається на економічному та соціальному розвитку, які й без того постраждали внаслідок війни. Вони підкреслили важливість активізації соціального діалогу на національному та регіональному рівнях. Також було відзначено, що посилення соціального діалогу, активна участь інститутів громадянського суспільства в ньому може істотно покращити консолідацію українського суспільства, ефективність державного керування й прискорити повоєнне відновлення України та її інтеграцію до ЄС.

Стратегічне значення соціального діалогу на шляху до інтеграції у ЄС підкреслив голова НСПП Д. Кухнюк: «Соціальний діалог – це один з ключів до дверей у ЄС. Ми готові продовжити роботу над законопроектом, а також ініціюємо проведення регіональних заходів для посилення соціального діалогу на місцях».

За підсумками засідання готуються пропозиції, які буде спрямовано Президентові України, Верховній Раді, уряду та широкому загалу (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 1.11).*

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Міжнародна наукова конференція «BioGeNext»: післямова

В інноваційному парку «UNIT.City» в Києві 17–20 вересня 2024 р. тривала Міжнародна наукова конференція «BioGeNext: біомедичні дослідження та розробка як основа медицини майбутнього», яку спільно організували Інститут молекулярної біології і генетики (ІМБГ) НАН України та група компаній «YURiA PHARM» за підтримки Київського академічного університету (КАУ), інноваційного хаба наукового парку «Academ.City», медіалабораторії «Academ.media» та Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій. Захід став важливим майданчиком для діалогу та поглиблення співпраці науковців, освітян, медиків, бізнесу й державних інституцій, які налаштовані сформувати в Україні дієву екосистему для біомедичних досліджень і біофармацевтичних розробок медицини майбутнього. Конференція засвідчила, що попри війну наша країна лишається потужним гравцем на міжнародній науковій арені, тут є і розвивається фундаментальна біомедична наука.

За словами директора ІМБГ НАН України академіка НАН України М. Тукала, українська наука спроможна представити високий рівень біотехнологічних рішень для медицини майбутнього.

Генеральний директор групи компаній «YURiA-PHARM» Д. Деркач припустив, що – за умов вдало вибудованої стратегії та партнерської роботи стейкхолдерів – біотехнології в Україні можуть стати такою ж проривною галуззю економіки, як свого часу стали інформаційні технології.

Організатори висловили окрему вдячність президентові Національної академії наук України академіку НАН України А. Загородньому за активне сприяння та всіляку підтримку.

Загалом до форуму долучилося понад 750 учасників з 25 країн. Зокрема, конференцію відвідали науковці установ Національної академії наук України – Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України, Інституту експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Є. Кавецького НАН України, Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, Інституту клітинної біології і генетичної інженерії НАН України й ін., а також дуже багато молоді – студенти профільних факультетів Київського національного університету ім. Т. Шевченка, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського» та Київського академічного університету.

Програма заходу передбачала доповіді від провідних українських і міжнародних експертів, які представили новітні дослідження в терапіях на основі нуклеїнових кислот і рекомбінантних білків, що мають потенціал для лікування серйозних захворювань. Особливу увагу було приділено питанням

практичного впровадження нових технологій і взаємодії між науковими установами й бізнесом для комерціалізації досліджень.

Чимало дискусій присвячувалися можливостям поліпшення співпраці між науковцями, підприємствами й урядовими структурами задля підтримки біомедичних інновацій. Крім того, учасники відзначили важливість підтримки державних ініціатив і сприятливого регуляторного середовища для розвитку наукових досліджень в Україні.

Під час конференції відбулося також кілька інтерактивних воркшопів, де можна було попрацювати над практичними аспектами впровадження нових технологій у лабораторіях і клініках.

Наступну конференцію «BioGeNext» заплановано на 2026 р. (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 30.10*).

XIII Міжнародна науково-практична конференція «Глушковські читання. Сучасна кібернетика 2024»

В Інституті кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України 6 грудня 2024 р. відбудеться XIII Міжнародна науково-практична конференція «Глушковські читання. Сучасна кібернетика 2024».

Напрями роботи конференції:

- Математична кібернетика, системний аналіз, машинне навчання, нейромережі, штучний інтелект, хмарні та квантові обчислення;
- Комп'ютерні засоби, автоматизовані системи управління, інформатизація, цифровізація, роботизація, відкрита наука;
- Оптимізація та її застосування, чисельні методи та комп'ютерне моделювання;

- Надійність і робастність складних систем;
- Дослідження операцій і керовані процеси;
- Інтелектуальні інформаційні технології;
- Відеосистеми реального часу;
- Мікропроцесорна техніка;
- Сенсорні пристрої, системи та технології безконтактної діагностики;
- Індуктивне моделювання та керування;

Формат проведення – онлайн.

Мова конференції – українська, англійська.

До участі в конференції запрошуються науковці, викладачі, фахівці з кібернетики та її застосувань, студенти, аспіранти, докторанти.

План роботи:

- Пленарні виступи з 11:00 до 13:00.
- Секційні доповіді з 13:00 до 16:00.

Програма конференції буде доступною до початку конференції.

Для участі в заході потрібно до 2 грудня 2024 р. зареєструватися.

Запрошення надсилається на електронну адресу, зазначену в заявці.

Тези доповідей надсилати до 2 грудня 2024 р. на е-пошту: Glushkov.Readings@gmail.com

Оргвнесок за тези не передбачається.

За матеріалами кращих доповідей, насамперед англійською мовою, які не публікувалися раніше, можуть бути рекомендовані статті для публікації в збірнику наукових праць «Кібернетика та комп'ютерні технології», що входить до затвердженого МОН України Переліку наукових фахових видань та має категорію Б за спеціальностями:

113 – Прикладна математика;

122 – Комп'ютерні науки;

123 – Комп'ютерна інженерія;

126 – Інформаційні системи та технології (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 5.11).

Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми геофізики» до 90-річного ювілею видатного українського вченого-геофізика академіка НАН України В. Старостенка

В Інституті геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України 22–23 квітня 2025 р. відбудеться Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми геофізики» до 90-річного ювілею видатного українського вченого-геофізика академіка НАН України В. Старостенка.

Тематика конференції:

– Геофізичні поля. Експеримент, теорія, практика;

– Комплексування геофізичних методів. Глибинна будова Землі;

– Геолого-геофізичні моделі земної кори і мантії та корисні копалини;

Мова конференції – англійська та українська.

Формат проведення – змішаний (очно та у форматі онлайн з використанням платформи Zoom).

Важливі дати:

25 січня 2025 р. – закінчення приймання заявок на участь у конференції та тез доповідей;

15 квітня 2025 р. – розсилка програми учасникам конференції;

22–23 квітня 2025 р. – пленарні засідання.

Режим роботи конференції передбачає онлайн-доповіді через застосунок Zoom.

Вимоги до оформлення матеріалів конференції. Матеріали доповідей проходять рецензування і будуть опубліковані в «Геофізичному журналі»: <https://journals.uran.ua/geofizicheskiy>

Файл з матеріалами загальним об'ємом до 6 с. названий за іменем автора (першого – у разі кількох авторів) латиницею (YourSurname_conference_2025.docx) та рисунки надіслати одним листом на адресу: conference.igf@gmail.com

Неналежно оформлені матеріали Оргкомітет не розглядатиме.

Контакти: тел.: О. Легостаєва +38 067 7784906; В. Ільєнко +38 067 4354151 (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 7.11*).

Науковці академії взяли участь у Всеукраїнському форумі польської національної меншини (спільноти) «Поляки України: спільний голос, жива спадщина».

У Києві 28 жовтня 2024 р. відбувся Всеукраїнський форум польської національної меншини (спільноти) «Поляки України: спільний голос, жива спадщина».

Понад 100 делегатів від Спілки поляків України та Федерації польських організацій в Україні, представники органів державної влади, Посольства Республіки Польща в Україні, міжнародних організацій, зокрема Ради Європи та ОБСЄ, українські та польські науковці зібралися для обговорення актуальних питань історії й життєдіяльності польської спільноти в Україні, її внеску в оборону та розвиток нашої держави, збереження спільної культурної спадщини. Захід став платформою конструктивного обговорення складних питань збереження національної ідентичності української полонії, можливостей розвитку її культури й мови, стану матеріальної та нематеріальної спадщини.

Програма форуму включала чотири панельні дискусії, присвячені національно-культурному відродженню, збереженню культурної спадщини, діяльності польської громади в умовах російсько-української війни, розвитку польської мови.

У роботі форуму активну участь узяв головний науковий співробітник відділу етнополітології Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України доктор політичних наук, професор О. Калакура. Він був модератором панелі «Національно-культурна спадщина поляків України: надбання та проблеми збереження» та доповідачем панелі «Поляки України в суспільно-політичному житті України в контексті російсько-української війни». У своєму виступі науковець зосередився на ролі польської спільноти в розвитку України, її участі в боротьбі з російською агресією і в євроінтеграційному процесі.

Учасники форуму висловили впевненість у розвитку добросусідських відносин України й Польщі, перспективі спільного європейського майбутнього (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2024. – 5.11*).

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

3. Шарикова, керівник пресслужби НБУВ, заслужений журналіст України

Майбутнє бібліотек – у співмірності із часом і запитамі суспільства

У Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського відбулася Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір». Організаторами форуму, крім НБУВ, є також Інформаційно-бібліотечна рада Національної академії наук України та Асоціація бібліотек України.

Традиційна міжнародна конференція в Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського, яка проводиться щороку, завжди привертала увагу професійної спільноти – ґрунтовними науковими дослідженнями і відкриттями, знайомствами з колегами, цікавим досвідом. Навіть у трагічний 2022 р., коли Україна зазнала масштабної збройної російської навали, фахівці бібліотечної справи знайшли сили й можливості зібратися на свій форум, щоб спільно визначити шляхи протистояння викликам війни.

Нинішня Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір», яка відбулася в жовтні, запам'ятається особливо значною увагою до її тематики й перебігу з боку міжнародної спільноти. Заявки на участь у ній, крім українських фахівців і науковців, подали представники відповідних закладів з 13 країн – Австралії, Австрії, Азербайджану, Болгарії, Великої Британії, Канади, Литви, Польщі, Румунії, Сполучених Штатів Америки, Туреччини, Угорщини, Чехії. З вітальними словами виступали представники гуманітарних, культурологічних і фахових міжнародних організацій, участь у роботі конференції взяли надзвичайні та повноважні послы Австрії, Азербайджану, Генеральний консул України в Торонто та представники дипломатичних корпусів.

Відкриваючи поважне зібрання, генеральна директорка Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заслужена діячка науки і техніки України Л. Дубровіна побажала учасникам успіхів, плідної праці та поінформувала: «Сьогодні для участі в конференції зареєстровано присутніх у залі 88 осіб, а підключилися онлайн – 78, і ще додаються нові учасники. Відчуття єдності у нашій з вами справі – воно підсилює нас, духовно об'єднує».

Сучасний період розвитку бібліотечної справи в Україні має чимало прикладів успішної реалізації інноваційних науково-технічних та історико-культурних міжнародних проєктів, зазначила очільник НБУВ. Вони ефективно вплинули на інформатизацію бібліотечних процесів, збереження та оцифрування документальних фондів, впровадження інтернет-комунікацій у систему бібліотечного обслуговування, формування електронних ресурсів науки, культури, освіти, а також заклали підґрунтя для подальшої

взаємовигідної міжбібліотечної співпраці та співробітництва на міжнародному рівні.

Активізація інтеграційного вектора розвитку міжнародного бібліотечного простору має важливе значення для бібліотечно-інформаційної галузі України, яка є органічною часткою світового інформаційного ресурсу та наповнює змістом усі соціальні структури суспільства. Можливості загального обміну і використання соціальної інформації є спільним інтересом усіх держав світу.

Подальший розвиток бібліотек України як соціальних установ тісно пов'язаний зі співпрацею з Європейським Союзом, наголосила Л. Дубровіна. Сьогодні відбувається дієвий пошук взаємоприйнятних механізмів, здатних забезпечити засади й довгостроковість офіційного міжвідомчого співробітництва, реалізацію міжнародних наукових, інформаційних, культурних та освітніх проєктів.

Старший науковий співробітник відділу міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків, докторант Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, кандидат історичних наук, одна з організаторів заходів конференції Л. Дем'янюк висловила щиро подяку учасникам пленарного засідання за бажання й готовність узяти участь у конференції НБУВ. Вона зазначила, що організатори раді вітати учасників пленарного засідання як з України, так і з інших країн, включаючи Австрію, Азербайджан, Канаду, Польщу, Шотландію, Сполучені Штати Америки, а також представників міжнародних організацій, зокрема Конференції директорів європейських національних бібліотек, членом якої є Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Така участь є свідченням спільного прагнення розвивати бібліотечну справу, сприяти міжнародному співробітництву та ділитися неоціненним досвідом і знаннями на шляху до сталого розвитку й досягнення цілей сталого розвитку. Залучення наших зарубіжних колег до співпраці, підкреслила Л. Дем'янюк, «особливо цінне для нас у ці складні часи, коли вся Україна, включаючи її бібліотечний сектор, переживає величезні труднощі через російську агресію. Ми щиро вдячні за солідарність і підтримку ваших країн, народів та інституцій, які ви представляєте, а також кожному з вас особисто. Особливо важливо знати, що ми не стикаємося із цими поточними викликами наодинці, що голоси українських бібліотекарів чутно на міжнародній арені і в нас є такі надійні партнери та друзі».

З вітальним словом до учасників конференції звернувся Надзвичайний і Повноважний Посол Австрії в Україні А. Бенкьо. Він наголосив на важливості культури, яка повинна займати центральне місце в діяльності держави поряд з іншими актуальними питаннями. «Культура та такі інституції, як бібліотеки, відіграють ключову роль у розвитку суспільства й зміцненні міжнародних зв'язків, служать осередками культурного розвитку та інтелектуального обміну. Культура є важливим аспектом міжнародних відносин, вона допомагає будувати мости взаєморозуміння між народами та зміцнювати міждержавні

зв'язки. Україну та Австрію поєднує не лише політична співпраця, а й спільне історичне минуле, що створює надійну основу для тривалого партнерства та культурного обміну, важливого для розвитку обох країн».

Посол поінформував про міжнародний проєкт «Австрійські бібліотеки за кордоном», який реалізовується за ініціативи та підтримки Федерального міністерства європейських та закордонних справ Австрії. У рамках цього проєкту функціонує 65 бібліотек у 28 країнах світу, зокрема 5 з них розташовані в Україні, одна з них, Австрійська бібліотека, відкрита при Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського з 1992 р., що є свідченням багаторічної співпраці та постійного культурного обміну між Україною й Австрією. Одним із заходів нинішньої конференції, зазначив посол, є круглий стіл «Рецепція творчості Франца Кафки в бібліотечних зібраннях», приурочений до 100-річчя від дня смерті письменника, тож традиції взаємного культурного збагачення розвиваються. «Міжнародна співпраця є дуже важливою для інтеграції української спадщини в європейську систему, тому тема нинішньої конференції надзвичайно актуальна і важлива».

На адресу конференції надійшов вітальний лист від Генерального консула України в Торонто О. Ніколенка. Він зазначив, що в умовах агресії російського ворога, який воює проти українців як нації, проти української ідентичності, історії, культури, традицій та права на подальше незалежне існування, робота працівників бібліотек зі збереження інтелектуального й духовного надбання України, його розвитку особливо важлива. Війна, хоча й принесла багато страждань, водночас відкрила вікно можливостей – більш тісної інтеграції в міжнародний бібліотечний простір, вивчення найкращого досвіду та підвищення національних стандартів. Генеральний консул підкреслив, що йому особливо приємно, що таке вікно можливостей з'явилося також по лінії Україна – Канада.

Уперше за тривалий час у конференції взяли участь представники від Бібліотеки ім. Д. Гаммаршельда, що входить у підпорядкування департаменту глобальних комунікацій ООН. Координатор відділу наукових комунікацій департаменту зовнішньої інформації та залучення спільнот Бібліотеки ім. Д. Гаммаршельда М. Вача підкреслила важливість діяльності бібліотек у межах виконання Порядку денного ООН до 2030 року, зокрема поінформувала про внесок бібліотеки в цьому напрямі. Вона наголосила на непохитній відданості бібліотечного комплексу ООН Концепції цілей сталого розвитку (ЦСР), а також окреслила перспективи майбутніх програм на виконання завдань ЦСР. Особливу увагу в доповіді було зацентровано на викликах інноваційного розвитку сучасних бібліотек для забезпечення рівноправного доступу до джерел інформації та бібліотечних фондів, актуалізації ролі штучного інтелекту в умовах розвитку бібліотек і становлення інформаційного суспільства. Організація Об'єднаних Націй активно сприяє цій діяльності, пропонуючи дієву підтримку фахівцям цієї сфери.

Про роль міжнародної інтеграції, національну бібліотеку як символ незалежності, співпрацю з українськими колегами, інноваційні проекти, допомогу українцям у складних умовах війни говорили у своїх виступах доктор Т. Маковські, генеральний директор Національної бібліотеки Польщі; Д. Кромарті, заступник секретаря мережевої групи «CENL EEDI», директор з питань взаємодії Національної бібліотеки Шотландії; А. Хьослінгер-Фінк, магістр філософії, фахівець з літератури слов'янськими мовами відділу формування та обробки колекцій Австрійської національної бібліотеки; Є. Вознякевич, директор Воеводської публічної бібліотеки в Кракові (Польща); В. Турколіас, старший менеджер відділу обслуговування дітей Публічної бібліотеки Торонто (TPL) (Канада).

В. Марченко, в. о. ректора Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, заслужений діяч мистецтв України, доктор філософії, кандидат мистецтвознавства, привітав учасників і виокремив важливість питань, які буде проаналізовано й обговорено на цій конференції, а також проблем, які постають сьогодні перед бібліотеками.

А. Жарінова, в. о. директора Державної науково-технічної бібліотеки України, доктор економічних наук, у своїй вітальній промові наголосила, що Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського входить у десять найкращих національних бібліотек світу, має вагомі досягнення, займає значне місце в науково-дослідній, культурно-просвітницькій діяльності. Колектив ДНТБ пишається тісними професійними та дружніми контактами з НБУВ. «Щорічні міжнародні конференції відкривають можливості для обміну досвідом, збереження й дослідження національної історико-культурної наукової спадщини, зміцнення зв'язків між бібліотеками України та зарубіжних країн», – підсумувала А. Жарінова.

Грунтовною була доповідь почесного генерального директора Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, радника Президії Національної академії наук України, академіка НАНУ, доктора філософських наук, заслуженого діяча науки і техніки України О. Онищенко «Бібліотечна інтеграція: традиція і сучасні проблеми розвитку». Бібліотека, як зазначив учений, за своєю природою і функціями є інтегративним соціокультурним феноменом. Його суспільне призначення – збирання, упорядкування та консолідація інформаційних ресурсів на всіх видах носіїв, надання інтегративних (наукових, освітніх, культурних, інформаційних) послуг, розвиток комплексних науково-інформаційних комунікацій. На різних етапах історії бібліотек можливості та масштаби цих завдань були різними, але загальна тенденція характеризувалася зростанням, що підвищувало культурну роль бібліотек. Інтеграція є однією з істотних особливостей бібліотеки. Вона має усталені шляхи та форми як у національній, так і в міжнародній практиці. Нині це питання набуває особливої гостроти.

О. Сербін, генеральний директор Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого, доктор наук із соціальних комунікацій, старший

науковий співробітник, у представленій відеопрезентації проілюстрував основні напрями міжнародного співробітництва бібліотечної галузі України й очолюваної ним бібліотеки на організаційному та індивідуальному рівнях, шляхи інтеграції у світову бібліотечну спільноту, активізації міжнародного співробітництва.

Про нові виклики в бібліотечному обслуговуванні дітей, можливості світової інтеграції цієї особливої бібліотечної сфери йшлося у відеопрезентації А. Гордієнко, кандидата культурології, генерального директора Національної бібліотеки України для дітей, заслуженої працівниці культури України. Дитячі бібліотеки, наголосила вона, мають бути активними в громаді, бо вони формують менталітет майбутніх членів цієї громади, мають постійно нагадувати про себе в інформаційному просторі, залучати якомога більшу аудиторію. Психічне здоров'я, волонтерство, екологічна освіта, зміцнення української національної та громадянської ідентичності – лише деякі з актуальних сьогодні напрямів роботи. На жаль, за останні 10 років мережа спеціалізованих бібліотек скоротилася на 46 %. Тут позначилися й наслідки децентралізації, найбільше – окупація деяких територій: на початок 2024 р. повністю зруйновано 9 та частково пошкоджено 59 бібліотек для дітей. Національна бібліотека України для дітей постійно заохочує дитячі бібліотеки до активізації роботи, започатковуючи та організовуючи тематичні всеукраїнські конкурси читання й дитячої творчості, всеукраїнські професійні конкурси. Установа також відкрита для міжнародного партнерства, активно співпрацює з іноземними інституціями, серед яких посольства та культурні представництва, і чимало з них є партнерами бібліотеки в конкурсах. Така взаємодія – це промоція України у світі.

У своєму виступі В. Ферштей, генеральний директор Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника, кандидат педагогічних наук, почесний професор Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, поінформував про проблеми організації діяльності ЛННБУ ім. В. Стефаника в умовах сучасних викликів, окремо зупинився на багаторічній ефективній співпраці між бібліотекою та Національним інститутом ім. Оссолінських у Вроцлаві як прикладі продуктивного міжнародного співробітництва.

Л. Березівська, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки ім. В. О. Сухомлинського, доктор педагогічних наук, професор, охарактеризувала роль ДННУ ім. В. О. Сухомлинського в інформаційному забезпеченні освіти в контексті євроінтеграції України. Вивчення європейського досвіду збереження і вдосконалення матеріальної та нематеріальної культурної спадщини, європейського транскордонного обміну знаннями, розвитку цифрових біографічних ресурсів, цифровізації освітніх бібліотек і її впливу на освітній процес у контексті дистанційного навчання, реформування, розвиток педагогічної біографії та біографії в Україні і світі – це актуальні напрями нашої уваги, підкреслила Л. Березівська.

Промовистим свідченням ворожої агресії проти української культури став кейс Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, однієї з найбільших і найстаріших бібліотек України. У відеопрезентації Н. Петренко, директор Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, заслужена працівниця культури України, показала вражаючі наслідки руйнувань приміщення і завданої фондам, яких нараховується понад 7 млн од., шкоди. Вона підкреслила, що завдяки міжнародній співпраці та швидкій реакції благодійних фондів було здійснено комплекс заходів безпеки. Неоціненний внесок у збереження об'єкта культурної спадщини та книг, експонатів і документів бібліотеки зробили Фонд Аліфа (Швейцарія); ряд культурних інституцій та донорів у Польщі; Товариство міст-побратимів Харків – Нюрнберг (Німеччина); народ Японії (проект ЮНЕСКО) та інші благодійники, які профінансували закупівлю необхідних матеріалів й інструментів для охоронних робіт і протипожежного обладнання.

Упродовж кількох днів роботи на конференції відбулися засідання дев'яти секцій, чотирьох круглих столів і семінар. Питанням інтеграції в міжнародний бібліотечний простір було присвячено, зокрема, теми «Інформаційні ресурси та сервіси бібліотек: потенціал міжнародної інтеграції», «Збереження та популяризація рукописної спадщини України у вітчизняному та світовому просторі», «Українська біографіка воєнної доби: класичні / новітні підходи та інтеграція в міжнародний простір», «Архівна наукова спадщина України: шляхи інтеграції в європейський інтелектуальний простір», «Українське книговидання XVI–XIX століття в європейському контексті: 450 років сталої традиції», «Духовні зерна по світу розсівати», «Рецепція творчості Франца Кафки у бібліотечних зібраннях (до 100-річчя від дня смерті)», «Дослідники української діаспори» та ін.

Назагал, за підсумковою оцінкою генерального директора НБУВ, члена-кореспондента НАНУ Л. Дубровіної, конференція стала вагомим і резонансним свідченням важливої та конструктивної, взаємозбагачувальної міжнародної взаємодії. Це, з одного боку, чітко визначений вектор інтеграції українських фахівців – науковців, дослідників бібліотечної й інформаційної сфери – до європейської та світової професійної спільноти. З іншого – «ми відчували зростання уваги міжнародних партнерів до нашого розвитку й наших проблем, активну участь у їх обговоренні, що свідчить про визнання світовим бібліотечним співтовариством ролі України як повноправного партнера, який, попри складні сучасні виклики, вносить помітний вклад у розвиток відповідних напрямів науки й культури, у впровадження глобальної програми Концепції цілей сталого розвитку, визнаної однією з пріоритетних на сучасному рівні гуманізації суспільства».

До уваги держслужбовця

А. Головашук, наук. співроб. НБУВ

П. Штих, наук. співроб. НБУВ

Довженко Олександр Петрович

До 130-річчя від дня народження (Закінчення. Початок у № 20)

Автореферати та дисертації

1. Касьянова С. П. Принципи і засоби художнього втілення концепції людини в кіноповістях «Звенигора», «Арсенал», «Земля», «Повість полум'яних літ», «Україна в огні» О. Довженка : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Касьянова Світлана Петрівна ; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 1995. – 24 с.

Шифр НБУВ: Ра290223

2. Касьянова С. П. Принципи і засоби художнього втілення концепції людини в кіноповістях «Звенигора», «Арсенал», «Земля», «Повість полум'яних літ», «Україна в огні» О. Довженка : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Касьянова Світлана Петрівна ; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 1995. – 163 л.

Шифр НБУВ: Дс48850

3. Гребньова В. Т. Творчість Довженка періоду війни. Митець і тоталітаризм : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Гребньова Валентина Тимофіївна ; Одес. держ. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 1996. – 16 с.

Шифр НБУВ: Ра294762

4. Гребньова В. Т. Творчість Довженка періоду війни. Митець і тоталітаризм : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Гребньова Валентина Тимофіївна ; Одес. держ. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 1996. – 198 л.

Шифр НБУВ: Дс51938

5. Іванова Н. І. Концепція життєтворчості в естетиці та поезії Олександра Довженка : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Іванова Наталія Іванівна ; Дніпропетр. держ. ун-т. – Дніпропетровськ, 1999. – 17 с.

Шифр НБУВ: Ра305713

6. Іванова Н. І. Концепція життєтворчості в естетиці та поезії Олександра Довженка : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Іванова Наталія

Іванівна ; Дніпропетр. держ. ун-т. – Дніпропетровськ, 1999. – 191 л. – л.179–191.

Шифр НБУВ: Дс63398

7. Яременко Н. В. Проза Ю. Яновського, О. Довженка, О. Гончара середини ХХ століття: інтенсифікація образності засобом повтору : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Яременко Наталя Володимирівна ; Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2003. – 19 с.

Шифр НБУВ: Ра325326

8. Яременко Н. В. Проза Ю. Яновського, О. Довженка, О. Гончара середини ХХ століття: інтенсифікація образності засобом повтору : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Яременко Наталя Володимирівна ; Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2003. – 220 арк. – Бібліогр.: арк. 197–220.

Шифр НБУВ: Дс79586

9. Шаргородська А. Ф. Художня своєрідність п'єс О. Довженка, М. Куліша та Ю. Яновського про деформацію ментальності українського селянства : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Шаргородська Алла Федосіївна ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2004. – 19 с.

Шифр НБУВ: Ра329901

10. Шаргородська А. Ф. Художня своєрідність п'єс О. Довженка, М. Куліша та Ю. Яновського про деформацію ментальності українського селянства : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Шаргородська Алла Федосіївна ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2004. – 196 арк. – Бібліогр.: арк. 181–196.

Шифр НБУВ: Дс81606

11. Медвідь Н. О. Проблеми національної психології у творчості О. Довженка : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Медвідь Неля Олексіївна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2000. – 20 с.

Шифр НБУВ: Ра310975

12. Медвідь Н. О. Проблеми національної психології у творчості О. Довженка : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Медвідь Неля Олексіївна ; Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. – Суми, 2000. – 182 арк. – Бібліогр.: арк. 171–182.

Шифр НБУВ: Дс67501

13. Вовкочин Л. Ю. Проблема формування громадянськості молоді у мистецько-літературній спадщині О. П. Довженка : автореф. дис. ... канд. пед.

наук : 13.00.01 / Вовкочин Людмила Юріївна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2009. – 20 с.

Шифр НБУВ: Ра366771

14. Вовкочин Л. Ю. Проблема формування громадянськості молоді у мистецько-літературній спадщині О. П. Довженка : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Вовкочин Людмила Юріївна ; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2009. – 228, [6] арк. – Бібліогр.: арк. 210–228.

Шифр НБУВ: Дс116915

15. Магуза Г. О. Суспільно-політичні погляди і громадянська позиція О. Довженка : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Магуза Галина Олександрівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2010. – 17 с.

Шифр НБУВ: Ра371953

16. Магуза Г. О. Суспільно-політичні погляди і громадянська позиція О. Довженка : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Магуза Галина Олександрівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2010. – 251 арк. : іл. – Бібліогр.: арк. 214–251.

Шифр НБУВ: Дс117148

17. Чиж Н. О. Екзистенційний дискурс у воєнному щоденнику (Олександр Довженко – Олесь Гончар – Аркадій Любченко) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Чиж Наталія Олександрівна ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – Київ, 2012. – 20 с.

Шифр НБУВ: Ра391880

Статті з періодичних, довідкових, монографічних видань, збірників наукових праць

18. О. П. Довженко : [некролог] // Радян. Україна. – 1956. – 27 нояб.

19. Олександр Довженко : [укр. письменник і кінорежисер 1894–1956 : [некролог] // Дніпро, 1957. – № 1. – С. 124.

Шифр НБУВ: Ж22466

20. Сотников М. До природи героїчного у творчості Олександра Довженка / М. Сотников // Радян. літературознавство. – 1972. – № 11. – С. 33–39.

Шифр НБУВ: Ж27444

21. Волочай Д. Г. До питання про ідейно-естетичну природу головних образів кіноповісті О. Довженка «Україна в огні» / Д. Г. Волочай // Укр. літературознавство. – 1973. – Вип. 19. – С. 53–59.

Шифр НБУВ: Ж29694

22. Кочерган Ю. Ф. Ліричні відступи в «Поемі про море» О. Довженка. – Укр. мова і літ. в шк. – 1973. – № 2. – С. 16–19.

Шифр НБУВ: Ж16281

23. Рудик Н. Т. «Поема про море» О. Довженка в школі працюючої молоді / Н. Т. Рудик // Укр. мова і літ. в шк. – 1973. – № 12. – С. 46–53.

Шифр НБУВ: Ж16281

24. Бабишкін О. Товариш майстер кіно / О. Бабишкін // Знання та праця. – 1974. – № 9. – С. 20–21.

Шифр НБУВ: Ж20947

25. Біленко В. Більше юності в мистецтві / В. Біленко // Дніпро. – 1974. – № 9. – С. 130–132.

Шифр НБУВ: Ж22466

26. Куценко М. Каменяр культури соціалізму / М. Куценко // Прапор. – 1974. – № 9. – С. 90–91.

Шифр НБУВ: Ж26911

27. Масоха П. Довженко та його актори / П. Масоха // Прапор. – 1974. – № 9. – С. 90–94.

Шифр НБУВ: Ж26911

28. Наєнко М. О. П. Довженко / М. Наєнко // Укр. мова і літ. в шк. – 1974. – № 9. – С. 78–83.

Шифр НБУВ: Ж16281

29. Островський Г. «Змінилася моя доля в Одесі...» : [док. розповідь про одес. період у творчості О. Довженка] / Г. Островський // Дніпро. – 1974. – № 9. – С. 130–132.

Шифр НБУВ: Ж22466

30. Плачинда С. Довженків сад / С. Плачинда // Вітчизна. – 1974. – № 9. – С. 156–162.

Про творчість укр. письменника і кінорежисера.

Шифр НБУВ: Ж22465

31. Пригоровський В. Олександр Довженко і фізична культура / В. Пригоровський // Старт. – 1974. – № 9. – С. 27–28.
Шифр НБУВ: Жс27265
32. Пригоровський В. Наставник молодих патріотів / В. Пригоровський // Трибуна лектора. – 1974. – № 9. – С. 41–42.
Шифр НБУВ: Ж60336
33. Пригоровський В. Нововиявлені документи до біографії О. П. Довженка / В. Пригоровський // Архіви України. – 1974. – № 6. – С. 54–58.
Публікація архівних документів і вступна стаття В. Пригоровського.
Шифр НБУВ: Ж27538
34. Пригоровський В. Олександр Довженко – педагог / В. Пригоровський // Жовтень. – 1974. – № 9. – С. 124–128.
Шифр НБУВ: Ж26476
35. Пригоровський В. Педагогічне значення естетичного ідеалу О. П. Довженка / В. Пригоровський // Етика і естетика. – 1974. – Вип. 16. – С. 46–53.
36. Сіренко П. М. Образ нової людини в «Поемі про море» О. Довженка / П. М. Сіренко // Укр. літературознавство. – 1974. – Вип. 22. – С. 9–14.
Шифр НБУВ: Ж29694
37. Слободян В. За законами правди і краси. (Довженко і актор) / В. Слободян // Нар. творчість та етнографія. – 1974. – № 1. – С. 86–90.
Шифр НБУВ: Ж27482
38. Сотников М. Синтез мистецтв у творчості Олександра Довженка / М. Сотников // Радян. літературознавство. – 1974. – № 9. – С. 54–63.
Шифр НБУВ: Ж27444
39. Наєнко М. К. Тема дитинства в творчості О. П. Довженка / М. К. Наєнко // Укр. мова і літ. в шк. – 1976. – № 6. – С. 18–28.
Шифр НБУВ: Ж16281
40. Поляруш О. Є. Композиційно-стильові особливості творів О. П. Довженка / О. Є. Поляруш // Укр. мова і літ. в шк. – 1976. – № 1. – С. 18–26. – Бібліогр. посилання в підрядк. приміт.

Шифр НБУВ: Ж16281

41. Коваленко М. Довженко на війні / М. Коваленко // Вітчизна. – 1977. – № 6. – С. 150–156.

Шифр НБУВ: Ж22465

42. Слісаренко О. Окрилююча дружба / О. Слісаренко // Вітчизна. – 1977. – № 11. – С. 217–220.

Про дружбу О. Довженка з С. Ейзенштейном.

Шифр НБУВ: Ж22465

43. Череватенко Л. Одна забута рецензія на «Землю» Олександра Довженка / Л. Череватенко // Всесвіт. – 1978. – № 5. – С. 177–184.

Про сприйняття твору радянського кіномистецтва прогресивною західною інтелігенцією ХХ ст.

Шифр НБУВ: Жс27966

44. Григоровський В. «А народних зборів у Львові я не забуду...» / В. Григоровський // Жовтень. – 1979. – № 9. – С. 119–121.

Шифр НБУВ: Ж26476

45. Лис В. Довженко в Яреськах : док. повість / Василь Лис, Ванда Лис // Прапор. – 1979. – № 9. – С. 45–93.

Шифр НБУВ: Ж26911

46. Мацюк В. «Свято на Довженковій землі / В. Мацюк // Радян. шк. – 1979. – № 10. – С. 57–59.

Шифр НБУВ: Ж22469

47. Плачинда С. Сіятель / С. Плачинда // Дніпро. – 1979. – № 9. – С. 125–134.

Шифр НБУВ: Ж22466

48. Сотников М. Співець великої співдружності / М. Сотников // Радян. літературознавство. – 1979. – № 11. – С. 55–62.

Про інтернаціональний пафос творчості О. Довженка.

Шифр НБУВ: Ж27444

49. Мороз-Погрібна Л. О. Довженко і розвиток радянської кінодраматургії : [до постановки проблеми] / Л. Мороз-Погрібна // Радян. літературознавство. – 1981. – № 10. – С. 32–40.

Шифр НБУВ: Ж27444

50. Бабишкін О. Перші фільми Довженка очима письменників / О. Бабишкін // Радян. літературознавство. – 1982. – № 3. – С. 20–27.
Шифр НБУВ: Ж27444
51. Вовчик-Блакитна Л. Товариш Василь і Сашко / Л. Вовчик-Блакитна // Вітчизна. – 1984. – № 1. – С. 163–165.
Про дружбу В. Блакитного з О. Довженком.
Шифр НБУВ: Ж22465
52. Дзюба І. Довженко і світ / І. Дзюба // Вітчизна. – 1984. – № 9. – С. 164–172.
Шифр НБУВ: Ж22465
53. Дзюба І. Знаки духовної співмірності : до 90-річчя від дня народж. О. П. Довженка / І. Дзюба // Всесвіт. – 1984. – № 9. – С. 148–153.
Шифр НБУВ: Жс27966
54. Лесик В. В. Естетичний аналіз кіноповістей Олександра Довженка / В. В. Лесик // Укр. мова і літ. в шк. – 1984. – № 9. – С. 9–14.
Шифр НБУВ: Ж16281
55. Малиновський М. Зачарований людською красою : до 90-річчя від дня народж. О. П. Довженка / М. Малиновський // Ранок. – 1984. – № 9. – С. 14–15.
Шифр НБУВ: Ж26664
56. Пригоровський В. М. Етнопедагогічні мотиви кіноповісті О. Довженка «Зачарована Десна» / В. М. Пригоровський // Нар. творчість та етнографія. – 1984. – № 5. – С. 48–50.
Шифр НБУВ: Ж27482
57. Приходько І. «Горів і я тоді у тім вогні...» : про творчість О. П. Довженка / І. Приходько // Прапор. – 1984. – № 5. – С. 114–116.
Шифр НБУВ: Ж26911
58. Реп'ях С. Земля Довженкова : до 90-річчя від дня народж. О. П. Довженка / С. Реп'ях // Жовтень. – 1984. – № 9. – С. 94–100.
Шифр НБУВ: Ж26476
59. Сотников М. Землі трудівник і творець / М. Сотников // Радян. літературознавство. – 1984. – № 9. – С. 15–22.
Шифр НБУВ: Ж27444

60. Сотников М. У безконечне грядуще життя : до 90-річчя від дня народж. О. П. Довженка / М. Сотников // Прапор. – 1984. – № 9. – С. 116–121.
Шифр НБУВ: Ж26911

61. Суходуб З. Вибираю красу... : [про О. Довженка-художника] / З. Суходуб // Жовтень. – 1984. – № 9. – С. 106–109.
Шифр НБУВ: Ж26476

62. Бажан Н. Від зачарованої Десни до берегів Сени : [про відзначення 90-річчя від дня народж. О. П. Довженка у Парижі] / Н. Бажан // Всесвіт. – 1985. – № 3. – С. 164–165.
Шифр НБУВ: Жс27966

63. Гайда О. П. Етнографічні експонати та зразки народного мистецтва в музеї О. Довженка / О. П. Гайда // Нар. творчість та етнографія. – 1985. – № 1. – С. 88–89.
Шифр НБУВ: Ж27482

64. Жевченко-Яновська Т. Спогади про Олександра Довженка / Т. Женченко-Яновська // Київ. – 1985. – № 3. – С. 125–126.
Шифр НБУВ: Ж16587

65. Історія українського радянського кіно : у 3 т. Т. 2. 1931–1945 / В. О. Кудін, О. Б. Шупик, А. Є. Жукова [та ін.] ; відп. ред. В. О. Кудін / редкол.: Т. В. Левчук (голова), С. Д. Зубков, С. Д. Безклубенко [та ін.]. – Київ : Наук. думка, 1987. – 216 с.

Довженко О. П. – С. 6, 7, 8, 9, 13–15, 17, 18, 20, 26, 27, 29–43, 46, 47, 60, 62, 65, 66, 68, 69–77, 78, 81, 83, 112, 123, 125, 130, 134, 139, 140, 141, 142, 149, 150–153, 156, 159–165, 183, 184, 198, 199, 200, 201, 202.

Шифр НБУВ: В334390/2; ВНБІ: Щ37я2 І-90

66. Історія української літератури : у 2 т. / редкол.: І. О. Дзеверін (голова) [та ін.]. – Київ : Наук. думка, 1987–1988.

Т. 1 : Дожовтнева література / М. П. Бондар, О. І. Гончар, М. С. Грицюта [та ін.] ; відп. ред. М. Т. Яценко. – 1987. – 632 с.

Довженко О. П. – С. 544, 606.

Т. 2 : Радянська література / Л. М. Новиченко, І. О. Дзеверін, В. Г. Дончик [та ін.] ; відп. ред. Л. М. Новиченко. – 1988. – 742 с.

Довженко О. П. – С. 10, 15, 17, 31, 37, 39, 43, 44, 46, 49, 50, 67, 71, 72, 77, 94, 100, 109, 140–142, 145, 147, 155, 157, 159, 160, 163, 172, 180, 204, 206–208, 225–228, 230, 236, 242, 243, 263, 277, 288, 296, 304, 311, 326, 367, 395, 399, 401, 453, 456, 462–465, 509–518, 520, 537, 542, 585, 591, 600, 615, 645, 674, 689, 703, 712, 716, 717, 722, 724.

Шифр НБУВ: В335067/1, 2; ВНБІ: Ш5(4УКР)я2 І-90

67. Плачинда С. П. Довженко Олександр Петрович / С. П. Плачинда // Українська літературна енциклопедія : в 5 т. / редкол.: І. О. Дзевєрін (відп. ред.) [та ін.]. – Київ, 1990. – Т. 2. – С. 81–83 : фот.
Шифр НБУВ: В335899/2; ВНБІ: Ш5(4УКР)я2 У45

68. Довженко Олександр Петрович // Митці України : енцикл. довід. / упоряд.: М. Г. Лабінський, В. С. Мурза ; за ред. А. В. Кудрицького. – Київ, 1992. – С. 220.
Шифр НБУВ: Ао256870; ВНБІ: Щ(4УКР)я2 М67

69. Історія української літератури ХХ століття : у 2 кн. Кн. 1. 1910–1930-ті роки / В. Г. Дончик, В. П. Агеєва, Ю. І. Ковалів [та ін.] ; за ред. В. Г. Дончика ; голов. ред. М. С. Тимошик. – Київ : Либідь, 1993. – 784 с.
Довженко О. П. – С. 6, 80, 101, 115, 127, 132, 137, 143, 263, 373, 375, 408, 578, 609, 681, 682, 684, 763.
Шифр НБУВ: В339439/1; ВНБІ: Ш5(4УКР)я2 І-90

70. М. Г. Довженко Олександр / Г. М. // Енциклопедія Українознавства : слов. ч. / голов. ред. В. Кубійович ; Наук. т-во ім. Т. Шевченка. – Перевид. в Україні. – Львів, 1993. – Т. 2. – С. 557 : портр.
Шифр НБУВ: В339091/1; ВНБІ: Я20(4УКР) Е64

71. Олександр Довженко (1894–1956) // Історія української літератури ХХ століття : у 2 кн. / В. Г. Дончик, В. П. Агеєва, Ю. І. Ковалів [та ін.] ; за ред. В. Г. Дончика. – Київ : Либідь, 1994. – Кн. 2, ч. 1 : (1940–1950 роки). – С. 155–171.
Шифр НБУВ: В339497/2.1

72. Історія української літератури ХХ століття : у 2 кн. Кн. 2, ч. 2. (1960–1990 роки) / В. Г. Дончик, С. М. Андрусів, Л. С. Бойко [та ін.] ; за ред. В. Г. Дончика. – Київ : Либідь, 1995. – 510 с.
Довженко О. П. – С. 7, 8, 15–17, 20, 30, 96, 125, 126, 134–138, 268, 275.
Шифр НБУВ: В339497/2.2

73. Гребньова В. Катарсис. Олександр Довженко і тоталітаризм / В. Гребньова. – Кіровоград, 1997. – 150 с.
Шифр НБУВ: Ва582999

74. Шаров І. Довженко Олександр Петрович – письменник, кінорежисер // Шаров І. 100 видатних імен України / І. Шаров. – Київ, 1999. – С. 127–131 : портр.
Шифр НБУВ: Ва604850; ВНБІ: Т3(4УКР)дя2 Ш26

75. Генік С. Довженко Олександр // Генік С. 150 великих українців / С. Генік. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2001. – С. 66–67 : портр.

Шифр НБУВ: Вc35814; ВНБІ: Т3(4УКР)д.я2 Г34

76. Олександр Довженко // Видатні діячі України минулих століть : меморіал. альм. / редкол.: В. Смолій (співголова), І. Драч (співголова), О. Шокало (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2001. – С. 182–183 : фот.

Шифр НБУВ: Со24384; ВНБІ: Т3(4УКР)д.я2 В42

77. Олександр Довженко (1894–1956): кінорежисер, письменник, художник // Золота книга української еліти : інформ.-імідж. альм. : у 6 т. / голов. ред. О. Онопрієнко ; ред. рада: Ю. Богуцький [та ін.]. – Київ, 2001. – Т. 1. – С. 496–497 : фот. – Укр., англ.

Шифр НБУВ: С10173/1; ВНБІ: Я222(4УКР) 3-80

78. Олександр Довженко: кінорежисер, письменник, художник // Народжені Україною : мемор. альм. : у 2 т. / голов. ред. О. Онопрієнко. – Київ, 2002. – Т. 1. – С. 554–555 : фот. – (Золоті імена України). – Укр., рос., англ.

Шифр НБУВ: В346899/2 ВНБІ: Т3(4УКР)д.я2 Н30

79. Кінолітопис : анот. кат. кіножурн., док. фільмів, кіно- і телесюжетів (1956–1965) / Держ. ком. архівів України, Центр. держ. кінофотофоноархів України ім. Г. С. Пшеничного ; упоряд.: Л. Б. Пількевич, О. І. Селіфонов, Н. М. Слончак [та ін.]. – Київ, 2003. – 620 с. – (Архівні зібрання України).

Довженко О. П. – 131, 518-II, 745-II, 758-IV, 865, 981-II, 1166-I, 1251-IV, 1409-II, 1471-III, 1673, 1739, 1768-XXIII, XXVI, 1769-VII.

Шифр НБУВ: Вc38764 ВНБІ: Щ37(4УКР)я2 К41

80. Адаменко М. Поезія «Зачарованої Десни» О. Довженка / М. Адаменко // Поетичні голоси Чернігівщини / упоряд.: П. О. Сердюк, О. В. Забарний ; Упр. у справах преси та інформації. – Чернігів : Чернігів. обереги, 2003. – С. 182–186.

Шифр НБУВ: ВА641552

81. Довженко Олександр Петрович: український письменник і кінорежисер // Провідники духовності в Україні : довід. / за ред. І. Ф. Кураса. – Київ, 2003. – С. 217–218.

Шифр НБУВ: Ва646191; ВНБІ: Т3(4УКР)д.я2 П78

82. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтв України : путівник / Держ. ком. архівів України, Центр. держ. архів-музей літ. і мистецтв України ; голов. редкол. серії «Архівні зібрання України»: Г. Боряк,

В. Волковинський, Л. Гурова [та ін.]. – Київ, 2003–2014. – (Архівні зібрання України. Путівники).

Вип. 1 / авт.-упоряд.: М. Крячок, С. Куш, З. Сендик ; редкол. тому: Г. Боряк (голова), Ю. Кулініч, М. Ходоровський. – 2003. – 554 с.

Довженко О. П. – С. 22, 31, 65–67, 79, 82, 83, 96, 104, 129, 134, 136, 155, 166, 178, 181, 183, 202, 204, 210, 211, 214, 222, 237, 238, 247, 248, 257, 258, 317, 318, 322, 324.

Вип. 2 / авт.-упоряд.: Ю. Кулініч, С. Куш, М. Ходоровський ; редкол. тому: Г. Боряк (голова), Ю. Кулініч, М. Ходоровський. – 2004. – 621 с.

Довженко О. П. – С. 21, 67, 78, 87, 109, 113, 114, 118, 126–128, 156, 185–188, 238, 239, 263, 285, 287, 288, 296, 317, 352, 379, 382, 404, 468.

Шифр НБУВ: В347185/1-2

83. Кононенко П. Геній доби відродження [Олександр Довженко] / П. Кононенко, Т. Кононенко // Українознавство. – 2004. – № 3/4. – С. 54–56.

Шифр НБУВ: Ж23747

84. Капельгородська Н. М. Довженко Олександр Петрович // Кіномистецтво України в біографіях : кінодовідник / Н. М. Капельгородська, Є. С. Глущенко, О. Р. Синько ; Держ. ком. телебачення і радіомовлення України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Музей-майстерня та Благод. меморіал. фонд І. Кавалерідзе. – Київ : АВДІ, 2004. – С. 183–185.

Шифр НБУВ: Ва660797; *ВНБІ:* Щ37(4УК)д.я2 К20

85. Касьянова С. Довженко Олександр Петрович: кінорежисер, сценарист, письменник / С. Касьянова // Видатні постаті України : біогр. довід. / авт. кол.: Г. В. Щокін [та ін.] ; Міжрегіон. акад. упр. персоналом, Кн. палата України. – Київ, 2004. – С. 295–300 : фот.

Шифр НБУВ: Вс40641; *ВНБІ:* Т3(4УК)д.я2 В42

86. Брюховецький Л. І. «Але світ прийде на екран...» О. Довженко: теоретичне осмислення поетики кіно / Л. І. Брюховецька // Наук. зап. НаУКМА. Серія: Теорія та історія культури. – 2005. – Т. 40. – С. 72–76. – Бібліогр.: 19 назв.

Шифр НБУВ: Ж69184

87. Марочко В. І. Довженко Олександр Петрович / В. І. Марочко // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій, В. Ф. Верстюк, С. В. Віднянський [та ін.] ; НАН України, Ін-т історії України. – Київ, 2005. – Т. 2. – С. 426–427 : фот.

Шифр НБУВ: В348560/2; *ВНБІ:* Т3(4УКР)я2 Е64

88. Мащенко С. Історіософські мотиви у творчому спадку Олександра Довженка / С. Мащенко // Київ. старовина. – 2005. – № 3. – С. 107–120. – Бібліогр.: 14 назв.

Шифр НБУВ: Ж14441

89. Мельничук Г. Поет і філософ екрана Олександр Довженко (1894–1956) // Мельничук Г. 1000 незабутніх імен України / Георгій Мельничук. – Київ, 2005. – С. 210–212.

Шифр НБУВ: Ва661851; *ВНБІ:* ТЗ(4УКР)д.я2 М48

90. Пригоровська Л. До питання про співпрацю О. П. Довженка з подвижниками дефектології / Л. Пригоровська // Українознавство. – 2005. – № 3. – С. 133–136.

Шифр НБУВ: Ж23747

91. Мащенко С. Літературно-філософські роздуми Олександра Довженка про особу і суспільство / С. Мащенко // Українознавство. – 2006. – № 4. – С. 258–265.

Шифр НБУВ: Ж23747

92. Довженко Олександр Петрович // Київ : іст.-біогр. енциклопед. довід. / авт. кол.: Г. Ю. Івакін [та ін.] ; Ін-т гуманітар. дослідж. Укр. АН. – Київ, 2007. – С. 682 : фот.

Шифр НБУВ: Со27296; *ВНБІ:* ТЗ(4УКР-К)я2 К38

93. Довженко Олександр Петрович (1894–1956 // Усі письменники і народна творчість : довідник / Н. І. Черсунова [та ін.]. – Київ, 2007–2008. – С. 99–105.

Шифр НБУВ: Ва692818; *ВНБІ:* Ш5(0)д.я2 У74

94. Магуза Г. Еволюція ціннісних орієнтирів О. Довженка в його військовій та післявійськовій творчості / Г. Магуза // Українознавство. – 2007. – № 2. – С. 126–131.

Шифр НБУВ: Ж23747

95. Пригоровська Л. Читач як об'єкт виховання в педагогічних поглядах О. П. Довженка / Л. Пригоровська // Українознавство. – 2007. – № 3. – С. 136–139.

Шифр НБУВ: Ж23747

96. Пригоровський В. Дипломат Олександр Довженко / В. Пригоровський // Україна дипломатична. – 2007. – Вип. 8. – С. 662–669. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrdip_2007_8_39

Шифр НБУВ: Ж70897

97. Довженко Олександр // Універсальний літературний словник-довідник / авт. кол.: С. М. Оліфіренко, В. В. Оліфіренко, Л. В. Оліфіренко ; ред. Ю. В. Жиронкіна. – Донецьк : БАО, 2008. – 432 с.

Шифр НБУВ: Ва703676

98. Пригоровська Л. Фольклор і його педагогічна функція у творах Олександра Довженка / Л. Пригоровська // Українознавство. – 2008. – № 3. – С. 72–75.

Шифр НБУВ: Ж23747

99. Пригоровський В. Олександр Довженко і поетичний світ України / В. Пригоровський // Українознавство. – 2008. – № 1. – С. 59–65.

Шифр НБУВ: Ж23747

100. Тримбач С. В. Довженко Олександр Петрович / С. В. Тримбач // Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – Київ, 2008. – Т. 8. – С. 181–188 : фот. – URL: <https://esu.com.ua/article-20465>

101. Олександр Довженко // 99 великих киевлян / авт. кол.: Н. Будзинская, В. Величко, В. Горбунова [и др.]. – Киев : 7+7 media, 2009. – С. 150–152 : фотоил. – (Библиотека журнала ТОП ; 10).

Шифр НБУВ: Ва714287; ВНБІ: ТЗ(4УКР-К)д.я2 Д26

102. Олександр Довженко // Усі українські письменники : біогр. нарис, літ.-худож. огляд, перелік основ. творів, літ. для дод. користування, термінол. слов. / упоряд.: Ю. І. Хізова, В. В. Щоголева. – Харків, 2009. – С. 200–204 : фот.

Шифр НБУВ: Ва711480; ВНБІ: Ш5(4УК)я2 У75

103. Пригоровський В. Із заповітів великого митця (до питання про лінгвістичні погляди Олександра Довженка / В. Пригоровський // Українознавство. – 2009. – № 3. – С. 57–62.

Шифр НБУВ: Ж23747

104. Кінолітопис : анот. кат. кіножурн., док. фільмів і кіно- і телесюжетів (1966–1975) / Держ. ком. архівів України, Центр. держ. кінофоноархів України ім. Г. С. Пшеничного ; упоряд.: О. Дорошенко, І. Закринична, Т. Ємельянова [та ін.] ; голов. редкол. серії: О. Гінзбург, В. Верстюк, М. Делеган [та ін.]. – Київ, 2010. – 927 с. : іл. – (Архівні зібрання України).

Довженко О. П. – № 488-III, 489-XVIII, 545-IV, 727-XIX, 781-V, 937, 938, 966-I, 990-XV, 996-I, 1109, 1389, 1546-XXII, 1684, 2201-IV, 2435-XII, 2436-XXVII, 2781-XXIV.
Шифр НБУВ: Вc68959; ВНБІ: Ц37(4УКР)я2 К41

105. Магуза Г. О. Довженко Олександр Петрович: основоположник українського кіномистецтва, письменник, публіцист, громадський діяч / Г. О. Магуза // Діячі науки і культури України : нариси життя та діяльності / [авт. кол.]: В. А. Вергунов [та ін.] ; за заг. ред. А. П. Коцура [та ін.]. – Київ ; Чернівці, 2010. – С. 174–177 : портр.

Шифр НБУВ: Вc50738; ВНБІ: Ч213(4УКР)д.я2

106. Історія української культури. У 5 т. Т. 5. Українська культура ХХ – початку ХХІ століть / НАН України ; голов. редкол.: Б. Є. Патон (голов. ред.), Г. Д. Верес, І. Ф. Курас [та ін.] ; редкол. тому: М. Г. Жулинський (голов. ред.), М. П. Бондар, М. М. Сулима [та ін.]. – Київ : Наук. думка, 2011–2013.

Т. 5, кн. 1 : Українська культура ХХ – початку ХХІ століть / Б. М. Ажнюк, М. П. Бондар, Д. О. Горбачов. – 2011. – 861 с. : іл.

Довженко О. П. – С. 15, 122, 135, 137, 179, 192, 193, 206, 207, 714.

Т. 5, кн. 2 : Українська культура ХХ – початку ХХІ століть / В. П. Агеєва, Л. І. Барабан, І. П. Бетко. – 2011. – 1030 с. : іл.

Довженко О. П. – С. 70, 111, 161, 168, 171, 183, 193–198, 200, 223, 234, 238, 289, 305, 523, 535, 636, 637, 650, 654, 678, 681, 693, 702, 711, 840, 842, 844, 849, 852, 867–881, 883–887, 890, 891, 893, 899, 906, 908, 911, 915, 917, 926, 948.

Т. 5, кн. 3 : Культура та розвиток науки і технологій в Україні / І. Є. Александрова, В. Г. Бар'яхтар, О. М. Боголюбов [та ін.]. – 2012. – 948 с.

Довженко О. П. – С. 440–443.

Т. 5, кн. 4 : Проблеми функціонування, збереження і розвитку культури в Україні / Л. Ф. Артюх, В. Д. Бондаренко, Т. В. Гардашук [та ін.]. – 2013. – 942 с.

Довженко О. П. – С. 231, 249, 407, 415, 447, 473, 820.

Шифр НБУВ: В343912/5.1-5.4

107. Довженко Олександр Петрович // Землі української постаті знані / М. М. Шитюк, Є. Г. Горбуров, К. Є. Горбуров ; Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – С. 262–266 : фотоіл.

Шифр НБУВ: Вc53281; ВНБІ: Т3(4УКР)д.я2 Ш64

108. Олександр Довженко 1894–1956 рр. // Новий довідник. Українська мова. Українська література / упоряд.: М. Радишевська, В. Михайлюта, Т. Корольова [та ін.] ; відп. ред.: Н. Крупчан, Т. Корольова. – 7-е вид., стер. – Київ : Казка, 2011. С. 776–780.

Шифр НБУВ: Ва753984; ВНБІ: Ш141.4я2 Н73

109. Олександр Довженко 1894–1956 рр. // Сто великих українців. – Київ : Арій, 2011. – С. 473–480 : портр.
Шифр НБУВ: Ва734391; *ВНБІ:* Т3(4УК)д.я2 С81
110. Червінський В. І. Олександр Довженко / В. І. Червінський // Видатні постаті в історії України ХХ ст. : корот. біогр. нариси / В. І. Гусєв [та ін.]. – Київ : Вища шк., 2011. – С. 120–122 : фот.
Шифр НБУВ: Ао269621; *ВНБІ:* Т3(4УК)д.я2 В42
111. Довженко Олександр Петрович // Проект «Україна». Галерея національних героїв / авт.-упоряд. А. Ю. Хорошевський. – Харків, 2012. – С. 258–260 : портр.
Шифр НБУВ: Ва758377; *ВНБІ:* Т3(4УКР)д.я2 П79
112. Дончик В. Довженко Олександр Петрович / В. Дончик, О. Пашкова // Шевченківська енциклопедія : в 6 т. / НАН України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка ; редкол.: М. Г. Жулинський (голова) [та ін.]. – Київ, 2012. – Т. 2. – С. 387–388 : портр.
Шифр НБУВ: В354112/5; *ВНБІ:* д Ш37.97(5)
113. Терлецький В. В. Олександр Довженко як художник / В. В. Терлецький // Сіверщина в історії України. – 2012. – Вип. 5. – С. 313–315. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sviu_2012_5_76
Шифр НБУВ: Ж73890
114. Троша Н. Олександр Довженко – драматург / Н. Троша // Укр. літ. в загальноосвіт. шк. – 2012. – № 10. – С. 37–40. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ulvzsh_2012_10_14
Шифр НБУВ: Ж16401
115. Демченко Т. П. Роль «Щоденника» О. Довженка у формуванні історичної пам'яті про Другу світову війну / Т. П. Демченко // Сіверщина в історії України. – 2013. – Вип. 6. – С. 503–506. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sviu_2013_6_131
Шифр НБУВ: Ж73890
116. Довженко Олександр (1894–1956): письменник, кінорежисер // Історія української культури : навч.-метод. комплекс / Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т». – Київ, 2013. – Вип. 1 : Видатні діячі української культури : біогр. слов. (від А до Я) / упоряд. С. О. Костишева. – С. 87 : фот.
Шифр НБУВ: В354508/1; *ВНБІ:* Я222(4УКР) І-90

117. Довженко Олександр (1894–1956) // Українські письменники : біогр., огляди творчості, літ. напрями і течії, літературознав. слов. – Київ, 2013. – С. 72–76.

Шифр НБУВ: Ва772934; *ВНБІ:* Ш5(4УК)я2 У45

118. Кульчий О. В. Видавничий проект «Олександр Довженко. Щоденникові записи, 1939–1956» на 20 Форумі видавців / О. В. Кульчий // Архіви України. – 2013. – № 5. – С. 226–229. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ay_2013_5_17

Шифр НБУВ: Ж37538

119. Андрієвський Л. Він вистраждав свою Україну / Л. Андрієвський // Отчий поріг. – 2014. – № 9. – С. 7. – URL: https://zhinka.files.wordpress.com/2014/10/otch_p9-14.pdf

Про О. П. Довженка.

120. Власенко С. Л. Документи про О. П. Довженка періоду Великої Вітчизняної війни у фондах Центрального державного архіву громадських об'єднань України / С. Власенко // Сіверян. літопис. – 2014. – № 5. – С. 103–114. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sl_2014_5_11

Шифр НБУВ: Ж14754

121. Гриневич В. Олександр Довженко і Глухів / В. Гриневич // Укр. літ. в загальноосвіт. шк. – 2014. – № 9. – С. 35–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ulvzsh_2014_9_12

122. Максимчук-Макаренко С. О. Дискурс жіночого характеротворення у кіноповісті О. Довженка «Зачарована Десна» : до 120-річчя від дня народж. Олександра Довженка / С. О. Максимчук-Макаренко // Філол. трактати. – Суми ; Харків, 2014. – Т. 6. – № 1. – С. 19–24.

Шифр НБУВ: Ж100384

123. Пригоровська Л. Учительська сторінка в біографії О. П. Довженка / Л. Пригоровська // Сіверян. літопис. – 2014. – № 4. – С. 216–224. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sl_2014_4_19

Шифр НБУВ: Ж14754

124. Тримбач С. Комплекс Месії: Олександр Довженко / Тарас Шевченко / С. Тримбач // Наук. вісн. Київ. нац. ун-ту театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого. – 2014. – Вип. 14. – С. 130–36. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkkarogo_2014_14_15

Шифр НБУВ: Ж73405

125. Кінолітопис : анот. кат. кіножурн., док. фільмів, кіно- і телесюжетів (1976–1985) / Держ. арх. служба України, Центр. держ. кінофотофоноархів України ім. Г. С. Пшеничного ; упоряд.: І. М. Закринична, Т. О. Ємельянова, Л. Г. Касян [та ін.] ; голов. редкол. серії: Т. І. Баранова, О. В. Бажан, В. Ф. Верстюк [та ін.]. – Київ, 2015. – 1224, [13] с. : іл. – (Архівні зібрання України).

Довженко О. П. – 65-П, 125, 157, 251, 313-XXV, 539, 567, 804, 1079-І, 1309-ХІІІ, 1314-XXXV, 1320-ІІІ, 1532, 2591, 2924, 2943.

Шифр НБУВ: ВС64880

126. Олександр Довженко: маловідомі сторінки : [зб. публ. в укр. та рос. періодиці 1924–1930 рр. про фільми Довженка] / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків : Дім Реклами, 2015. – 258 с. : фот.

Шифр НБУВ: Ва792278

127. Довженко Олександр Петрович: письменник, кінорежисер, кінодраматург, художник, класик світового кінематографу // Видатні українці. Культура. Мистецтво. Освіта : [довідник] / упоряд. та ред. М. І. Преварська. – Київ, 2016. – С. 89–93 : фот. – (Гордість і слава України).

Шифр НБУВ: Ва807265; *ВНБІ:* ТЗ(4УКР)д.я2 В42

128. Миславский В. Н. Довженко Александр Петрович // Миславский В. Н. Фактографическая история кино в Украине, 1896–1930 : в 4 т. / В. Н. Миславский ; Харьк. нац. ун-т искусств им. И. П. Котляревского. – Харьков : Дім Реклами, 2016. – Т. 2. – С. 114–116 : фот.

Шифр НБУВ: В356559/2; *ВНБІ:* Щ37(4УКР)я2 М65

129. Сахно О. В. «Міг би працювати сто літ, коли б не заважали...»: О. Довженко і радянський кінематограф / О. В. Сахно // Наук. пр. іст. ф-ту Запоріж. нац. ун-ту. – 2016. – Вип. 46. – С. 162–166.

Шифр НБУВ: Ж69253

130. Жила С. О. Поетична мова фільму Олександра Довженка «Земля» / С. О. Жила // Укр. мова і літ. в шк. : наук.-метод. зб. – Чернігів, 2018. – № 59/60. С. 3–10. – URL: <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5600/1>

131. Іваннікова Л. В. Довженко Олександр Петрович / Л. В. Іваннікова // Українська фольклористична енциклопедія : у 2 т. / упоряд. М. К. Дмитренко ; редкол.: М. К. Дмитренко, С. Й. Грица, А. І. Іваницький ; НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. – Київ : Сталь, 2018. – Т. 1. – С. 373–374 : іл.

Шифр НБУВ: В357605/1; *ВНБІ:* ШЗ(4УКР)я2 У45

132. Довженко Александр Петрович: український режиссер, драматург, письменник, класик мирового кино // Величайшие люди Украины : малый энциклопед. справ. / авт.-сост.: Р. А. Аблязов, Л. А. Еднак, С. А. Шамара. – Черкассы, 2019. – С. 81–83 : фото.

Шифр НБУВ: Вc67280; ВНБІ: Т3(4УКР)д.я2 В27

133. Ямчук П. Олександр Довженко: декілька спостережень про світоглядні та естетичні універсали його феномену на тлі ХХ століття / П. Ямчук // Філологічний часопис. – 2020. – Вип. 2. – С. 133–146.

Шифр НБУВ: Ж74698

134. Матющенко А. Олександр Довженко. Народження нового драматургічного жанру / А. Матющенко // Сіверян. літопис. – 2022. – № 2. – С. 99–104. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sl_2022_2_14

Шифр НБУВ: Ж14754

135. Чепурний В. Геніальний мученик, що так хотів повернутися додому (Олександр Довженко) // Чепурний В. Титли і коми : нариси / Василь Чепурний. – Брустури : Дискурсус, 2023. – С. 86–98.

Вшанування пам'яті О. Довженка

136. Літературно-меморіальний музей О. П. Довженка в Сосниці : короткий путівник / М. А. Січко, О. П. Буш, О. Г. Макаренко [та ін.]. – Київ : Реклама, 1984. – 44, [2] с. : іл.

Шифр НБУВ: Ва420360

137. Чернігівщина : енциклопед. довід. / за ред. А. В. Кудрицького. – Київ, 1990. – 1006 с. : фот.

Зі змісту: Довженка вулиця – С. 235–236; Довженка О. П. музей – С. 236–237; Довженку О. П. пам'ятники – С. 237.

Шифр НБУВ: Ао252170; ВНБІ: Т3(4УКР-ЧЕР)я2 Ч-49

138. Сосницький літературно-меморіальний музей О. П. Довженка : [Проспект]. – [смт Сосниця] : [б. в.], [2004]. – 97 : іл.

Шифр НБУВ: Р102698

139. Жадько В. О. У пам'яті Києва: столичний некрополь письменників : іст. наук. довід. / В. О. Жадько. – Київ, 2005. – 463 с. : іл.

Довженко О. П. – С. 64, 65, 67, 81, 88, 90, 113, 139.

Шифр НБУВ: Вc41838; ВНБІ: Я222(4УКР) Ж17

140. Жадько В. У пам'яті Києва : наук. фотоіл. довід. / Віктор Жадько ; за ред. В. П. Андрущенко. – Київ : Фенікс, 2007. – 480 с.
Довженко О. П. – С. – С. 64, 65, 68, 88, 90, 91, 105, 131, 218.
Шифр НБУВ: Вc44398; ВНБІ: Я222(4УКР) Ж17

141. Плитник О. Музей О. П. Довженка – візитна картка Сосниччини : [до 50-річчя музею] / О. Плитник, М. Мірошниченко // Вісті Сосниччини. – 2010. – С. 5.

142. Мусієнко Р. Очі з вірною: все новими експонатами поповнюється один із всесвітньо значимих осередків духовності, розташований на Чернігівщині / Р. Мусієнко // Деснян. правда. – 2011. – 29 жовт. – С. 4.
Музей О. Довженка в Сосниці.

143. Орехович О. Ще раз про Довженка / О. Орехович // Отчий поріг. – 2011. – № 1. – С. 14.

У Берліні на стіні будинку встановлено меморіальну дошку, на якій містився напис українською та німецькою мовами: «У цьому будинку в 1922–1923 роках жив видатний український кінорежисер і письменник Олександр Довженко».

144. Чернігівці – лауреати державних премій: до 210-ї річниці утворення Чернігівської губернії та 80-річчя Чернігівської області / упоряд.: Т. П. Журавльова, Л. П. Ларіонова, С. М. Сергеева ; редкол.: С. Л. Лаєвський, Л. П. Линюк, С. М. Лихачева ; Чернігів. іст. музей ім. В. В. Тарновського. – вид. 2-ге, випр. і допов. – Чернігів, 2012. – 416 с.
Довженко О. П. – С. 5, 110–112, 194, 217.

Шифр НБУВ: Ва756509; ВНБІ: Т3(4УКР-ЧЕР)д.я2 Ч-49

145. Савіна М. Сосниця запрошує в гості до Довженка / Марія Савіна // Чернігівщина: новини та оголошення. – 2013. – 2 трав. – С. 8.
Про літературно-меморіальний музей О. П. Довженка.

146. Степаненко М. Літературні, літературно-мистецькі премії в Україні / М. Степаненко. – Полтава, 2014. – 498 с.
Премію заснував в 1994 р. Кабінет Міністрів України. Присуджують щорічно 10 вересня за видатний внесок у розвиток українського кіномистецтва.
Зі змісту: Державна премія України. – С. 123–124.
Шифр НБУВ: Ва776656; ВНБІ: Ш5(4УК)п7я2 С79

147. Ковальчук М. Музей Довженка в Сосниці / Мар'яна Ковальчук // Літ. Чернігів. – 2015. – № 3. – С. 196.
Шифр НБУВ: Ж68693

148. Наконечна Л. Літературно-меморіальний музей Олександра Довженка в Сосниці / Л. Наконечна, О. Плитник // Дивослово. – 2016. – № 6. – С. 63–64.

Шифр НБУВ: Ж28928

149. Пригоровська Л. О. П. Довженко і Сосниччина. З географічно-краєзнавчих матеріалів про пам'ятні місця митця / Л. Пригоровська // Наука і суспільство. – 2016. – № 9/10. – С. 27–32.

Шифр НБУВ: Ж26494

150. Жадько В. Довженко Олександр Петрович (1894–1956) // Жадько В. Болять Україні могили її поколінь / В. Жадько. – Житомир : Рута, 2020. – С. 138–139 : фот.

Шифр НБУВ: Вс67400; *ВНБІ:* Я222(4УКР) Ж17

151. На Чернігівщині відзначили 60-річний ювілей Сосницького літературно-меморіального музею Олександра Довженка // Літ. Україна. – 2020. – 1 лют. – С. 2.

152. Пучинець М. Музею Довженка – 60 років! / М. Пучинець // Чернігівщина: новини та оголошення. – 2020. – 30 січ. – С. 10.

153. Чепурний В. Як Іван Козловський відкрив музей Олександра Довженка / В. Чепурний // Голос України. – 2020. – 25 берез. – С. 11 : портр. Зі спогадів очевидців.

Бібліографічні посібники

154. Довженко Олександр Петрович (1894–1956) // Художня література, видана на Україні за 40 років. 1917–1957 : бібліогр. покажч. / М-во культури УРСР, Кн. палата УРСР ; редкол.: М. І. Багрич [та ін.]. – Харків, 1958. – Ч. 1 : Українська художня література. – С. 103.

Бібліографія творів О. Довженка.

Шифр НБУВ: В305600/1; Ш5(4УКР)я1 Х98

155. Співдружність літератур : бібліогр. покажч. (1917–1966) / Ком. по пресі при Раді Міністрів УРСР, Кн. палата УРСР ; складачі: А. І. Ручка, Р. В. Малигіна, Д. Х. Мазус [та ін.] ; редкол.: В. М. Скачков (відп. ред.) [та ін.]. – Харків : Кн. палата УРСР, 1969. – 592 с.

Довженко О. П. – С. 9224-54, 10665, 11038-39, 11068-70, 11297-98, 11324-25, 11354-55.

Шифр НБУВ: Ва90302; *ВНБІ:* Ш5(0)-31я1 С72

156. Співак І. А. Поетичний образ великого митця-гуманіста : до 80-річчя з дня народж. О. Довженка : бібліогр. добірка / І. А. Співак // Укр. літературознавство, 1974. – Вип. 22. – С. 103–108.

Шифр НБУВ: Ж29694

157. Історія інтелігенції Української РСР. 1917–1990 рр. : наук.-допом. бібліогр. покажч. / М-во культури УРСР, Акад. наук УРСР, Ін-т історії Акад. наук УРСР, Держ. іст. б-ка УРСР ; упоряд.: Л. Ю. Ступак, З. Х. Мусіна, Л. П. Александрової ; відп. ред. Л. Ю. Овдієнко ; вступ. ст. Л. І. Ткачової. – Київ, 1991. – 536 с.

Довженко О. П. – С. 229–231 (1961–1981), 306 (2691–2693).

Шифр НБУВ: Ва542450; *ВНБІ:* ТЗ(4УКР)я1 І-90

158. Українська література в загально-слов'янському і світовому літературному контексті. У 5 т. Т. 5. Українська література в країнах Центральної і Південно-Східної Європи : матеріали до бібліогр. / АН УРСР, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка ; редкол.: В. О. Захаржевська (відп. ред.) [та ін.] ; уклад.: О. І. Гайнічеру [та ін.]. – Київ : Наук. думка, 1994. – 613 с.

Зв'язки О. Довженка із західнослов'янською літературою, рецензії на фільми. – С. 1167–1196, 2616–2626, 2872, 4310–4316, 5056, 5057, 5706–5710, 6777–6791, 7548–7557, 8280–8289.

Шифр НБУВ: В335070/5; *ВНБІ:* Ш5(0)-31я1 У45

159. Бібліографія українського народознавства : у 3 т. / Т. 1, кн. 2. Фольклористика / НАН України, Ін-т народознавства, Ун-т Альберти в Едмонтоні, Каф. укр. культури та етнології ім. Гуцуляків ; упоряд. М. Мороз ; ред. Р. Кирчів. – Львів : Ін-т народознавства НАН України, 1999. – 1097 с.

Довженко О. П. – С. 288–292, 1946, 1947, 2046, 2047, 2392, 2532, 4788–4797, 7771, 8269–8270.

Шифр НБУВ: В342953/1, кн.2

160. Бібліографічні джерела українського літературознавства, мовознавства та фольклористики, 1990–2002 : бібліографія / М-во культури і мистецтв України, Нац. парлам. б-ка України ; відп. ред. В. О. Кононенко ; уклад. Р. С. Жданова. – Київ, 2004. – 207 с.

Довженко О. П. – С. 110 (686, 687), 140 (896).

Шифр НБУВ: Ва662314; Ш5(4УКР)я1 Ж42

161. Журнал іноземної літератури «Всесвіт» у ХХ сторіччі (1925–2000) : бібліогр. покажч. змісту / уклад. О. Микитенко, Г. Гамалій. – Київ : Видав. дім «Всесвіт», 2004. – 712 с. : фот. – Бібліогр.: с. 694–696.

Довженко О. П. – 3873, 7368, 7374, 7386, 10985, 11003, 11004, 11006, 11028, 11050, 11052, 11783, 12521–12527, 12818, 18188.

Шифр НБУВ: Вс41325; Я172(4УК)12 В85

162. «Народився і жив для добра і любові» : до 110-річчя від дня народж. О. П. Довженка // Знаменні дати : календар, 2004 р. / Нац. парлам. б-ка України ; авт.-упоряд.: В. О. Кононенко (керівник) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 186–191 : портр. – Бібліогр.: с. 190–191.

Шифр НБУВ: Ж70565; *ВНБІ:* Т3(4УКР)я2 З-72

163. Україна в житті і творчості О. Довженка : до 115-річчя від дня народж. : кат. вист. / уклад.: О. М. Християн, Г. І. Тарнавська ; Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. – Харків, 2009. – 32 с.

Шифр НБУВ: Р117447; *ВНБІ:* д Д58

164. Анотований каталог фільмів Національної кіностудії художніх фільмів ім. Олександра Довженка, 1928–2011 / Нац. кіностудія худож. фільмів ім. Олександра Довженка ; авт.-упоряд.: Р. Прокопенко, О. Кучерявий ; ред. О. Кучерявий. – 2-ге вид., випр. й допов. – Київ, 2011. – 631 с. : фотоіл.

Довженко О. П. – С. 5, 16, 51, 136, 140, 150, 314, 440.

Шифр НБУВ: Со30956; *ВНБІ:* Щ37(4УКР)я2 А69

165. Українське перекладознавство ХХ сторіччя : бібліографія / уклад Т. Шмігер ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, наук. т-во ім. Шевченка. – Львів, 2013. – 626 с. – Показч.: с. 543–625.

Довженко О. П. – С. 274 (2262), 323 (2754).

Шифр НБУВ: Вс55324; *ВНБІ:* Ш141.4-7я1 У45

166. Ігнатецька І. «Я син свого часу...» : до 120-річчя з дня народж. О. Довженка (1894–1956) / І. Ігнатецька // Дати і події, 2014, II півр. – Київ, 2014. – С. 68–72 : фот.

Шифр НБУВ: Ж74230; *ВНБІ:* Я25 Д21

167. Незабутній, зачарований Довженків світ : інформ. бібліогр. список для організаторів дит. читання до 120-річчя від дня народж. укр. письменника та кінорежисера О. П. Довженка / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. : В. М. Красножон, Н. П. Сисоєва, В. І. Олійник ; ред. О. А. Решетняк. – Київ, 2014. – 36 с.

Шифр НБУВ: Р126313; *ВНБІ:* д Д58

168. Я народився і жив для добра і любові : до 120-річчя від дня народж. О. П. Довженка (1894–1956) // Календар знаменних і пам'ятних дат. – Київ, 2014. – III кв. – С. 88–98.

Шифр НБУВ: Ж60630